

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOFIJOS FAKULTETAS

GUODA STALGYTĖ
KALBOTYROS STUDIJŲ PROGRAMA

Necenzūrinė kalba: vartojimas ir Lietuvos jaunimo nuostatos

Magistro darbas

Darbo vadovė doc. dr. Eglė Gudavičienė

Vilnius, 2025

Guoda Stalgytė, *Necenzūrinė kalba: vartojimas ir Lietuvos jaunimo nuostatos*. Magistro darbas, vadovė doc. dr. Eglė Gudavičienė, Vilniaus universitetas, 2025, 74 p.

Raktažodžiai: necenzūrinė kalba, keiksmažodžiai, emocijos, emocijų raiška, Lietuvos jaunimas

ANOTACIJA

Šiame darbe tiriama, kaip necenzūrinę kalbą vartoja ir kokias nuostatas turi po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo (1990–2006 m.) gimusi karta. Necenzūrinė kalba – tai didelį emocinį poveikį turintys žodžiai bei pasakymai kartu su juos supančiu kontekstu, semantiškai glaudžiai susiję su tokiomis tabu temomis kaip religija, kūno dalys, jo išskyros bei funkcijos, ligos, seksualumas ir t.t. Darbe siekiama išanalizuoti, kaip ir kokią necenzūrinę leksiką vartoja ši po Nepriklausomybės atkūrimo gimusi lietuvių karta ir kokios yra jos nuostatos necenzūrinės kalbos atžvilgiu. Darbe buvo taikomas mišrusis tyrimo metodas – buvo atlikta kiekybinė internetinė apklausa ir kokybinė apklausa, atliekant pusiau struktūruotus giluminius interviu. Kiekybinėje apklausoje dalyvavo 183 respondentai, o interviu vyko su 9 informantais, sutikusiais dalyvauti tyrime. Tyrime buvo taikoma dažninė kiekybinė analizė bei turinio analizės metodas. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog Lietuvos jaunimas yra linkęs keikiasi dažnai. Dažniausiai keikiamasi vartojant užsienio kalbų žodžius. Populiariausi yra slavų kalbos necenzūriniai žodžiai, kiek mažiau – angliški. Rečiausiai vartojami yra lietuviški keiksmažodžiai. Necenzūrinės kalbos vartojimą tiriamieji sieja tiek su neigiamomis, tiek ir su teigiamomis emocijomis. Vis dėlto vertinant teigiamąsias, nuomonės išsiskyrė kiek labiau, pavyzdžiui respondentai vyrai yra labiau linkę sutikti su teigiamų emocijų raiška keiksmažodžiais, palyginti su moterimis. Dažniausiai respondentai yra abejingi kitų asmenų keikimuisi, nors šio kalbos akto vertinimas, neretai priklauso ir nuo konteksto bei situacijos. Šis tyrimas yra naudingas praplečiant žinias apie necenzūrinės kalbos vartojimo ypatumus Lietuvos kultūroje.

TURINYS

IVADAS	4
I. TEORINIAI NECENZŪRINĖS LEKSIKOS TYRIMO PAGRINDAI	7
1.1. Necenzūrinės kalbos samprata.....	7
1.1.2. Necenzūrinės kalbos ypatybės.....	8
1.1.3. Necenzūrinės leksikos tipologija.....	10
1.2. Skirtingų sociodemografiniai veiksniai įtaka necenzūrinės leksikos vartojimui ...	15
1.2.1. Amžius.....	15
1.2.2. Lytis	16
1.2.3. Išsilavinimas.....	18
1.3. Kalbos socialinio priimtumo teorijos.....	19
1.3.1. Mandagumo teorija	19
1.3.2. Tabu ir stigmatos teorija	20
II. NECENZŪRINĖS KALBOS VARTOJIMO IR NUOSTATŲ TYRIMO APRAŠYMAS	23
2.1. Tyrimo metodika	23
2.1.1. Tyrimo imtis, atranka ir vykdymas.....	23
2.1.2. Duomenų analizė	25
2.1.3. Etiniai tyrimo aspektai.....	25
2.2. Necenzūrinės kalbos vartojimo ir nuostatų tyrimo rezultatai	26
2.2.1. Necenzūrinės kalbos suvokimas ir vartojimo dažnis.....	26
2.2.2. Emocinis poveikis.....	34
2.2.3. Kitų asmenų vertinimas	47
IŠVADOS.....	57
LITERATŪRA	60
SANTRAUKA	65
SUMMARY	65
PRIEDAS	67

IVADAS

Darbo aktualumas ir naujumas. Necenzūrinė kalba – tai subtili ir emociškai itin įkrauta kalba, dažnai siejama su stiprių jausmų išreiškimu ar sukėlimu. Neretai galima išgirsti nuomonių, jog necenzūrinė leksika yra visiškai nereikalinga, bereikšmė ir teršianti ne tik kalbą, bet ir kultūrą, yra siejama su prastu išsilavinimu, prasta ekonomine padėtimi ir amoralumu. Dėl šių savo savybių ji yra virtusi tabu ne tik kasdieniame gyvenime ar viešojoje erdvėje, bet ir akademijoje. Mokslo pasaulyje, ypač lingvistikoje jaučiamas nemažas tokio pobūdžio darbų apie necenzūrinę leksiką trūkumas, diskredituojant ją kaip dėmesio nevertą tyrimų objektą. „(...) Mokslinėje literatūroje tabu kalba apibūdinama menkai, o kaip ji suprantama skirtingose kalbose ir populiacijose, iš esmės netyrinėta. (...) Visos mūsų empirinės žinios apie tabu kalbą gaunamos iš palyginti nedidelio skaičiaus tyrimų, kurie beveik visi buvo atlikti anglų kalba ir pasižymėjo nedidele kultūrine įvairove“ (Sulpizio, Günther, Badan, ... Marelli, 2024). Nepaisant tokio necenzūrinės kalbos vertinimo moraliniu ir estetiniu aspektais, šis kalbos sluoksnis atlieka reikšmingas socialines funkcijas, pavyzdžiui: padeda kurti tarpusavio ryšius, parodo priklausymą tam tikrai grupei, padeda išreikšti stiprias emocijas bei humorą, testuoti socialinio priimtumo ribas.

Dažniausiai tyrimuose analizuojama necenzūrinės kalbos etimologija, funkcijos, vartojimas lyties, mandagumo, socialinių normų ir kitais aspektais. Pavyzdžiui, žinomas Kanados ir Amerikos kognityvistas, psichologas bei psicholingvistas Pinker (2008) išskyrė penkis keiksmažodžių funkcinis tipus: įžeidžiantys, emfatiniai, idiomatiniai, disfeminiai bei katarsiniai. Coats (2021) kalba apie necenzūrinės leksikos vartojimo įvairiomis kalbomis dažnumą tarp skirtingų lyčių. Necenzūrinė kalba taip pat yra aptariama ir įvairiose socialinio priimtumo teorijose šių autorių: Goffman'as (1959, 1963), Searle'as (1979, 2010), Brown'as ir Levinson'as (1987) ir Austin'as¹ (2020). Necenzūrinės kalbos vartojimą Lietuvoje tiria Zaikauskas (2008), Kudirka (2012), Girčienė ir Tamaševičius (2012), Leonavičius (2014) ir Ruzaite (2018, 2021). Zaikauskas (2008) yra išleidęs „Lietuvių žargono žodynėlį“, kuriame yra pateikta 1700 žargono žodžių bei frazeologizmų, įskaitant ir necenzūrinius posakius bei keiksmažodžius. Kudirka (2012) sudarė „Kalėjimo, kriminalinio ir narkomanų žargono žodyną“. Jame aprašyta daugiau nei 1200 žodžių ir 250 frazeologizmų surinktų iš sakytinės, pavadinime minimų grupių atstovų, kalbos. Girčienė ir Tamaševičius (2012) kalba apie kalbos

¹ Originalas išleistas 1962 m.

pokyčius lietuviškoje televizijoje bei analizuoja kaip per penkis dešimtmečius šnekamosios kalbos elementai, tokie kaip žargonas ir neformali leksika, įsiskverbė į viešąjį diskursą. Leonavičius (2014) analizuoja keiksmažodžių vartojimą tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų ir jų požiūrį į necenzūrinę kalbą. Ruzaitė (2018, 2021) analizavo neapykantos kalbą bei žodinius išpuolius interneto komentaruose ir keiksmažodžius įvardina kaip vieną iš verbalinės agresijos formų. Vis dėlto Lietuvoje stinga sistemingų, empiriškai pagrįstų lingvistinių tyrimų apie necenzūrinės kalbos socialinį priimtinumą, vartojimą, nuostatas. Tokie tyrimai gali atskleisti ne tik sociolingvistinę situaciją, kalbinę realybę, bet ir požiūrių transformaciją tarp jaunimo, lyčių, išsilavinimų ir kitų sociodemografinių grupių.

Darbo objektas, tikslas ir uždaviniai. Šio tyrimo objektas yra Lietuvos jaunimo vartojama necenzūrinė kalba. Darbo tikslas – išanalizuoti, kaip ir kokių kalbų necenzūrinę leksiką vartoja po Nepriklausomybės atkūrimo (nuo 1990 m.) gimusi lietuvių karta ir kokios yra šios amžiaus grupės žmonių nuostatos necenzūrinės kalbos klausimu. Darbo tikslui įgyvendinti išsikelti šie uždaviniai:

1. Parengti kiekybinės apklausos klausimyną ir atlikti kiekybinę apklausą.
2. Parengti pusiau struktūruotą kokybinį giluminį interviu ir atlikti kokybinę apklausą.
3. Išanalizavus kiekybinės ir kokybinės apklausų duomenis, ištirti Lietuvos jaunimo nuostatas necenzūrinės kalbos atžvilgiu, necenzūrinės kalbos vartojimo dažnį, kokiomis kalbomis tyrimo dalyviai keikiasi ir identifikuoti priežastis, kodėl vartojama necenzūrinė leksika.
4. Įvertinti sociodemografinių veiksnių (amžiaus lyties, išsilavinimo) įtaką necenzūrinės kalbos vartojimui ir vertinimui.
5. Išanalizuoti necenzūrinės kalbos santykį su neigiamomis bei teigiamomis emocijomis.
6. Ištirti jaunimo požiūrį į kitų asmenų keikimąsi ir su tuo siejamus jausmus.

Tiriamoji medžiaga ir metodai. Šio tyrimo dalyviai – tarp 1990 ir 2006 metų gimę lietuviai, kurių pirmoji kalba yra lietuvių. Toks amžiaus diapazonas pasirinktas dėl dviejų priežasčių: 1990 metai buvo atkurta Lietuvos Nepriklausomybė, dabartiniai 18-mečiai, kurie yra teisiškai pilnamečiai, yra gimę 2006 metais. Atliekant tyrimą buvo siekiama apklausti įvairių socialinių grupių, lyčių, gyvenamųjų vietų bei įvairaus išsilavinimo asmenis, tam kad būtų galima aptarti, kokie veiksniai gali turėti įtakos šios kartos necenzūrinės kalbos vartojimui

bei nuostatomis. Tyrimą sudaro dvi dalys. Pirmoji – kiekybinis interviu, kurio metu bus siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai Lietuvos jaunimas keikiasi, kokius keiksmažodžius renka, kaip ši informacija koreliuoja su socialiniais veiksniais, tokiais kaip lytis, socialinė padėtis, išsilavinimas bei gyvenamoji vieta. Antroji tyrimo dalis, siekiant atskleisti necenzūrinės kalbos vartojimo nuostatas, požiūrį į keikimąsi užsienio kalbomis bei tai, kaip respondentai suvokia keiksmažodžius, paremta kokybinių, pusiau struktūruotų interviu duomenimis.

Keliamos hipotezės.

1. Remiantis Dewaele (2016) tyrimu, po Nepriklausomybės atkūrimo gimę lietuviai yra linkę vartoti ir teigiamai vertinti necenzūrinę kalbą.
2. Remiantis Costa'os, Foucart, Hayakawa'os, Aparici, Apestegui, Heafnerir Keysar'o (2014) tyrimu, po Nepriklausomybės atkūrimo gimę lietuviai dažniau vartoja keiksmažodžius ne gimtąja kalba kaip streso valdymo priemonę.
3. Remiantis Goffman'o (1959, 1963), Dynel (2012) bei Jay'aus ir Janschewitz (2008), po Nepriklausomybės atkūrimo gimę lietuviai yra linkę būti abejingi necenzūrinės kalbos vartojimui, kai ją vartoja kiti aplinkoje esantys asmenys.

Darbo struktūra. Šį darbą sudaro teorinė ir tiriamoji dalys. Teorinėje dalyje aptariama necenzūrinės kalbos samprata, išskiriamos jai būdingos savybės, funkcijos bei semantiniai tipai. Taip pat apžvelgiama skirtingų sociodemografinių (amžiaus, lyties, išsilavinimo ir t.t.) veiksnių įtaka keiksmažodžių vartojimui. Galiausiai kalbama kaip necenzūrinė kalba yra vertinama skirtingose lingvistinėse teorijose – mandagumo bei stigmos ir tabu. Tyrimo dalyje išsamiai aprašoma tyrimo metodologija, imtis ir vykdymas, tiriamųjų atranka, duomenų analizėje taikyti metodai bei etiniai tyrimo aspektai. Vėliau aprašomi tyrimo analizės rezultatai. Jie yra skirstomi pagal kiekybinės apklausos ir kokybinių interviu klausimų blokus (daugiau žr. 24 psl.)

I. TEORINIAI NECENZŪRINĖS LEKSIKOS TYRIMO PAGRINDAI

1.1. Necenzūrinės kalbos samprata

1.1.1. Necenzūrinės kalbos apibrėžtis

Necenzūrinė kalba yra daugialypis fenomenas, kurį apibrėžti yra itin sudėtinga dėl įvairių priežasčių: šio tipo kalba priklauso nuo laikmečio, kultūros, visuomenės normų ir subjektyvaus vertinimo, kas yra tabu o kas ne.

Žvelgiant iš lingvistinės perspektyvos, necenzūrinė kalba pasižymi gebėjimu įžeisti ar įskaudinti. Hughes'as (2006) apibrėžia ją kaip visuomenės normas pažeidžiančią kalbą, susijusią su tabu temomis, tokiomis kaip kūno dalys bei funkcijos, įžeidimais (ang. *slurs*) ar religija. Šios temos socialines normas pažeidžia skirtingais aspektais. Kaip pažymi Allan'as ir Burridge (2006: 1), „tabu atsiranda dėl socialinių apribojimų asmens elgesiui, kai jis gali pakenkti socialine, psichologine ar fizine prasme“. Pavyzdžiui, kreipimasis į Dievą ar šventuosius kadaise buvo laikomas šventvagyste, todėl tokių pasakymų kaip „O Jėzus, Marija“ galėjo pakenkti iš socialinės pusės. Taip pat verta pažymėti, jog necenzūrinė kalba tiesiogiai atspindi kultūros, siejamos su konkrečia kalba, vertybes (Hughes, 2006). Temos, kurios vienoje ar kitoje kalboje turi stiprias necenzūrinės reikšmes, yra kultūriškai svarbios: priimamos ar smerkiamos. Pavyzdžiui, galima daryti prielaidą, jog kultūros, kurių kalbose religiniai pasakymai turi stiprią necenzūrinę reikšmę, yra itin dievobaimingos bei vertina religingumą. Taip pat autorius kalba apie necenzūrinės kalbos kūrybinį potencialą: nuolat kuriami nauji keikimai bei keičiami senieji tam, kad kuo labiau atitiktų socialines normas, bet kartu neprarastų emocinio poveikio (Hughes, 2006). Dėl šios priežasties daugelyje kalbų galima atrasti eufemistinių necenzūrinių žodžių bei pasakymų. Pavyzdžiui, lietuviškas posakis „o, kad jį kur velnias pamestų“ yra trumpinamas „o, kad jį kur velnias“ ar „o, kad jį kur“.

Psichologai, tyrinėjantys necenzūrinę kalbą, iš esmės sutinka su lingvistiniu necenzūrinės kalbos apibrėžimu, bet daugiausiai dėmesio skiria jos emociniam poveikui bei biologiniu atsaku į keikimąsi (Jay, 1999; Pinker, 2007; Stephens, Umland, 2019). Keikimasis pirmiausia yra fiziologiškai nulemtas emocinis atsakas (Jay, 2000). Tai nesunkiai galima pastebėti kasdieniame bendravime: keiksmazodžiai bei necenzūriniai pasakymai dažniausiai yra vartojami stresinėse situacijose, susidūrus su fizine ar psichologine įtampa. Kitaip tariant, necenzūrinė kalba yra atsakas į stiprius emocinius dirgiklius ir funkcionuoja kaip susidorojimas bei saviraiškos būdas. Pinker'is (2007) papildė šį teiginį kalbėdamas apie necenzūrinės kalbos

poveikį limbinei smegenų sistemai, atsakingai už emocines ir instinktyvias reakcijas, kurios dažnai yra pasąmoningos ir nevalingos. Apdorojant necenzūrinę kalbą, kitaip nei kitus kalbinius variantus, yra aplenkiami kai kurie su racionalių mąstymu susiję procesai, paprastai reikšmingi kalbos apdorojimui, taip sukeliant automatines reakcijas, o tai leidžia patirti katarsį. Psichologiniai necenzūrinės kalbos tyrimai taip pat pripažįsta ir iš konteksto bei kultūrinių skirtumų atsirandančias variacijas. Įdomu yra ir tai, jog naujausi tyrimai rodo, jog keikimasis yra siejamas ne tik su emocine įtampa, bet ir su fizinio skausmo tolerancija. Stephens ir Robertson'o (2020) atliktas eksperimentas parodė, jog keikimasis gali padidinti toleranciją fiziniam skausmui. Svarbu pabrėžti, jog remiantis tyrimu, poveikį fizinei būsenai turi tik žinomi, tradiciniai keiksmažodžiai, tačiau emocinė būseną gali būti reguliuojama ir išgalvotais, denotacinės reikšmės neturinčiais žodžiais.

Apibrėžiant necenzūrinę kalbą iš sociologinės perspektyvos, pabrėžiamos jau minėtos socialinės normos, o taip pat ir socialinių ryšių kūrimas bei kultūrinio konteksto įtaka necenzūrinės kalbos vertinimui. Dar 1963 metais Groffman'as pastebėjo, jog necenzūrinė kalba yra paradoksali tuo, jog gali tiek įtvirtinti, tiek ir laužyti socialines normas (Groffman 1963). Iš vienos pusės, vien tai, kad žodis ar posakis yra laikomas necenzūriniu rodo socialinės stigmatos, susijusios su išsireiškimo denotacine reikšme, egzistavimą. Iš kitos pusės, necenzūrinės kalbos vartojimas yra egzistuojančios socialinės normos laužymas. Kaip pabrėžia autorius, necenzūrinės kalbos vartojimas rodo norą pritapti ar išsiskirti iš tam tikros socialinės grupės (Groffman 1963). Šiuolaikiniai tyrimai patvirtina šią nuostatą: jaunųjų kartų atstovai yra linkę vartoti necenzūrinę kalbą socialiniuose tinkluose, taip išreikšdami solidarumą ar juokaudami, tačiau formalesniame kontekste tokių išsireiškimų vengia, nes suvokia, jog tai juos išskirs iš grupės ir pažeis socialinę harmoniją (Holgate, Cachola, Preotiuc-Pietro, Jessy Li, 2018). Todėl galima daryti prielaidą, jog necenzūrinės kalbos socialinis dvilypiškumas yra pastovi šio kalbinio varianto savybė.

1.1.2. Necenzūrinės kalbos ypatybės

Vartojant necenzūrinę kalbą gali būti siekiama įvairių komunikacinių tikslų: emocijų išraiškos, socialinių ryšių stiprinimo, nemandagumo ar priešiško išraiškos ir kitų. Allan'as ir BurrIDGE (2006) pabrėžia tabu laužantį keiksmažodžių bruožą: jie gali būti ir iššūkis įsisknijusioms visuomenės normoms, ir būti vartojami siekiant sustiprinti grupės identitetą.

Ši dviguba funkcija ji gali reikšti pasipriešinimą įprastoms kalbos riboms ir kartu skatinti priklausymo tai pačiai grupei jausmą tarp kalbėtojų, kuriems būdingas panašus požiūris ar kultūriniai principai. Panašiai Fägersten (2012) teigia, jog keiksmažodžiai, vartojami neformalioje aplinkoje, gali padėti užmegzti draugystę, perteikti pasakojimo ar situacijos juokingumą arba padidinti interakcijos ir tuo pačiu pokalbio dalyvių autentiškumą. Necenzūrinės kalbos tabu savybė išnaudojama grupės identiteto stiprinimui tarsi simbolizuoja emocinį jautrumą, atvirumą bei pasiaukojimą. Fägersten (2012) taip pat pabrėžia performatyvųjį necenzūrinės kalbos vartojimo aspektą, kai kalbėtojai, pasirinkdami kalbą, derasi dėl socialinių vaidmenų ir priklausomybės grupei. Vis dėlto sociolingvistinis keiksmažodžių pobūdis yra daugiasluoksnis ir priklauso nuo konteksto. Necenzūrinė kalba gali būti vartojama ne tik kaip grupės solidarumo ženklas, bet ir kaip atskirties priemonė. Pavyzdžiui, keiksmažodžiai yra svarbus internetinių sąveikų, įvairių socialinių tinklų platformų komentarų, bruožas, kuriuose keiksmažodžiai dažnai vartojami siekiant išreikšti nusivylimą, pyktį, siekiant ką nors įžeisti ar pažeminti (Dyrnel, 2012). Šis dvejopas pobūdis – ryšio ir konflikto palengvinimas – rodo pragmatinį necenzūrinės kalbos daugialypumą.

Necenzūrinė kalba taip pat turi didelę emocinę įtaką, nes yra stipriai susijusi su emocinėmis būsenomis bei moraliniu, tiek kitų, tiek ir savęs pačių, vertinimu. Bowers'as ir Pleydell-Pearce'as (2011) pabrėžia, kad unikalus keiksmažodžių poveikis, sustiprinantis emocines reakcijas, kyla dėl jau minėto tabu pobūdžio bei asociacijų su kultūrine ir asmenine patirtimi. Pavyzdžiui, lietuviams šios asociacijos gali būti glaudžiai susijusios su istoriniu ir lingvistiniu paveldu, o tai pabrėžia kultūrinį keiksmažodžių specifiškumą, ypač su tam tikrais dievybių ar kitų religijoje svarbių simbolių pavadinimais: *po perkūnais*, *žaltys*, *eina peklon* ir t.t. Pavlenko (2008) teigia, kad daugiakalbiame kontekste dvikalbiai kalbėtojai, keikdamiesi skirtingomis kalbomis, patiria skirtingą emocinį intensyvumą. Tai įrodo, kaip kalbinė aplinka formuoja asmenų suvokimą apie keiksmažodžių emocinį svorį: kai kurie keiksmažodžiai sukelia didesnę emocinį poveikį ir yra vertinami kaip „blogesni“ ar „šiurkštesni“, priklausomai nuo kalbos ar kultūrinio konteksto, kuriame jie vartojami. Be to, psichologinis keiksmažodžių poveikis neapsiriboja vien tik emocine išraiška, bet apima ir moralinius bei etinius aspektus. Costa ir kt. (2014) teigia, jog kalba daro įtaką sprendimų priėmimui per moralės prizmę. Asmenys skirtingai reaguoja į tą patį turinį, pateiktą pirmąją ar antrąją kalba. Toks vertinimas gali priklausyti nuo kultūros, kurios kalba keikiamasi, vertinimo.

Kultūrinis ir istorinis kontekstas dar labiau sustiprina necenzūrinės kalbos svarbą. Girčienė ir Tamaševičius (2012) pažymi, kad kalbos liberalizavimas Lietuvos viešajame ir

žiniasklaidos diskurse, pradėjusiam ryškėti po Nepriklausomybės atgavimo, buvo pagrindinis veiksnys, lėmęs požiūrio į keiksmažodžius kaitą. Toks kalbinių nuostatų ir kalbos politikos pokytis atspindi platesnę visuomenės kaitą: tai gali simbolizuoti lietuvių pusiausvyros tarp tradicinių ir laisvųjų vertybių, susijusių su nepriklausomybe, paiešką. Keiksmažodžiai, kurie anksčiau buvo griežtai cenzūruojami arba stigmatizuojami, viešajame diskurse atrado naujas funkcijas – nuo humoro ir laisvo bendravimo iki konfrontacinio vartojimo, pavyzdžiui, rašytinių komentarų ar sakytinės agresijos. Ruzaitės (2021) atlikta lietuviškų internetinių komentarų analizė suteikia šiuolaikiškesnę tokios dinamikos vertinimą, atskleisdama, kaip necenzūrinė leksika funkcionuoja neapykantos kalboje ir nemandagumo raiškoje ne tik fizinėje, bet ir skaitmeninėje erdvėje. Interneto forumuose keiksmažodžiai dažnai veikia kaip žodinės agresijos priemonės, atspindinčios didesnes visuomenės įtampas, tokias kaip ekonominė nelygybė, politinis nepasitenkinimas ar kartų, lyčių, išsilavinimo ir kiti skirtumai. Skaitmeninių platformų suteikiama galimybė savo pažiūras išreikšti anonimiškai mažina socialinių normų nulemtas kliūtis vartoti keiksmažodžius, todėl jie tampa dar svarbesne ir trikdančia, ir išraiškinga kalbine priemone.

1.1.3. Necenzūrinės leksikos tipologija

1.1.3.1. Funkcinė tipologija

Funkcinė keiksmažodžių tipologija atskleidžia jų įvairialypį vaidmenį bendravime, daugiausia dėmesio skiriant emocinei išraiškai bei socialinei dinamikai. Steven'is Pinker'is – žinomas Kanados ir Amerikos kognityvistas, psichologas bei psicholingvistas išskyrė penkis keiksmažodžių funkcinius tipus: įžeidžiantieji, emfatiniai, idiomatiniai, disfeminiai, bei katarsiniai keiksmažodžiai (Pinker, 2008).

Įžeidžiantieji keiksmai yra skirti tiesiogiai įžeisti – daryti neigiamą poveikį įžeidžiamąjo būsenai. Keiksmažodžiai yra tarsi „kalbinės granatos“, skirtos išprovokuoti tiesioginę emocinę reakciją (Pinker, 2008). Kai necenzūrinė leksika yra vartojama siekiant įžeisti, ji padeda užtikrinti socialinį dominavimą arba padaryti psichologinę žalą. Dėl tiesioginės neigiamos funkcijos, šiai kategorijai priklausantys keiksmai yra smerktini, nepriklausomai nuo konteksto (Minx, 2017). Vis dėlto tokį teiginį būtų galima ir kritikuoti – įžeidžiamųjų keiksmų poveikis turėtų priklausyti ir nuo platesnio konteksto – pavartoto žodžio, santykio tarp referuojančiojo

ir referento, bei platesnio tikslo. Kaip jau buvo minėta anksčiau, keiksmazodžiai gali būti vartojami ir kaip grupės identiteto stiprinimo priemonė. Tokiame kontekste įžeidimas gali būti ir šmaikštus ar pašiepiantis, tačiau visiškai neagresyvus (pavyzdžiui, tokiame pasakyme kaip „*Oi tu rupūžiuk! Už ką man čia tos gėlės?*“. Taigi, teigti, jog įžeidžiamoji necenzūrinės kalbos funkcija yra visiškai neigatyvi, yra netikslinga.

Antroji Pinker'io (2008) išskirta funkcinė grupė yra emfatiniai keiksmazodžiai. Jie yra skirti šokiruoti ar išryškinti kažko svarbą, bet ne įžeisti. Pinker'is (2008) atkreipia dėmesį į neurologinius šio reiškimo pagrindus, pažymėdamas, kad keikimasis suaktyvina smegenų sritis, susijusias su emocijomis, pavyzdžiui, migdolinę smegenų dalį. Šis ryšys paaiškina, kodėl keiksmazodžiai dažnai yra vartojami stiprių emocijų akimirkomis: jie funkcionuoja kaip žodinė streso ar susijaudinimo iškrova. Šiai kategorijai priklauso tokie pasakymai kaip: *Uždaryk sukniastas duris!*, „*Jis velnioniškai per didelis*“. Lingvistinė prasme, emfatinis keiksmazodžių vartojimas išsiskiria tuo, jog, nors denotacija yra visiškai atsiskyrusi nuo konotacijos, tai netrukdo suvokti to, kas buvo pasakyta (Minx, 2017). Jų gali atsirasti tokiose vietose, kuriose tradiciškai modifikatoriai nėra vartojami, pavyzdžiui, tarp sudėtinių frazių komponentų arba fiksuotų posakių (pvz.: *be for fucking real* vietoje *be for real*).

Idiomatinė necenzūrinės leksikos funkcija yra glaudžiai susijusi su emfatinė, tačiau jų vartojimas yra kur kas platesnis ir priklauso nuo konkrečios situacijos veiksnių, tokių kaip aplinka ar asmenų, kurie yra aplink kalbėtoją (Minx, 2017). Idiomatiniams keiksmazodžiams priklauso tokie pasakymai kaip *po paraliais*, *ot velnias*, *dėl Dievo meilės* ir t.t. Iš pavydžių matyti, jog idiomatiniai keiksmazodžiai nereferuoja į kažką konkrečios, o veikiau yra vartojami siekiant atkreipti dėmesį, sukelti susidomėjimą ar duoti signalą, jog pokalbio aplinka yra neformali (Maulidiatsani, 2015). Ši funkcija atskleidžia, kad keiksmazodžiai yra ne tik emocijų išlaisvinimas ar vulgari išraiška. Jie vaidina svarbų vaidmenį bendraujant, nes yra susiję su socialiniu kontekstu, tapatybės formavimusi, galios dinamika ir socialinių normų įtvirtinimu arba pažeidimu.

Disfeminiai keiksmazodžiai yra necenzūriniai žodžiai, vartojami vietoj neutralių ar teigiamą konotaciją turinčiųjų (Pinker, 2008). Tai gali būti tokie žodžiai kaip *nudvėsti*, *boba*, *šunpalaikis* ir t.t. Šie žodžiai, bendrai tariant, yra nepriimtini visuose kontekstuose, nepaisant to, kad apima visus kalbos aspektus. Svarbu pabrėžti, jog disfemizmai nebūtinai yra tiesiogiai susiję su praeiksmiais ir keiksmiais, tiesiog turi neigiamas konotacijas (Minx, 2017). Disfematinė necenzūrinės leksikos funkcija yra glaudžiai susijusi su jos gebėjimu įžeisti,

šokiruoti ir provokuoti. Keiksmazodžiai, vartojami sąmoningai, siekiant sukelti nepatogumų, įtvirtinti dominavimą ir pažeisti mandagumo normas, yra itin svarbus disfemizmų tipas, kuriuo siekiama įžeisti, sutrikdyti ar paaštrinti konfliktą.

Paskutinioji Pinkerio išskirta kategorija yra katarsiniai keiksmazodžiai – keiksmi vartojami kaip nevalinga fizinės ar emocinės būsenos išraiška: jais gali būti išreiškiamas skausmas ar baimė, nuslopinama įtampa, o vartojimo priimtinumai priklauso nuo platesnio konteksto (Pinker, 2008). Katarsinis keiksimosi aspektas gali būti siejamas su savęs ramino ar streso mažinimo mechanizmas, kai necenzūrinių žodžių vartojimas padeda susidoroti su emocine perkrova, išsklaidydamas emocinę įtampą. Jay'us ir Janschewitz (2008) skiria propozicinius ir nepropozicinius keiksmazodžius. Šių mokslininkų skirstyme nepropoziciniai keiksmazodžiai tiesiogiai atitinka tai, ką Pinker'is vadino katarsiniais – nevalingi, neplanuoti, sąmoningos intencijos neturintys keiksmi, kurie funkcionuoja kaip katarsinė iškrova. Kaip teigia autoriai, būtent dėl šių savybių jie neturėtų būti laikomi nemandagiais (Dyrel, 2012). Toks keiksmazodžių vartojimas taip pat gali skatinti solidarumo ar bendros patirties jausmą, nes keiksmazodžiai yra vartojami socialiniame kontekste, kai žmonės susiduria su bendrais streso veiksniais (Minx, 2017). Katarsinė keiksmazodžių funkcija šiuo atveju susijusi ne tik su emociniu reguliavimu, bet ir su bendru stresinių situacijų įveikimo mechanizmu.

1.1.3.2. Semantinė tipologija

Keiksmazodžiai, kaip emociškai paveikūs ir socialiai bei sociolingvistiškai reikšmingi kalbos elementai, yra daugiareikšmiai ir turi įvairių konotacijų, kurios neapsiriboja vien tik vulgarumu. Jų semantinė tipologija skirsto šiuos žodžius pagal kilmę, referentines reikšmes bei pragmatines funkcijas. Remiantis Allan'o ir BurrIDGE (2006) bei kitų mokslininkų darbais, galima išskirti šiuos semantinius necenzūrinės leksikos tipus: su religija susiję (pra)keiksmi, su seksualumu susiję keiksmazodžiai, kūno funkcijų ir organizmo išskyry keiksmazodžiai, su ligomis bei sveikata susiję keiksmazodžiai bei mažumų įžeidimai.

Religiniai keiksmazodžiai užima svarbią vietą necenzūrinės leksikos tipologijoje. Jiems būdingas šventų sąvokų įvardijimas vulgariai ar nepagarbiai. Allan'as ir BurrIDGE (2006) pabrėžia, kad ši kategorija yra viena seniausių ir stipriausiai įsišaknijusių tiek kalboje, tiek ir kultūroje keiksmazodžių formų, kurios kilmė glūdi visuomenės tabu, susijusiuose su dieviškąja pagarba ir religinio diskurso sakralumu bei neliečiamumu. Piktnaudžiaudami šventais

terminais, religiniai keiksmažodžiai ne tik pažeidžia kalbos normas, bet ir meta iššūkį kultūrinėms ir moralinėms struktūroms. Terminai, kuriais įvardijama dieviškoji rūstybė, pavyzdžiui, *prakeikimas* arba *pragaras*, rodo, kaip šio tipo žodžiai išnaudoja religinių doktrinų semantinį svorį. Visuomenėse, kuriose religija reguliavo ir teisę, ir kasdienį gyvenimą, šie keiksmažodžiai dažnai turėjo teisinių ir moralinių pasekmių (Hughes, 2006). Taigi keikimasis religiniais terminais simbolizavo ne tik lingvistinį maištą, bet ir platesnį dieviškojo autoriteto atmetimą. Lietuvos kontekste šio tipo keiksmažodžiai yra itin paplitę, tačiau kartu toleruoti viešojoje erdvėje, pavyzdžiui, televizijos eteryje komercinėje epochoje (1993–2011 m.) (Girčienė ir Tamaševičius, 2012). Tai gali reikšti, jog Lietuvoje šių keiksmažodžių tabu reikšmė yra sumenkusi ir archajiška.

Keiksmažodžių, susijusių su seksualumu, paplitimas didžiojoje dalyje pasaulio kalbų atspindi ryšį su pagrindinėmis žmogaus patirtimis ir visuomenėje plačiai įsigalėjusiais tabu. Seksualumas yra nuo seno apipintos kultūriniais tabu, todėl yra palanki terpė paprastiems terminams virsti keiksmažodžiais. Allan'as ir Burrridge (2006) teigia, jog šie žodžiai šokiruoja dėl to, kad visuomenė jaučia diskomfortą dėl atvirų diskusijų apie seksą ir kūno funkcijas. Peržengdami šiuos tabu, kalbėtojai išnaudoja emocinį ir kultūrinį tokios kalbos svorį tam, kad šokiruotų, išprovokuotų stiprią reakciją, įtvirtintų dominavimą arba išreikštų stiprias emocijas. Tai gali būti siejama su giliomis asociacijomis tarp keiksmažodžių ir esminių žmogiškosios patirties aspektų. Laboreiro ir Oliveira (2014) pastebi, kad keiksmažodžiai dažnai yra susiję su bendromis kultūrinėmis schemomis, o seksualinių funkcijų universalumas užtikrina, kad su jomis susiję keiksmažodžiai sukeltų panašų efektą, nepaisant kalbinių ir kultūrinių ribų.

Keiksmažodžiai, kuriuose minimi ekskrementai ir kūno funkcijos, sukelia vidinį pasibjaurėjimą ir nerimą. Taip pat jie veikia kaip metaforos taršos, žmogiškos degradacijos ir transgresijos ženklai. Allan'as ir Burrridge (2006) teigia, kad ši keiksmažodžių kategorija yra giliai įsišaknijusi kultūrinėse švaros ir nešvaros sampratoje, pabrėždami jos simbolinį ryšį su tuo, kas yra socialiai moralu ar išniekinta. Šis tabu išlieka įvairiose kultūrose, kur ekskrementus ir kūno funkcijas reiškiančių žodžių vartojimas necenzūrinėje kalboje atspindi platesnę kultūrinę dinamiką ir besikeičiančią kalbinę praktiką.

Panašiai kaip ekskrementiniai ir kūno funkcijų keiksmažodžiai, su sveikata susijusių keiksmažodžių vartojimą kaip kalbinį mechanizmą, kuriuo išreiškiamas pasibjaurėjimas, baimė ar visuomenės tabu, susiję su mirtingumu ir fizinėmis kančiomis (Allan ir Burrridge, 2008). Šių žodžių galia dažnai kyla iš kultūrinio ir emocinio svorio bei prietarų susijusių su

ligomis, negalia ir mirtimi. Keiksmazodžiai, susiję su sveikata, išreiškia giliai įsišaknijusį žmonių nerimą dėl pažeidžiamumo ir nykimo ir veikia kaip simboliniai fizinio sumenkimo ir amoralumo ženklai. Pavyzdžiui, žmogaus pavadinimas *ligoniū* arba tokių terminų kaip *maras* ar *raupsuotasis* vartojimas siekiant įžeisti turi ir tiesioginę, ir metaforinę reikšmę, nes simbolizuoja ne tik fizinį nešvarumą, bet ir moralinį sugedimą. Tokia kalba atspindi istorinę užkrečiamomis ligomis sergančių asmenų atstūmimo praktiką, stiprinančią socialines ribas ir normas. Laboreiro ir Oliveira (2014) papildė šias mintis iš šių dienų perspektyvos ir teigia, jog su sveikata, tiek fizine, tiek ir psichine, susiję keiksmazodžiai įgavo naują reikšmę interneto diskurse. Čia jie dažnai vartojami nusivylimui, pasibjaurėjimui ar paniekai išreikšti. Pavyzdžiui, tokie žodžiai kaip *virusas* ar *maras* socialiniuose tinkluose dažnai vartojami metaforiškai, siekiant apibūdinti erzinantį elgesį, *toksiškus* asmenis ar visuomenės problemas. Toks metaforiškas su sveikata susijusių keiksmazodžių vartojimas atspindi platesnes tendencijas, kaip kalba gali būti vartojama siekiant įveikti galios dinamiką ir socialines ribas.

Etniniai, rasiniai ir su kitomis mažumomis susiję įžeidimai yra vieni iš labiausiai ginčytinų, savicenzūruojamų ir emociškai stiprių keiksmazodžių. Šie terminai veikia ne tik kaip lingvistinė išankstinių nuostatų išraiška, bet ir kaip visuomenės ribų ir hierarchijos stiprinimo ar silpninimo priemonė. Tokių keiksmazodžių tyrimas suteikia vertingų įžvalgų apie kalbos, galios ir socialinės sanglaudos sąveiką. Allan'as ir Burrige (2006) pabrėžia, kad mažumų įžeidimai yra tokie paveikūs todėl, jog turi galią sustiprinti socialines ribas ir išankstines nuostatas. Šie terminai nėra neutralūs; jie turi istorinio konteksto ir kolektyvinės atminties bei keršto už padarytą skriaudą svorį, dažnai įsišaknijusį atskirties, diskriminacijos ir galios dinamikos modeliuose. Mažumų įžeidimų emocinis poveikis labai skiriasi priklausomai nuo individualaus ir visuomenės požiūrio į įtrauktį ir ksenofobiją (Pavlenko, 2008). Tolerancija pasižyminčiose visuomenėse tokie terminai vis dažniau tampa tabu ir sukelia rimtų socialinių bei teisinių pasekmių, todėl yra itin savicenzūruojami. Bowers'as ir Pleydell-Pearce'as (2011) pabrėžia kalbos reliatyvumo vaidmenį formuojant mažumų, ypač etninių ir rasinių, įžeidimų supratimą ir vartojimą skirtingose kultūrose. Nors tokie keiksmazodžiai yra itin įžeidūs, jų konkrečios reikšmės ir poveikis skiriasi priklausomai nuo kultūrinių normų ir istorinio konteksto. Pavyzdžiui, įžeidinėjimai, nukreipti prieš romų bendruomenes, dažnai atspindi įsisenėjusius europietiškus prietarus, o įžeidinėjimai, nukreipti prieš Afrikos ar Artimųjų Rytų migrantus, gali būti veikiami pasaulinių naratyvų apie migraciją ir kultūrinę tapatybę. Žiūrint iš šių dienų perspektyvos, skaitmeninis amžius padidino etninių ir rasinių įžeidimų paplitimą ir poveikį, ypač anoniminėse interneto erdvėse (Laboreiro ir Oliveira, 2014). Tačiau tuo pat

metu skaitmeninės erdvės suteikia galimybių kurti priešingą diskursą bei edukuoti mažiau tolerantiškose šalyse gyvenančius asmenis – aktyvistai ir pedagogai stengiasi kovoti su tokios kalbos vartojimu ir skatinti įtrauktį.

Necenzūrinės leksikos samprata – įvairių pragmatinių, sociolingvistinių ir kultūrinių veiksnių sąveika. Atlikdami emocines, socialines, kultūrines, pragmatines ir emocines funkcijas, keiksmažodžiai yra dinamiškas bendravimo elementas, atspindintis tautos kalbos raidą ir visuomenės pokyčius. Funkcinė tipologija parodo daugialypius keiksmažodžių vaidmenis, atspindinčius universalias kalbines ir psichologines funkcijas. Semantinė keiksmažodžių tipologija išryškina kultūrinius, emocinius ir pragmatinius keiksmažodžių aspektus. Suskirsčius keiksmažodžius į tokias sritis kaip religija, seksualumas, kūno funkcijos, socialinė hierarchija ir etninė priklausomybė, ši sistema atskleidžia, kaip žmonės per kalbą prisitaiko prie kintančių normų ir vertybių.

1.2. Skirtingų sociodemografiniai veiksniai įtaka necenzūrinės leksikos vartojimui

1.2.1. Amžius

Amžius turi didelę įtaką tiek keiksmažodžių vartojimo dažnumui, tiek jų suvokimui. Keiksmažodžiai dažniausiai vartojami paauglystėje ir ankstyvojoje suaugusiųjų kartoje (Blamire, Laturnus ir Perez-Leon, 2013). Ši tendencija išryškina dinamišką kalbos, tapatybės ir visuomenės normų ir jų suvokimo bei įsisąmoninimo ryšį, kintantį per visą žmogaus gyvenimą.

Kaip buvo minėta, paauglystėje ir ankstyvojoje suaugusiųjų kartoje keiksmažodžių vartojimas yra labiausiai paplitęs. Šiuo laikotarpiu jauni žmonės dažnai vartoja keiksmažodžius kaip tapatybės formavimo, saviraiškos ir maišto prieš autoritetą ar visuomenės normas priemones. Paaugliai necenzūrinę kalbą vartoja siekdami įveikti sudėtingus socialinės priklausomybės ir asmeninės autonomijos klausimus. Šiame amžiuje keiksmažodžiai veikia ir kaip grupės tapatybės ženklas. Tarp bendraamžių keiksmažodžiai skatina solidarumą ir signalizuoja apie priklausymą toms pačioms socialinėms grupėms, todėl necenzūrinė kalba tampa kalbine socialinio ryšio strategija. Šią mintį plėtoja Leonavičius (2014) ir teigia, jog studentams keiksmažodžiai ne tik padeda išreikšti stiprias emocijas, pavyzdžiui, pyktį ar nusivylimą, bet ir atlieka svarbų vaidmenį kuriant ir stiprinant santykius. Ši išvada pabrėžia

dvejopą keiksmažodžių prigimtį: nors jie gali būti suvokiami kaip agresyvūs ar netinkami, tam tikrame socialiniame kontekste jie taip pat tarnauja kaip suartėjimo priemonė. Jauni suaugusieji dažnai keiksmažodžius vartoja su humoru arba kūrybiškai, perteikiant juos kaip įsitraukimo, o ne konfrontacijos priemonę (Coats, 2021). Tai sutampa su Fägersten (2012) pastebėjimu, jog keiksmažodžiai neformalioje aplinkoje gali padėti išsklaidyti įtampą ir skatinti draugystę, ypač tarp jaunesnių kalbėtojų.

Priešingai nei jaunimas, vyresnio amžiaus suaugę asmenys yra linkę keiktis rečiau. Tikėtina, kad taip atsitinka dėl kelių veiksnių: didesnio poreikio laikytis visuomenės normų (dėl profesinės veiklos ar šeimos), geresnės savireguliacijos, mažesnio įsitraukimo į aplinkas bei situacijas, kuriose keiktis yra normalu. Hughes'as (2006) pabrėžia kartų požiūrio į necenzūrinę kalbą pokyčius: vyresnės kartos keiksmažodžius suvokia kaip didesnę tabu nei jaunimas. Tai atspindi platesnius kultūrinių vertybių ir kalbinės praktikos pokyčius laikui bėgant. Be to, suaugę žmonės gali teikti pirmenybę kalbos tinkamumui profesinėje ir socialinėje aplinkoje, taip dar labiau sumažindami keiksmažodžių vartojimą. Su amžiumi emocinė ir moralinė reakcija į keiksmažodžius tampa vis labiau niuansuota, todėl geriau suvokiamas jų galimas socialinis ir psichologinis poveikis (Costa et al., 2014). Dėl šio suvokimo dažnai sąmoningai vengiama keiksmažodžių situacijose, kuriose jie gali būti laikomi įžeidžiančiais ar nepagarbiais.

Kartų skirtumai taip pat lemia kaip skirtingų amžiaus grupių žmonės vertina necenzūrinę kalbą. Kaip pastebi Lafreniere, Moore ir Fisher'is (2022), jaunesnės kartos yra labiau linkusios keiksmažodžius laikyti autentiška saviraiškos forma, o ne kaip padarumo pažeidimą. Šis pokytis akivaizdus tiek tiesioginio, tiek ir skaitmeninio bendravimo metu, kur necenzūrinė kalba tam tikruose kontekstuose tampa neatsiejama diskurso dalimi. Priešingai, vyresnės kartos žmonėms keiksmažodžiai gali asocijuotis su nemandagumu ar amoralumu. Tai atspindi jų formavimosi metais vyravusias socialines normas.

1.2.2. Lytis

Lyties ir necenzūrinės kalbos vartojimo santykis yra vis labiau tyrinėjama sociolingvistinių tyrimų sritis, atskleidžianti dažnumo ir vartojimo konteksto skirtumus tarp vyrų ir moterų. Lyčių normos ir visuomenės lūkesčiai lemia tai, kaip vyrai ir moterys vartoja ir

suvokia keiksmažodžius, dažnai sustiprindami tradicinę galios dinamiką ir kultūrinius stereotipus.

Vyrai įvairiuose kontekstuose keiksmažodžius vartoja dažniau nei moterys. Šią tendenciją Blamire'as, Laturnus'as ir Perez-Leon (2013) aiškina tuo, kad keiksmažodžiai istoriškai siejami su vyriškumu, dominavimu ir galia. Vyrai keikdamiesi dažnai išreiškia autoritetą arba grupės sutelktumą, ypač aplinkoje, kurioje agresija ar konkurencija yra normali bendravimo dalis. Tokios tendencijos labai aiškiai atsiskleidžia socialiniuose tinkluose ir kitose skaitmeninės erdvės platformose. Pavyzdžiui, pastebėta, jog vyrai „Twitter“ socialiniame tinkle yra labiau linkę keiktis, o tai rodo lyčių normų išplitimą skaitmeninėje erdvėje (Gauthier ir Guille, 2017). Šias išvadas patvirtina ir anksčiau atliktas Hughes'as (2006) tyrimas, kuriame pažymima, jog necenzūrinė kalba jau seniai kultūriškai priskiriama vyriškiems bruožams, o jų vartojimas vyrų laikomas jėgos ar pasitikėjimo savimi patvirtinimu. Dažnas keiksmažodžių vartojimas, ypač neoficialioje ar varžybų aplinkoje, dažnai atitinka platesnes visuomenės normas, pagal kurias agresyvus ar konfliktiškas elgesys prilyginamas tradiciniam vyriškumui.

Priešingai nei vyrai, moterys necenzūrinę kalbą dažniausiai vartoja su daugiau konteksto niuansų ir strategiškai. Coats'as (2021), analizuodamas socialiniuose tinkluose vartojamą kalbą Šiaurės šalyse, pabrėžia, kad moterys dažnai vartoja keiksmažodžius solidarumo stiprinimo ar humoro kontekstuose, taip paneigdamos stereotipą, kad moterys rečiau ar ne taip kvalifikuotai vartoja šiurkščią kalbą. Ši išvada sutampa su Fägersten (2012) atliktais pokalbių keiksmažodžių tyrimais, kuriuose pabrėžiama, kad moterys dažniau vartoja keiksmažodžius kaip socialinio ryšio ir santykių dinamikos priemonę, o ne kaip agresijos išraišką. Pavyzdžiui, keikdamosi moterys gali dažniau siekti prajuokinti, praskaidrinti nuotaiką, užmegzti ryšį arba išreikšti bendrą nusivylimą ar pyktį fiziškai neagresyviu būdu. Toks strateginis keiksmažodžių vartojimas rodo, kad moterys geriau supranta socialinį kalbos poveikį, todėl gali prisitaikyti prie tradicinių lyčių normų ir jas paneigti, atvirai jų nekvestionuodamos.

Vis dėlto pastaraisiais metais vis dažniau kvestionuojama prielaida, jog moterys keikiasi rečiau nei vyrai. Nors vyrai vis dar dominuoja pagal bendrą necenzūrinės leksikos vartojimo dažnumą, tokie tyrimai kaip Lafreniere, Moore ir Fisher'is (2022) rodo, kad šis skirtumas mažėja, ypač skaitmeninėje ir neformalioje erdvėje. Tai, kad moterys vis dažniau vartoja keiksmažodžius, gali atspindėti platesnius visuomenės pokyčius lyčių lygybės link, kai pamažu naikinami tradiciniai tabu, susiję su moterų kalba bei kinta bendras, ne tik su kalba susijęs, moterų socialinis vaidmuo. Leonavičius (2014) papildė šią mintį teigdamas, jog jaunos

moterys, yra labiau linkusios vartoti keiksmažodžius bendraudamos su bendraamžiais, kaip autentiškumo ir emocinės išraiškos ženklą. Tai sutampa su Costa et al. (2014) tyrimu, kuriame teigiama, jog kalbiniai pasirinkimai, įskaitant keiksmažodžius, yra stipriai veikiami socialinių ir kultūrinių kontekstų, kurie nuolat kinta.

1.2.3. Išsilavinimas

Išsilavinimo lygis gali turėti ryšį su keiksmažodžių vartojimu. Tradiciniai stereotipai rodo, kad dažnas keikimasis yra būdingas žemą išsilavinimą bei menktą žodyną turintiems žmonėms. Tačiau tyrimai rodo, jog tie, kurių kalbos žinios yra geresnės, taip pat linkę keiktis, tik tai daro kūrybiškiau ir veiksmingiau (Jay ir Jay, 2015). Taigi, pats necenzūrinės kalbos vartojimas dar nereiškia žemo išsilavinimo ir siauro žodyno; šie veiksniai labiau nulemia kaip tokia kalba yra vartojama. Bergen'as (2016) pabrėžia, kad keikimasis iš esmės nėra susijęs su intelekto trūkumais, o veikiau tarnauja kaip emocinės išraiškos ir retorinio poveikio priemonė.

Tyrimai taip pat rodo, jog ugdymo aplinkoje, kurioje mokinių populiacija yra įvairi, keiksmažodžiai gali tapti socialinio ryšio dalimi (Blamire et al., 2013). Šią mintį papildė Gauthier ir Guille'as (2017), pabrėždami, jog keikimasis socialiniuose tinkluose dažnai yra identiteto raiškos ir priklausymo grupei ženklas, o ne kalbinio skurdo požymis. Tai patvirtina mintį, kad necenzūrinė kalba dažnai yra situacinio pobūdžio, o jos priimtumas priklauso nuo konkrečios grupės ar konteksto kalbinių normų.

Išsilavinimas veikia ne tiek patį keiksmažodžių vartojimo faktą, kiek jo pobūdį, intensyvumą ir kontekstinį jautrumą. Dewaele'is (2016) pažymi, kad daugiakalbiai ir akademinėje aplinkoje veikiantys asmenys dažnai turi platesnį emocinių išraiškos priemonių repertuarą, o tai leidžia jiems keiksmažodžius naudoti strategiškai bei kontekstualiai tinkamai. Be to, kalbos vartojimo įvairovė, įskaitant necenzūrinę kalbą, yra susijusi su kalbiniu lankstumu ir pragmatiniu jautrumu, kurį ugdo formalus ugdymas (Dewaele, 2016; Allan & Burridge, 2006). Šiuo požiūriu, išsilavinę asmenys gali būti net labiau linkę vartoti keiksmažodžius kaip sąmoningą komunikacinę strategiją. Pavyzdžiui, Coats'as (2021) atkreipia dėmesį, kad akademinėje ar viešojoje erdvėje keiksmažodžiai gali būti naudojami ir kaip ironijos, iššūkio ar net kritikos forma. Ši praktika remiasi Austin'as (2020) kalbos veiksmų teorija, kuri teigia, kad žodžiai yra ne tik informacijos perdavimo, bet ir socialinio veikimo priemonė.

Keiksmazodžių vartojimas yra glaudžiai susijęs su sociodemografiniais veiksniais, tokiais kaip lytis, amžius, išsilavinimas,. Lyties atžvilgiu, nors vyrai paprastai dažniau vartoja keiksmazodžius, strateginis moterų keiksmazodžių vartojimas kvestionuoja tradicinius stereotipus. Amžiaus skirtumai rodo, kad keiksmazodžių vartojimas paauglystėje pasiekia piką, o vėlesniame amžiuje mažėja, o tai atspindi kintančias socialines normas. Kultūrinė ir kalbinė įvairovė taip pat lemia keiksmazodžių reikšmę ir priimtinumą, o dvikalbiai asmenys keikiasi savitai. Galiausiai socialinis ir žiniasklaidos kontekstas daro didelę įtaką keiksmazodžių paplitimui ir poveikiui, pabrėždamas jų sudėtingą ir daugialypę prigimtį. Šios išvados rodo, kad norint visapusiškai suprasti socialinius ir lingvistinius keiksmazodžių aspektus, reikia tolesnių tarpdisciplininių tyrimų.

1.3. Kalbos socialinio priimtumo teorijos

1.3.1. Mandagumo teorija

Brown ir Levinson'o (1987) sukurta mandagumo teorija nagrinėja, kaip asmenys valdo viešą savo įvaizdį (angl. *face*) socialinio bendravimo metu. Keiksmazodžiai dažnai laikomi nemandagiais ar įžeidžiančiais, nes pažeidžia socialines padorumo normas. Brown ir Levinson'o (1987) mandagumo teorijoje aiškinama, kad tokia kalba gali kelti grėsmę tiek neigiamam (asmens noras būti savarankiškam ir laisvam nuo prievartos), tiek teigiamam (noras būti mėgstamam ir gerbiamam) įvaizdžiui. Pavyzdžiui, necenzūrinės kalbos vartojimas oficialioje aplinkoje arba su nepažįstamaisiais paprastai aiškinamas kaip socialinių normų nesilaikymas, dėl kurio tiek kalbantysis, tiek klausytojas praranda savo veidą. Jay ir Janschewitz'as (2008) patvirtina šią mintį, teigdami jog keiksmazodžiai dažniausiai suvokiami kaip keliantys grėsmę įvaizdžiui tose situacijose, kuriose tikimasi oficialumo, pagarbos ar mandagumo. Pavyzdžiui, darbo aplinkoje keiksmazodžiai gali pakenkti profesionalumui ir pakenkti santykiams, todėl jie netinkami situacijose, kuriose reikia pagarbos.

Nors keiksmazodžiai dažnai laikomi nemandagiais, negalima nepastebėti jų vaidmens kuriant socialinius ryšius ir solidarumą. Brown ir Levinson'as (1987) taip pat pabrėžia teigiamas mandagumo strategijas, t. y. veiksmus, kuriais pabrėžiama bičiulystė ir bendra tapatybė, tarp kurių gali būti ir keiksmazodžiai neformaliuose ar artimuose santykiuose. Tokiomis aplinkybėmis keiksmazodžiai gali būti kalbinio artumo forma, mažinanti socialinę distanciją ir rodanti pasitikėjimą ar familiarumą. Pavyzdžiui, draugų ar kolegų vartojami

keiksmazodžiai neoficialioje aplinkoje gali būti grupės solidarumo ženklas, atspindintis bendras normas ir tarpusavio supratimą. Culpeper'io (2011) atlikti nemandagumo strategijų tyrimai rodo, kad kai kuriose sąveikose keiksmazodžių vartojimas gali žaismingai arba ne grėsmingai įtvirtinti socialinę hierarchiją, priklausomai nuo konteksto ir santykių dinamikos.

Bergen'as (2016) pabrėžia, kad nors profesinėje aplinkoje keiksmazodžių dažnai vengiama, jie gali veikti kaip įtampos ar streso tarp bendradarbių išlaisvinimas bendro nusivylimo akimirkomis. Šie atvejai, nors ir riboto konteksto, rodo niuansuotą mandagumo, veido valdymo ir keiksmazodžių sąveiką. Oficialioje aplinkoje, pavyzdžiui, darbo vietose, keiksmazodžių vartojimas dažnai ribojamas, kad būtų išsaugotas profesionalumas ir išvengta nesusipratimų. Tačiau jei keiksmazodžiai vartojami saikingai ir strategiškai, jie gali suteikti žmogiškumo autoritetingiems asmenims ar vadovams, todėl šie gali tapti artimesni savo komandoms. Šis dvejopas keiksmazodžių pobūdis pabrėžia jų sudėtingą vaidmenį mandagumo dinamikoje.

1.3.2. Tabu ir stigmatizacijos teorija

Kalbos tabu ir stigmatizacijos teorijoje nagrinėjama, kaip tam tikri žodžiai ir išraiškos formos yra socialiai ribojami, dažnai dėl to, kad jie siejami su jautriomis ar netinkamomis temomis. Šie tabu dažnai taikomi keiksmazodžių vartojimui, todėl visuomenė yra linkusi juos stigmatizuoti. Goffman'o (1959), Jay'aus (2009) ir kitų autorių darbai, laikomi šios teorijos pamatu, rodo šių kalbinių praktikų dinamiką.

Goffman'as (1959) pateikia stigmatizacijos supratimo pamatą: jis teigia, kad visuomenė kategorizuoja elgesį, o asmenys, kurie nukrypsta nuo šių normų, įskaitant tabu kalbos vartojimą, dažnai yra pasmerkami. Kalbant apie keiksmazodžius, žodžiai, susiję su seksualumu, religija ar kūno funkcijomis, dažnai laikomi tabu, nes jie prieštarauja mandagumo, moralės ir padorumo normoms. Goffman'o (1959) požiūriu, keiksmazodžiai, vartojami netinkamai, rodo, jog asmuo pažeidžia visuomenės lūkesčius, o tai dažnai lemia socialinę atskirtį arba neigiamą vertinimą. Goffman'o įvestos sąvokos *scena* ir *užkulisiai*² socialinėje sąveikoje yra ypač svarbios tabu kalbai. Scena – „ta individo veiklos dalis, kurioje reguliariai yra atliekamas bendras ir pastovus vaidmuo, apibūdinantis situaciją tiems, kurie tą veiklą stebi“

² Angl. *front stage* ir *back stage*. Šia ir kitur vertimai iš anglų kalbos atlikti tyrimo autorės.

(Goffman, 1959: 13). Tuo tarpu užkulisiai yra „vieta, susijusi su konkrečia kalbine veikla, kai jos viešai kuriamas įspūdis yra sąmoningai paneigiamas kaip savaime suprantamas dalykas.“ (Goffman, 1959: 69). Viešojoje ar oficialiojoje aplinkoje (*scenoje*) tikimasi, kad asmenys laikysis mandagumo, moralės ir padorumo normų. Keiksmažodžiai, ypač kai kalbama apie seksualumą, religiją ar kūno funkcijas, pažeidžia šias normas ir gali sukelti socialinę stigmą. Kai nesilaikoma visuomenės lūkesčių ir vartojama necenzūrinė kalba, rizikuojama būti pavadintais nemandagiais, amoraliais ar socialiai iškrypusiais.

Read'as (2004) pabrėžia, jog skirtingas geografinis ir kultūrinis kontekstas gali lemti žodžių, įskaitant keiksmažodžius, tabu statusą. Įvairiuose pasaulio regionuose, kalbose ir net bendruomenėse žodžių tabu skiriasi, t. y. tai, kas vienoje kultūroje laikoma įžeidimu, kitoje kultūroje gali būti visiškai neutraliu ar net pagyrimu. Read'o (2004) geolingvistinė analizė pabrėžia, kad tabu žodžiai ir jų stigmatizacija yra kultūriškai reliatyvūs; šie žodžiai tarnauja socialinių normų įtvirtinimui tam tikrose kalbinėse bendruomenėse. Pavyzdžiui, keiksmažodžiai gali veikti kaip elgesio kontrolės mechanizmas konkrečiose institucinėse aplinkose, pavyzdžiui, Rusijos kariuomenėje, kur tam tikri tabu posakiai padeda nustatyti galios hierarchiją ir reguliuoti elgesį aptaria, kaip keiksmažodžiai veikia kaip elgesio kontrolės mechanizmas konkrečiose institucinėse aplinkose, pavyzdžiui, Rusijos kariuomenėje, kur tam tikri tabu posakiai padeda nustatyti galios hierarchiją ir reguliuoti elgesį (Mikhailin, 2004). Tokiais atvejais keiksmažodžiai turi sudėtingą socialinę reikšmę, nes jie veikia ir kaip grupės sanglaudos priemonė, ir kaip nukrypimo nuo normų ženklas, kai vertinama pagal išorines normas. Šis kategorizavimo procesas yra svarbiausias Goffmano teorijoje, nes jis parodo, kaip socialinės etiketės taikomos asmenims, kurie pažeidžia kalbinius tabu.

Neurobiologinis tabu žodžių apdorojimas dar labiau paaiškina, kodėl keiksmažodžiai laikomi tokiais galingais ir smerktiniais. Tabu žodžiai suaktyvina skirtingus neuroninius tinklus, lyginant su neutraliais žodžiais (Hansen, McMahon ir De Zubicaray, 2019). Konkrečiai jie suaktyvina smegenų sritis, susijusias su emocijomis ir socialiniu elgesiu, o tai rodo, kad šie žodžiai yra ne tik lingvistiškai, bet ir emociškai įkrauti. Ši emocinė reakcija į nepadorią kalbą pabrėžia, kad necenzūrinė leksika gali pažeisti socialines normas, ir taip paaiškina, kodėl ji gali būti taip stipriai stigmatizuojama.

Nepaisant neigiamos stigos, tabu žodžiai, tokie kaip keiksmažodžiai, atlieka svarbias socialines funkcijas (Jay, 2009). Šie žodžiai vartojami ne tik emocijoms išlaisvinti, bet ir socialiniams ryšiams užmegzti, tapatybei formuoti ir humorui kurti. Jay'us (2009) teigia, kad

nors visuomenė stigmatizuoja tabu žodžius, jie yra plačiai paplitę visose žmonių bendravimo formose, o tai atspindi jų galias psichologines ir socialines funkcijas. Keiksmažodžiai dažnai vartojami, kai asmenys siekia išreikšti stiprias emocijas, mesti iššūkį autoritetui arba užmegzti ryšius su kitais žmonėmis neformalioje aplinkoje. Jay'us (2009) taip pat teigia, kad necenzūrinė kalba, nors ir stigmatizuota, turi socialinę naudą, kuri pranoksta paprastą įžeidžiančią kalbą. Šių žodžių stigmatizavimas sustiprina mandagaus diskurso ribas ir atspindi pagrindinę socialinę tvarką. Laikui bėgant, keičiantis kultūriniam suvokimui, tabu žodžiai gali tapti labiau ar mažiau įžeidžiantys. Taigi tabu kalba nėra statiška; jos reikšmė kinta priklausomai nuo socialinio ir kultūrinio konteksto. Pavyzdžiui, žodžiai, kurie anksčiau buvo griežtai draudžiami, gali prarasti savo stigmą, o kiti gali tapti tabu dėl naujų kultūrinių pokyčių.

Socialinio priimtumo teorijos necenzūrinės kalbos kontekste padeda suprasti, kaip šis kalbos variantas funkcionuoja visuomenėje bei kokios nuostatos vyrauja šia tema. Kalbos aktų teorija leidžia visapusiškai suprasti, kaip vartojama keiksmažodžių kalba. Dėmesį sutelkdama į tai, kaip kalba atlieka įvairius veiksmus – ekspresyviuos, komisyvius ar deklaratyvius, kalbos aktų teorija leidžia suprasti, kaip keiksmažodžiai sudėtingai veikia bendravimą. Kalbos tabu ir stigmos teorija suteikia vertingų įžvalgų apie tai, kaip visuomenės normos ir kultūrinis suvokimas lemia keiksmažodžių vartojimą ir suvokimą. Mandagumo teorija teigia, kad keiksmažodžių vartojimas nėra iš prigimties nemandagus: veikiau jų poveikis socialinei sąveikai priklauso nuo konteksto elementų, įskaitant ketinimus, santykių dinamiką ir kultūrinius lūkesčius.

II. NECENZŪRINĖS KALBOS VARTOJIMO IR NUOSTATŲ TYRIMO APRAŠYMAS

2.1. Tyrimo metodika

Siekiant ištirti Lietuvos jaunimo necenzūrinės kalbos vartojimą bei jų nuostatas šiuo klausimu, buvo pasitelkti tiek kiekybiniai, tiek ir kokybiniai tyrimo metodai: kiekybinė apklausa bei kokybiniai, pusiau struktūruoti interviu. Tokia tyrimo metodika leidžia ne tik kiekybiškai išanalizuoti tam tikras necenzūrinės kalbos vartojimo bei nuostatų tendencijas, bet ir kokybiškai iliustruoti, kodėl tokie pasirinkimai yra priimami, plačiau atskleisti žmonių požiūrį į šį fenomeną (Hoogstad, 2020). Taip pat svarbu paminėti, jog tiriant necenzūrinę kalbą iš sociolingvistinės bei psicholingvistinės perspektyvos taikant kokybinius metodus, itin svarbus yra bendražmogiškas ryšys bei empatija (Thy, Asano, & Finlayson, 2015; Quinney, Dwyer, ir Chapman. 2016; Matović & Ovesni, 2021; Dunwoodie, Macaulay, & Newman. 2022): nebūtų tikslinga pasitikėti vien kiekybiniais duomenimis, nes respondentai gali būti labiau linkę atspindėti visoje visuomenėje paplitusias nuostatas, o ne tik savo. Kiekybinės apklausos ir kokybinių interviu derinimas padeda minimalizuoti šį efektą.

2.1.1. Tyrimo imtis, atranka ir vykdymas

Kiekybinė apklausa buvo paskelbta nuo 2025 m. kovo 1 d. iki 2025 m. balandžio 7d., iš viso apklausą užpildė 182 respondentai. Nepaisant dabartinės termino „jaunimas“ apibrėžties, esančios Jaunimo politikos pagrindų įstatyme Nr. XIII-1224, TAR 2018-06-11, kurioje nurodoma, jog jaunimas yra asmenys nuo 14 iki 29 metų amžiaus, šiame tyrime buvo tiriami Lietuvos Respublikos 18–35 metų amžiaus piliečiai. Toks sprendimas priimtas dėl dviejų priežasčių. Visų pirma tyrimo tikslas yra ištirti lietuvių kartos, gimusios po nepriklausomybės (t. y. nuo 1990 m.), kalbinius įpročius bei nuostatas. Visų antra, toks jaunimo apibrėžties praplėtimas yra galimas socialiniuose bei psichologiniuose tyrimuose, dėl pastebimos tendencijos tam tikrus pasiekimai, siejamus su suaugusiojo gyvenimu (pvz.: santuoka, vaikų susilaukimas, nuosavo būsto įsigijimas ir t.t.), pasiekti vis vėlesniame amžiuje (Brazienė, Okunevičiūtė-Neveauskienė, Pocius, Krauledaitė, Vyšniauskienė, 2024; Puerta, 2023).

Taip pat tyrime atsižvelgiama į dalyvių lytį bei išsilavinimą. Respondentų pasiskirstymas pagal sociodemografinius rodiklius yra pavaizduotas 2, 3 ir 4 prieduose. Iš pradžių buvo planuojama įtraukti ir gyvenamosios vietos veiksni, tačiau apklausoje nebuvo surinkta pakankamai respondentų, atsakiusių, jog gyvena miestelyje ar kaime (miestelis – 14,8 proc. kaimas – 3,3 proc.).

Siekiant surinkti reikiamą imtį, buvo pasitelkta atsitiktinė atranka bei patogioji imtis. Prašymu užpildyti apklausą buvo pasidalinta socialiniuose tinkluose, asmeniškai siunčiant žmonėms bei dalinantis jaunimui aktualiose grupėse, prašant pasidalinti artimųjų, draugų, bendradarbių, jaunimo organizacijų bei švietimo įstaigų. Kiekybinė apklausa (1 priedas) buvo vykdoma internetu, pasitelkiant „Google Forms“ programą. Apklausa buvo suskirstyta į penkis klausimų blokus, neįskaičiuojant sociodemografinių klausimų (amžius, lytis, išsilavinimas, gyvenamoji vieta). Šie blokai buvo: kalbų mokėjimas, keiksmažodžių vartojimas ir vartojimo dažnis, jų emocinis poveikis ir funkcijos, savęs ir kitų asmenų, vartojančių keiksmažodžius, vertinimas.

Siekiant papildyti kiekybinius duomenis, buvo surinkti 9 kokybiniai giluminiai, pusiau struktūruoti interviu. Bendra interviu trukmė 6 h 3 min, ilgiausias interviu: 49 min 31 s, trumpiausias – 23 min 24 s. Pašnekovai buvo renkami patogiąja imtimi, sniego gniūžtės principu, bei pasitelkiant socialinius tinklus. Toliau pateikiami kokybinių interviu informantų duomenys (1 lentelė).

1 lentelė. *Kokybinės paklausos informantų charakteristika*

Respondentas (-ė)	Amžiaus grupė	Išsilavinimas	Gyvenamoji vieta	Gimtinė	Kalbos
M29	24-29	Aukštasis	Miestas	Miestas	LT, EN, GER
M22	18-23	Neb. aukštasis	Miestas	Miestelis	LT, EN, FRN
V29	24-29	Aukštasis	Miestas	Miestelis	LT, EN, truputį RU
V35	30-35	Aukštasis	Miestas	Miestelis	LT, EN, truputį RU
V22	18-23	Neb. aukštasis	Miestas	Miestas	LT, EN, GER
M32	30-35	2 Aukštieji	Miestas	Miestas	LT, EN, RU, truputį JPN
M25	24-29	Aukštasis	Miestas	Miestas	LT, EN, truputį SPN
2M22	18-23	Neb. aukštasis	Miestas	Miestas	LT, EN, truputį RU
V24	24-29	Profesinis	Kaimas	Miestelis	LT, truputį EN ir RU

Interviu klausimai buvo suskirstyti į keturis klausimų blokus, neįskaičiuojant sociodemografinės informacijos: necenzūrinės kalbos suvokimas, aplinkinių vertinimas bei

necenzūrinės kalbos ryšys su emocijomis. Interviu metu klausimai apie kalbų mokėjimą bei kalbas, kuriomis dažniausiai keikiamasi, kitaip nei apklausoje, nebuvo sutelkti į atskirą klausimų bloką, bet paskirstyti pagal tinkamumą į sociodemografinius duomenis, necenzūrinės kalbos suvokimą. Klausimynas yra pateikiamas 2 priede. Dalis pokalbių vyko nuotoliu naudojant „Messenger“ programėlės skambučio funkciją, dalis – gyvai. Taip pat pokalbiai buvo įrašinėjami naudojantis telefono diktofono programėle. Interviu transkribavimui naudota mokama dirbtinio intelekto programa „Transkriptor“, o gautos transkripcijos buvo perklausomos bei koreguojamos, siekiant išvengti programos daromų šifravimo klaidų.

2.1.2. Duomenų analizė

Analizuojant kiekybinės apklausos duomenis buvo naudojama „R Studio“ programa. Ji buvo naudojama duomenų apdorojimui, t.y. sudarytos dažnių lentelės, siekiant sužinoti, kaip tam tikri veiksniai (necenzūrinės kalbos vartojimo tendencijos bei nuostatos) pasiskirstė pagal tiriamus socialinius veiksnius (amžius, lytis bei išsilavinimas). Tyrime naudota dažninė analizė. Toks analizės tipas pasirinktas siekiant aiškiai ir paprastai atskleisti bendras tendencijas bei pagrindines atsakymų kryptis, kurios galėtų būti naudingos tolesniam kokybiniam tyrimui ar interpretacijoms.

Kokybiniams interviu buvo pasitelktas turinio analizės metodas. Transkribavus interviu, turinys buvo koduojamas dedukciniu būdu. Dedukciniai kodai buvo sukurti remiantis klausimų blokais: necenzūrinės kalbos suvokimas, kitų asmenų vertinimas, necenzūrinės kalbos ryšys su emocijomis. Analizei pasitelkta „QDA Miner“ programa, skirta kokybinių duomenų analizei ir kodavimui. Buvo išskirti tokie pagrindiniai analizės aspektai kaip: necenzūrinės kalbos suvokimas, kitų asmenų vertinimas, bei necenzūrinės kalbos ryšys su emocijomis. Šis sisteminis požiūris leido struktūruotai ir kryptingai išanalizuoti interviu turinį bei identifikuoti pagrindines temas, kurios išryškėjo tiriant pasirinktą problematiką.

2.1.3. Etiniai tyrimo aspektai

Kiekvienas respondentas bei informantas prieš dalyvaujant tyrime buvo supažindinamas su tyrimo tema, tikslu, uždaviniais ir eiga. Prieš atliekant kiekybinę apklausą kiekvienas

respondentas, perskaičius tyrimo aprašymą, turėjo pažymėti, jog susipažino su aprašyme pateikta informacija, yra 18 metų ar vyresnis, bei savo valia sutinka dalyvauti apklausoje. Kokybinių interviu metu ši informacija buvo pateikiama žodine forma. Prieš pradėdant interviu informantams buvo suteikta galimybė užduoti klausimus bei pasitikslinti dėl tyrimo ar jo eigos.

Siekiant užtikrinti dalyvių anonimiškumą, kiekybinė apklausa buvo nustatyta kaip anoniminė, t.y – apklausoje nebuvo reikalaujama pateikti savo asmens duomenis, tokius kaip vardas, pavardė, konkreti gyvenamoji vieta, el. pašto adresas ir t.t. Kokybiniu interviu atveju, kiekvienam informantui buvo suteikiamas kodas, kuriame raidė reiškia lytį (M – moteris, V – vyras), o skaičius amžių. Taip pat siekiant užtikrinti anonimiškumą, transkribuoti interviu buvo nuasmeninami – anonimizuojami tokie duomenys kaip informantų bei kiti paminėti vardai, konkrečių miestų pavadinimai, jei buvo paminėta – darbo vietos ir t.t.

2.2. Necenzūrinės kalbos vartojimo ir nuostatų tyrimo rezultatai

Šioje darbo dalyje yra pateikiami kiekybinės ir kokybinės apklausų rezultatai. Pirmiausia bus pateikta kiekybinės apklausos duomenų analizė. Šie duomenys, yra pateikiami tik aprašomosios statistikos metodu. Taip yra todėl, jog ne visose imčių grupėse buvo vienodas respondentų skaičius, todėl remiantis tokiais duomenimis nebūtų tikslinga iš jų daryti išvadas apie didesnes grupes, taikant inferencinės statistikos metodus.

2.2.1. Necenzūrinės kalbos suvokimas ir vartojimo dažnis

Šioje dalyje bus aptariami duomenys apie tai, kaip tiriamieji suvokia necenzūrinę kalbą, bei kaip dažnai ją vartoja. Pirmiausia bendrai bus aptariami tiriamųjų pateikti necenzūrinės kalbos apibrėžimai bei išskiriamos juose minimos keiksmažodžių savybės. Po to bus pateikiami necenzūrinės kalbos vartojimo dažnumo duomenys. Jie bus aptariami tiek bendrai, tiek priklausomai nuo kiekvieno iš keturių sociodemografinių veiksnių – amžiaus, lyties, išsilavinimo ir gyvenamosios vietos.

2.2.1.1. Necenzūrinės kalbos samprata

Teorinėje dalyje necenzūrinė kalba buvo apibrėžiama, kaip kalba turinti stiprų emocinį poveikį bei semantiškai susijusi su tokiais socialiniais tabu kaip religija, kūno dalys bei funkcijos, ligos, gyvūnai ir t.t. (daugiau žr. X psl.). Šioje dalyje bus aiškinamasi, kaip Lietuvos jaunimas suvokia, kas yra necenzūrinė kalba ir ar šie apibrėžimai atitinka mokslininkų siūlomąjį (daugiau žr. skyriaus pavadinimas ir psl.). Svarbu paminėti, jog nepaisant skirtumų tarp terminų „necenzūrinė kalba“ ir „keiksmazodis“, tiek apklausoje, tiek ir interviu metu buvo pasirinkta vartoti žodį „keiksmazodis“, grindžiant šio žodžio kasdieniškumu ir tuo, jog tai bus suprantamesnis terminas didžiajai daliai tyrimo dalyvių.

Apklausoje ir interviu metu dalyviams užduotas atviras klausimas „Kaip apibrėžtumėte, kas yra keiksmazodžiai?“ Šiuo klausimu tiek respondentai, tiek informantai akcentuoja keiksmazodžių ryšį su emocijomis. Ši savybė atitinka ir mokslinį apibrėžimą. Vis dėlto neretai tai yra vienintelė įvardinama ypatybė:

- 1) *Žodžiai, kuriuos naudojame kaip pykčio išreiškimą. (M18–23)*
- 2) (...) *necenzūriniai žodžiai, kurie išsprūsta esant per dideliām emocijų kiekiui. (M24–29)*
- 3) *Aštrūs išsireiškimai emocijos stiprumui pabrėžti. (M24–29)*
- 4) *Keiksmazodis tai yra būdas trumpai išreikšti emociją. Aš taip sakyčiau. (V35)*
- 5) *Emocijos, ką jauti viduje nu tą akimirką labiau tokia pyktis, agresija ir tiesiog nuostaba. Jis tiesiog apibūdina to jausmo momentinę tą akimirką. (M32)*
- 6) *Siečiau su emocijos, kažkaip savo, kad gal būtų kaip emocijos parodymas. kažkas tokio, kaip emocijos išreiškimas.³ (V22)*

Antra dažniausiai minima necenzūrinės kalbos savybė – socialinis nepriimtumas, taip pat išskiriamas ir mokslinėje literatūroje. Tyrimo dalyviai pabrėžia, jog keiksmazodžiai yra nepriimtini visuomenėje, nemandagūs, vulgarūs ir t.t.:

- 7) *Visuomenėje nepriimtini žodžiai, kurie naudotini išsakant stiprias emocijas, dažnai neigiamas. (V24–29)*

³ Čia ir kitur tyrimo dalyvių kalba yra originali ir netaisyta.

8) *Tam tikri vulgarūs išsireiškimai, kogero tai yra konkretūs žodžiai. (V18–23)*

9) *Žodžiai, kuriais siekiama išreikšti kokią neigiamą emociją ar savijautą ir kurie visuomenėje yra suprantami kaip nemandagūs ir nepriimtini. (M18–23)*

10) *Nevartotini žodžiai, kurie nepriimtini etikos normų. (V30–35)*

11) *Labai sunku apibūdinti, bet, sakyčiau, visuotinai nepriimtini žodžiai. (V28)*

12) *Tai yra necenzūriniai žodžiai, kurių paprastai, jeigu pasakytum klasėje auditorijoje ane, kaip pasižiūrėtų ir kas yra laikoma tokia nu, ne standartine kalba ir kažokie blogi- blogi žodžiai kur tėvai sako, nu ne sakyt. (M22)*

Čia svarbu atkreipti dėmesį, jog tiriamieji dažniausiai akcentuoja išorinį nepriimtinumą – keiksmažodžių nepriimtinumą tam tikroje socialinėje aplinkoje, tačiau nėra minimos asmeninės stigmos – „man nemalonu“, „mane žeidžiantys žodžiai“, „žodžiai, verčiantys mane jaustis nesmagiai“ ir pan. Tai reiškia, jog tyrimo dalyviai linkę keiksmažodžius vertinti iš socialinės perspektyvos, ypač atkreipia dėmesį, kaip jie gali veikti aplinkinius, tačiau ne taip stipriai pabrėžia savo pačių jausmus šiuo klausimu.

Tiriamieji išskiria vieną keiksmažodžių funkciją, minimą mokslinėje literatūroje (Pinker, 2008) – įžeidimą:

13) *Necenzūriniai žodžiai, kurie panaudoti nelaiku ir nevietoje gali įžeisti, supykdyti kitą. (M18–23)*

14) *Žodžiai, kurie yra nevertoti bei turintys blogą, įžeidžiančią prasmę. (M24–29)*

15) *Žeidžiantys žodžiai, kurie padeda sustiprinti išreiškiant emocijas. (M24–29)*

Taip pat tyrimo dalyviai atsižvelgia į semantinę keiksmažodžių reikšmę ir dažniausiai ją sieja su kūno dalimis bei funkcijomis:

16) *Dažniausiai, vulgarūs žodžiai, referuojantys į kūnonišskyras, lytinius organus, lytinę aktą, su tuo susijusius dalykus, skirti išreikšti stiprias emocijas ar naudojami kaip ištiktukai, kartais ir vietoje skyrybos ženklų kalbant. (V30–35)*

17) *Necenzūriniai žodžiai, organų įvardijimai ne oficialiais pavadinimais (kai kurie), žodžiai, kurių nesinori sakyt prie tėvų:) (M18–23)*

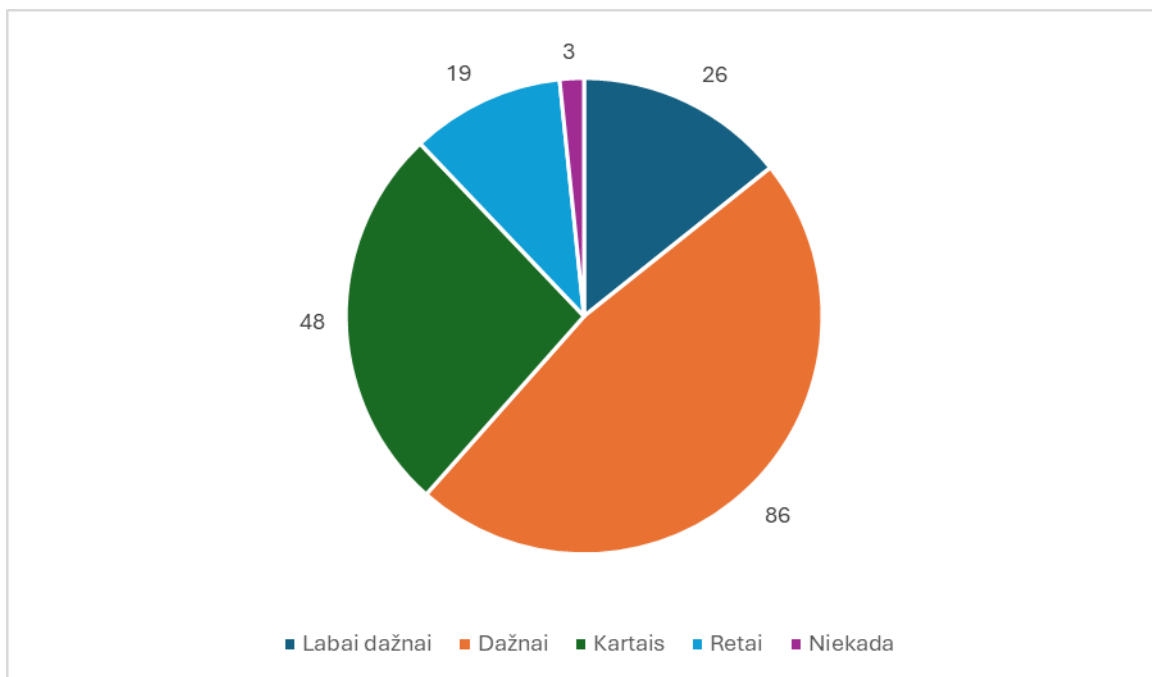
Tendencija sieti keiksmazodžius būtent su kūno dalių bei funkcijų semantinėmis kategorijomis, rodo, jog žmogaus kūno tema, ypač tai, kas susiję su lytiškumu (pavyzdžiuose minimi lytiniai organai bei lytinis aktas) išlieka stipriausiais tabu tarp Lietuvos jaunimo.

Apibendrinant, Lietuvos jaunimo pateikto necenzūrinės kalbos apibrėžtys iš esmės atitinka siūlomas mokslininkų. Ir vieni, ir kiti pabrėžia esminę keiksmazodžių ypatybę – išreikšti emocijas, paprastai itin stiprias bei negatyvias. Taip pat įvardijamas socialinis keiksmazodžių vartojimo nepriimtinumai: didesnis dėmesys skiriamas visuomenėje paplitusioms nuostatomis, o ne asmeniniams įsitikinimams. Vis dėlto, kitaip nei mokslinėje apibrėžtyje, tiriamieji atkreipia dėmesį ir į keiksmazodžių funkcines bei semantines kategorijas. Necenzūrinė kalba yra stipriai siejama su įžeidimais. Taip pat keiksmazodžiai yra siejami su kūno dalių bei funkcijų semantinėmis kategorijomis. Tokia sąsaja rodo, jog šios temos vis dar išlieka dideliais tabu mūsų visuomenėje.

2.2.1.2 Necenzūrinės kalbos vartojimo dažnis

Toliau bus pateikiami kiekybiniai apie keiksmazodžių vartojimo dažnumą. Apklausoje buvo užduoti du klausimai, susiję su dažniu: „Kaip dažnai vartojate keiksmazodžius?“, „Kaip dažnai vartojate keiksmazodžius ne gimtąja kalba?“ ir „Kokios kalbos (ar kalbų) keiksmazodžius vartojate dažniausiai?“. Svarbu paminėti, jog šiame tyrime keiksmazodžiai pagal kalbą yra skiriami į tris grupes – lietuviški, slaviški (rusiški ir lenkiški) ir angliški. Slaviški keiksmazodžiai sujungti į bendrą kategoriją, darant prielaidą, jog dėl prastų slavų kalbų žinių (slavų kalbomis kalba 31,2 proc. respondentų, 4 iš 10 informantų slavų kalbomis nekalba iš viso, 5 iš 10 – truputį kalba rusiškai, bet nepakankamai, jog galėtų sklandžiai bendrauti) tyrimo dalyviai gali nežinoti, kokios konkrečiai slavų kalbos yra konkretus keiksmazodis.

Išanalizavus duomenis, paaiškėjo, kad didžioji dalis respondentų atsakė, jog keikiasi dažnai arba labai dažnai. Vos 1,6 proc. respondentų pažymėjo, kad nesikeikia. Įtakos šiems duomenims nedaro nei vienas iš sociodemografinių veiksnių (žr. 2, 5 ir 7 priedai).

1 pav. Keikimosi dažnis (vnt.)

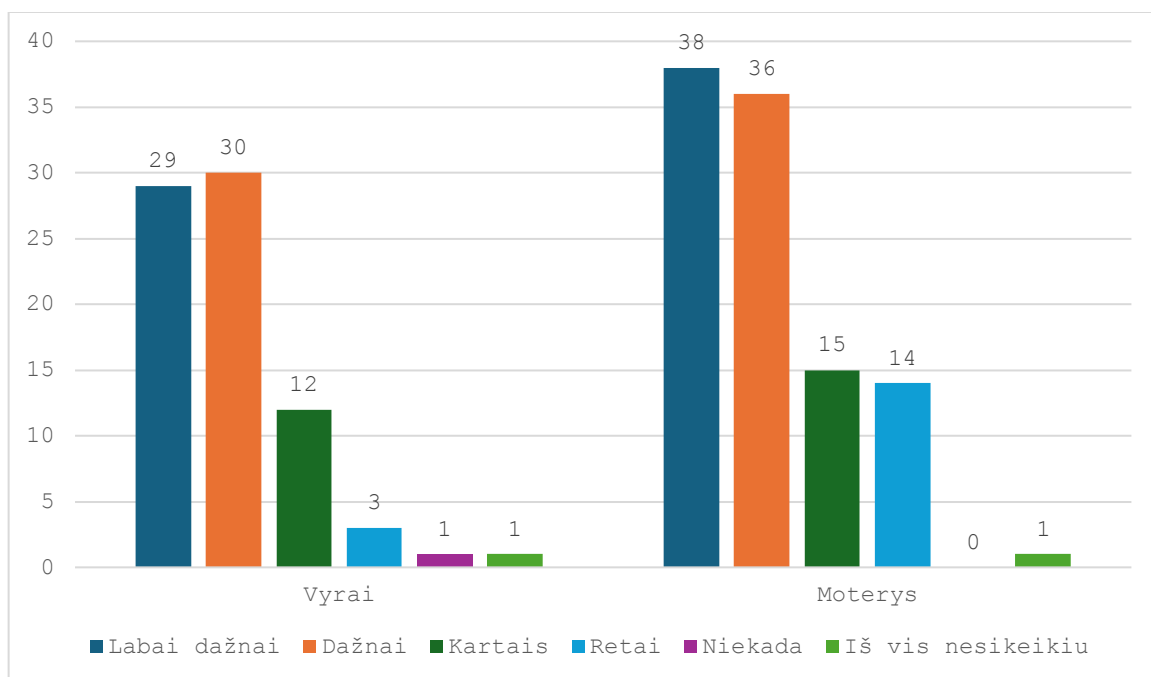
Tokius rezultatus galima paaiškinti tuo, jog jauniausioji amžiaus grupė dar nemažai laiko praleidžia su draugais bei patiria nemažai streso studijuodami ar derindami darbą ir studijas. Streso reikšmė bei draugų aplinka svarbūs faktoriai ir vyriausiųjų amžiaus kategorijoje.

18) (...) gydytojai labai keikėsi už uždarytų durų, už pacientų, jie tikrai labai nu kaip (neaiškus žodis). Mums dėstant paskaitas, kai kurie sau, ne visi, bet kai kurie labai sau leidžia laisvai kalbėti ir keiktis. (...) Ypač keikiasi tie, kurie nieko nebijo ir kurie jaučiasi labai kieti, kurie yra labai profesionalūs ir jiems dzin, tai jie va tie sau leidžia nes jie nu jiems nėra, kad jie kažko bijo. (...) tiesiog keikėsi dar, kad tas darbas labai sunkus. Labai dažnai gydytojai būna apsivertę darbais, nieko nespėja, nervuoja pacientai tiesiog ir labai dažnai keikiasi, jeigu ne iš kažkokio juoko kyla tai dėl to, kad ten koks durnas pacientas paskambino (...). (M22)

Poreikis ir galimybės išlieti emocijas keiksmazodžiais vyresniame amžiuje atsiranda dėl kelių priežasčių. Visų pirma darbe susiduriama su dideliu kiekiu streso, kurį išlieti neretai padeda necenzūriniai išsireiškimai. Visų antra, su amžiumi mažiau krepiama dėmesio į socialines normas, ypač susijusias su saviraiška, kai tai nekenkia aplinkiniams.

Ne gimtąja kalba labai dažnai arba dažnai keikiasi 74,2 proc. respondentų (6 priedas). Šiems rezultatams įtakos nedaro amžius (7 priedas) ir išsilavinimas (12 priedas). Nepaisant to, jog bendro keikimosi dažnumo duomenys rodo, kad moterys ir vyrai keikiasi panašiai dažnai, iš 2 paveikslo galima matyti, jog moterys yra labiau linkusios įvardinti savo keikimąsi užsienio

kalba kaip kartkartinį ar retą. Žinant, jog lietuviški keiksmažodžiai yra vertinami kaip švelnesni ar net „cenzūriniai“, tai atliepia mokslininkų ankstesnius pastebėjimus, jog moteriški keiksmažodžiai yra švelnesni (Coats, 2021).

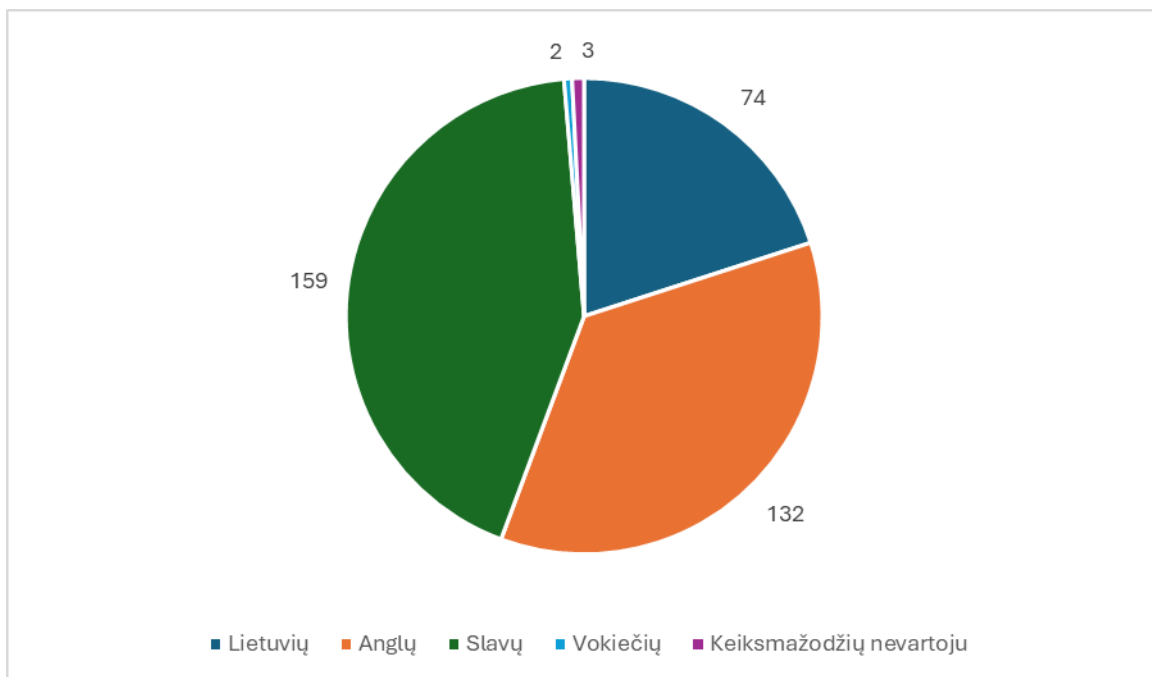
2 pav. Keikimosi užsienio kalba dažnis ir lytis (vnt)

Vis dėlto moterys taip pat dažniau įvardina, jog keikiasi labai dažnai. Galima teigti, jog tarp moterų vyrauja didesnė nuomonių įvairovė. Tai galėtų reikšti tam tikras socialines tendencijas, kai moterys yra linkusios tiek laikytis konservatyvesnio, tiek ir liberalesnio požiūrio į moteriškumą. Tai pagrindžia ir informančių išsakytos nuomonės:

19) (...) tu negali sudaryt blogo įspūdžio ir taip toliau nu tipo reikia. Ir mergaitė dar plius, mergaitės negali keiktis tipo vyrai keikiasi visai kas kita. Yra tie stereotipai, „kokia graži mergaitė ir kaip tu šneki. (2M22)

20) Man yra daug natūraliau keiktis, negu nesikeikt. Nes iš principo, galbūt esu labiau emocionalesnis žmogus ir tiesiog galbūt save ryškiau reiškiu. (...) Bet, jeigu visi keiktūs aplinkui, man tikrai manau, būtų daug lengviau ir tiesiog nežinau, gal su žmonėm laisviau bendrauti. (M22)

Dažniausiai yra vartojami slaviški keiksmažodžiai (beveik 87 proc.), rečiausiai – lietuviškai (beveik 41 proc.). Šiems duomenims įtakos nedaro amžius (8 priedas), lytis (11 priedas) ir išsilavinimas (13 priedas).

3 pav. Dažniausiai keikimuisi vartojamos kalbos (vnt.)

Remiantis interviu duomenimis, slaviškų keiksmažodžių populiarumui daugiausiai įtakos turi istorinės aplinkybės, tokios kaip sovietmetis.

21) (...) rusiški jau iš irgi, kaip sakyti, iš seniau jau jie atėjo tokie ir kažkaip. Normalu visiems gal. Dažniau ir vartoju. (V24)

22) Manau, kad tai atsitinka dėl to, kadangi mes esam užaugę su tėvais, kurie gyveno aplinkoje, kur buvo vis tiek rusų kalba, kaip mums dabar anglų (...). Tiesiog užaugus su tuo pripranti, sieki dažniausių tokių išsireiškimų. Ir dėl to ir rusiški daugiausiai manau girdis. (M29)

Informantai pabrėžia, jog rusiški keiksmažodžiai yra tapę norma, kurią perdavė vyresnės kartos atstovai, dažniausia – tėvai. Be istorinių aplinkybių minimos ir lingvistinės savybės:

23) Aišku, jie [rusiški keiksmažodžiai] gal nebūtų taip vartojami jeigu, nebūtų tokie skambūs, o jeigu mes palygintume su lietuvių kalba, keiksmažodžiais tai jie net nėra neįmanoma net palyginti. Yra toks geras, toks geras, nu taip gerai skamba fonetiškai jie, kad tiesiog išsireiškus toks nu tikrai tas svoris tų emocijų jaučiasi. (...) turbūt net fonetiškai tokie labai atviri skiemenys. Kur tu gali ir išsireikti ir tyliai. (M22)

24) Aš manau, kad tai ilgis yra. Keiksmažodis, jis turi būt kaip mažytis, jis turi būti greitas ir trumpas. Jisai turi būti, kad galėtum greitai tą emociją išreikšti. (V35)

Dažniausiai pabrėžiama, jog keiksmazodžiai turėtų būti trumpi bei skambūs. Taip pat minima ir atvirų skiemenų svarba. Tai, pasak informantų, padeda perteikti jaučiamų emocijų svorį. Asmenys, kurie keikiasi siekdami jausmus išreikšti greitai, daugiau dėmesio skiria paties žodžio ar pasakymo ilgiui.

Angliškų keiksmazodžių vartojimas Lietuvoje yra siejamas su socialiniais tinklais bei anglakalbės informacijos gausa:

25) Dėl to dabar viskas internete vyksta anglų kalba. Komunikacija, visi žaidimai tarsi, jeigu paaugliai viskas, kas vyksta anglų kalba, todėl tas dėlto tas keikamas atėjo irgi sugebėjo būt (M22)

Dažnas informantas lietuviškų keiksmazodžių nelaiko necenzūriniais, įvardina kaip lengvus ir juokingus, tačiau nepakankamai stiprius, jog išreikštų ribines emocijas:

26) Dėl to, kad rusiški keiksmazodžiai yra stipresni patys, tai dėl to ir stipresnė situacija. O lietuviški, jie man net atrodo, švelnesni tai ir švelnesnei situacijai. (2M22)

27) Kaip ir sakiau, kad lietuvių kalba nelabai yra kažkokių keiksmazodžių, kurie. Pakankamai sufficient [angl. pakankama] būtų norint. Tiesiog jie nėra taip natūraliai ir lengvai išeinantys, kaip rusiški, pavyzdžiui. (V28)

28) Taip, kaip jau prieš tai minėjau, kad anglų kalbos keiksmazodžiai yra turbūt mažiausiai paveikiantys. Lietuvių iš viso, kadangi jie visi ganėtinai juokingi, tai tik atrodo pakelia nuotaiką (...) (M29)

Tokios lietuviškų keiksmazodžių savybės kaip nepakankamas emocingumas ir juokingumas nulemia retesnę jų vartojimą.

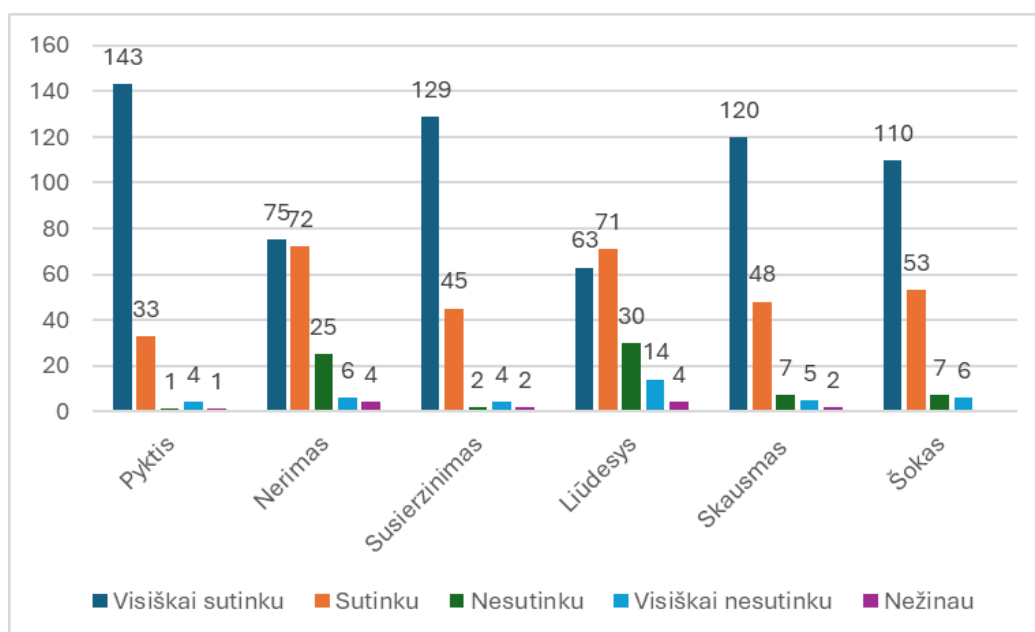
Apibendrinant, respondentai yra linkę teigti, jog keikiasi dažnai. Dažniausiai keikiamasi yra užsienio kalbomis, o iš jų populiariausios yra slavų kalbos. Interviu informantai įvardina, jog dažniausiai vartoja rusiškus keiksmazodžius. Kokybiniai duomenys parodė, jog tai dažniausiai yra siejama su istorinėmis aplinkybėmis. Informantai angliškų keiksmazodžių vartojimą sieja su interneto kultūra bei didele anglų kalbos įvestimi. Analizė parodė, jog necenzūrinės kalbos vartojimui įtakos nedaro išsilavinimas. Taip pat pastebėta, jog tarp trijų skirtingų amžiaus grupių – 18–23 m., 24–29 m. ir 30–35 m. – reikšmingų skirtumų šiuo klausimu nėra. Vis dėlto keikimosi dažnumui įtakos turi lyties aspektas. Nors tiek vyrai, tiek

moterys dažniausiai įvardina, jog keikiasi dažnai, moterys yra labiau linkusios teigti, jog keikiasi tik kartais arba retai.

2.2.2. Emocinis poveikis

Šiame skyriuje bus analizuojamas necenzūrinės kalbos poveikis besikeikiančiojo emocijoms. Emocijos – tai automatinės ir greitos reakcijos į išorės dirgiklius (Ekman, P. 1992) Siekiant išsiaiškinti, su kokiomis emocijomis dažniausiai yra siejamas necenzūrinės kalbos vartojimas, apklausoje buvo užduoti du klausimai „Ar sutinkate, jog keiksmažodžiai gali būti vartojami patiriant šias neigiamas emocijas?“ ir „Ar sutinkate, jog keiksmažodžiai gali būti vartojami patiriant šias teigiamas emocijas?“. Neigiamosios buvo: pyktis, nerimas, susierzinimas, liūdesys, skausmas ir šokas. Teigiamosios – džiaugsmas, nuostaba, linksmumas, atsipalaidavimas, drąsa, pasididžiavimas. Šios emocijos buvo atrinktos remiantis Vingerhoets, A., Bylsma, L. M., & De Vlam, C. (2013) tyrimu, kuriame minimos šios emocijos: pyktis, susierzinimas, skausmas, linksmumas ir nuostaba. Siekiant didesnės emocinės įvairovės, ypač kalbant apie teigiamas emocijas, šis sąrašas buvo papildytas pridedant šoką, džiaugsmą atsipalaidavimą, drąsą bei pasididžiavimą.

Apibendrinti rezultatai rodo, jog keiksmažodžiai dažniau ir vienareikšmiškiau siejami su neigiamomis emocijomis nei teigiamomis, ypač pykčiu, susierzinimu ir skausmu (4 paveikslas).

4 pav. *Keiksmožodžių vartojimas neigiamoms emocijoms išreikšti (vnt.)*

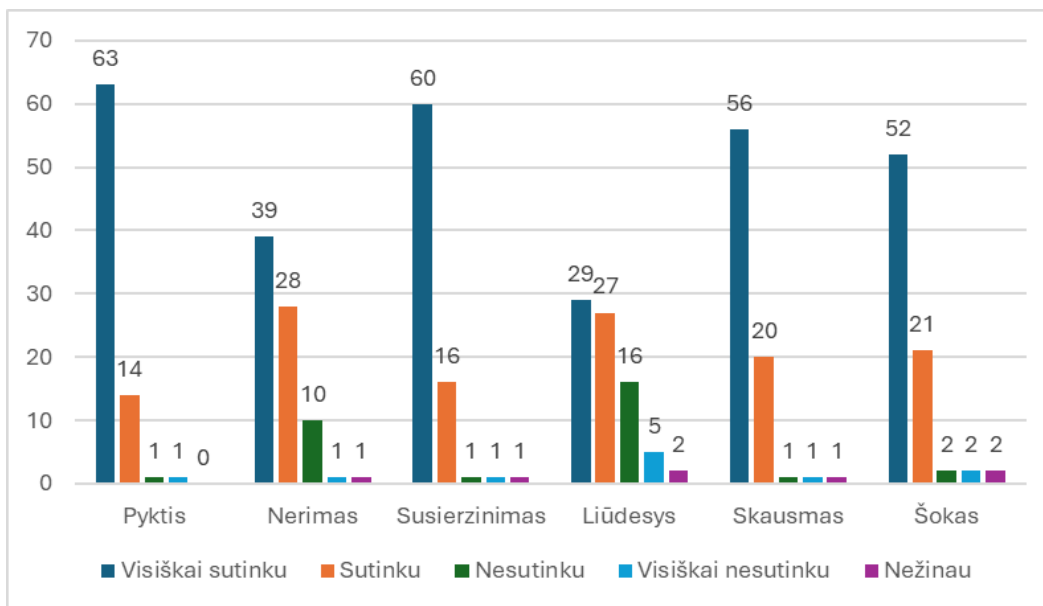
Tokius rezultatus galima sieti su bendromis šių emocijų savybėmis. Pavyzdžiui, liūdesys yra susijęs su prosocialiu elgesiu – paramos ir ryšio paieškomis, o pyktis atvirkščiai – su agresija bei kognityviniu šališkumu, kuris lemia ryšių pablogėjimą (Celik, Storme ir Myszkowski, 2016). Čia verta prisiminti ir mandagumo teoriją (Brown ir Levinson, 1987). Būdami liūdni žmonės gali būti mažiau linkę keiktis, nes yra didesnė galimybė, jog taip arba įžeis aplinkinius arba neigiamai paveiks savo įvaizdį. Dėl šių priežasčių gali kilti grėsmė socialiniams ryšiams, kurių ieško liūdesį jaučiantis žmogus. Pykčio atveju mandagumas ir prisitaikymas prie aplinkinių nėra toks svarbus, o kartais neigiamas efektas yra net ir siekiamybė. Tokiu atveju, necenzūrinė kalba yra itin tinkama emocinės išraiškos priemonė.

2.2.2.1. Neigiamos emocijos

Pirmiausia bus aptariami neigiamų emocijų raiškos vertinimo analizės rezultatai. Jie bus suskirstyti pagal sociodemografinius veiksnius: amžių, lytį bei išsilavinimą.

Pirmiausia aptariamas amžiaus poveikis neigiamų emocijų raiškos vertinimui. Kiekybinė analizė parodė, jog ryškių skirtingumų tarp trijų amžiaus grupių nėra. Neigiamų emocijų vertinimas 18–23 m. amžiaus respondentų grupėje (5 paveikslas) atkartoja ir bendrus kiekybinius duomenis – labiausiai necenzūrinė kalba yra siejama su pykčiu bei susierzinimu, mažiausiai – su liūdesiu.

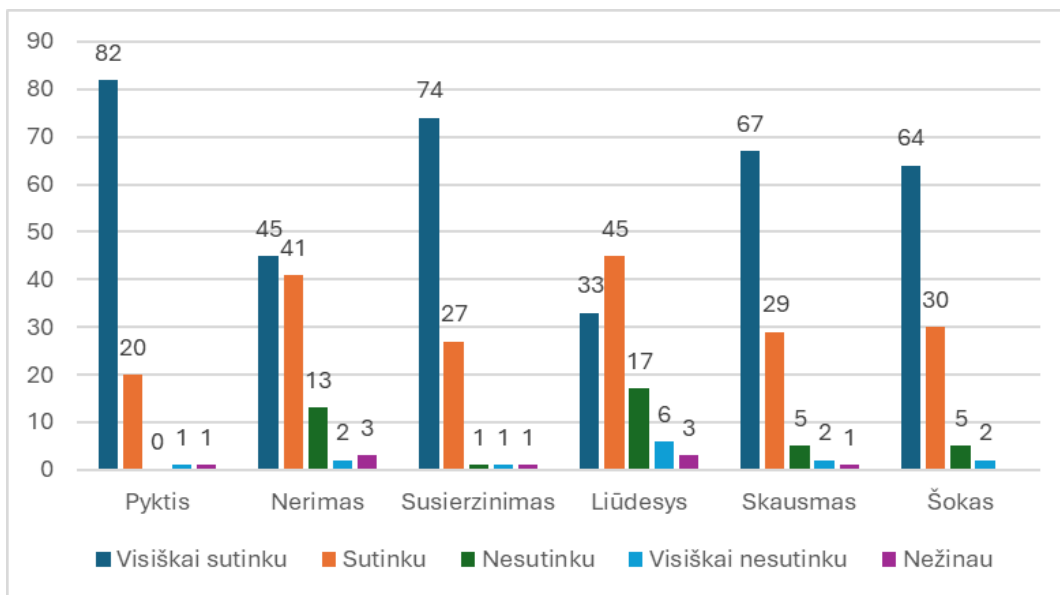
Taip pat galima pastebėti, jog ši amžiaus grupė neigiamų emocijų raišką keiksmožodžiais vertina pakankamai vienareikšmiškai – didžioji dalis respondentų visiškai sutinka ar sutinka, o kiti atsakymų variantai pasirenkami pavieniais atvejais, t. y. nesutinkančių ar visiškai nesutinkančių su neigiamų jausmų raiška keiksmožodžiais yra po vieną ar du, išskyrus liūdesio ir nerimo vertinimą.

5 pav. Neigiamų emocijų raiškos keiksmažodžiais vertinimas 18–23 m. amžiaus grupėje

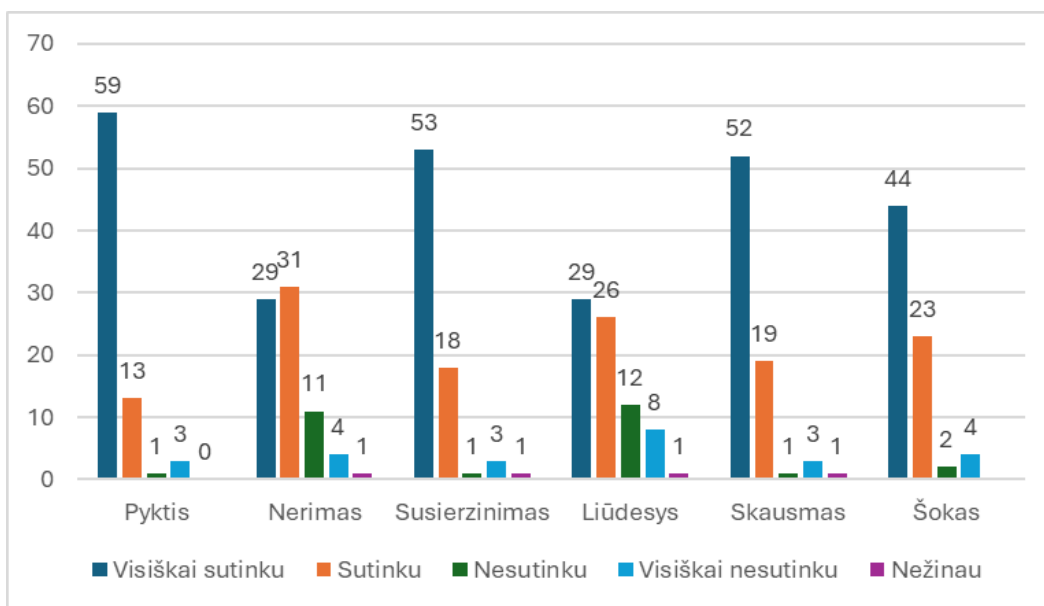
24–29 m. bei 30–35 m. amžiaus grupėse (10 ir 11 priedai.) iš esmės rezultatai irgi yra tokie patys, tačiau, šiose grupėse vertinant nerimą bei liūdesį dažniausiai pasirenkamas atsakymas buvo „sutinku“, o ne „visiškai sutinku“. Tai gali reikšti, jog vyresni tiriamieji yra labiau linkę vertinti necenzūrinės kalbos vartojimą neigiamoms emocijoms išreikšti priklausomai nuo situacijos ir konteksto. Tuo tarpu jaunesni respondentai neigiamų emocijų raišką necenzūrine kalba vertina vienareikšmiškiau.

Neigiamų emocijų raiškos necenzūrine kalba vertinimas pagal lytis iš esmės atliepia ir bendruosius rezultatus. Abi lytys beveik visiškai sutinka, jog visos neigiamos emocijos gali būti išreiškiamos necenzūriniu būdu. Tarp moterų daugiausia respondenčių mano, jog keiksmažodžiai yra tinkamiausi pykčio, susierzinimo bei skausmo išraiškai (6 paveikslas). Moterų pateikti duomenys taip pat rodo, jog keiksmažodžiai mažiausiai tinkami liūdesiui išreikšti. Remiantis anksčiau minėtu Celik et al. (2016) tyrimu, kuriame teigiama, jog liūdesys yra sietinas su bendruomenės poreikiu, galima daryti prielaidą, jog moterys, labiau linkusios paguodos ieškoti tarpasmeniniuose santykiuose, vengia reikšti liūdesį necenzūrine kalba, bijodamos neigiamai paveikti socialinius santykius su kitais asmenimis.

6 pav. Neigiamų emocijų raiškos keiksmažodžiais vertinimas tarp moterų (vnt.)

Respondentai vyrai, taip pat kaip ir moterys, emocijomis, kurias labiausiai priimtina išlieti vartojant necenzūrinę kalbą, laiko pyktį, susierzinimą bei skausmą (7 paveikslas).

7 pav. Neigiamų emocijų raiškos keiksmažodžiais vertinimas tarp vyrų (vnt.)

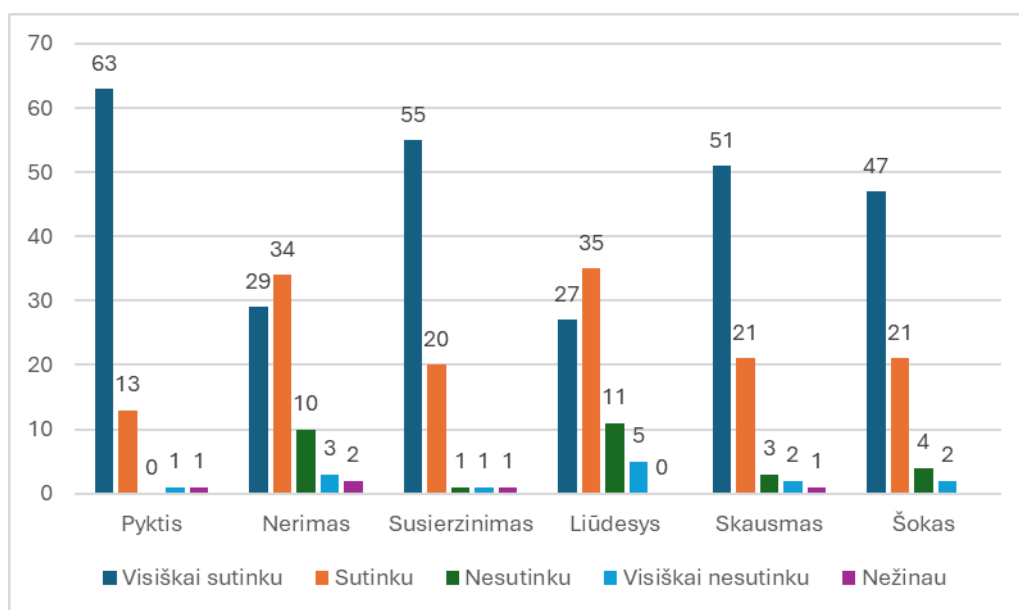
Vis dėlto, kitaip nei moterys, jie mano, jog necenzūriniai išsireiškimai mažiausiai tinkami išreikšti nerimui. Nors tai įrodančių tyrimų nėra, tokius rezultatus galima sieti su socialinėmis normomis susijusiomis su vyrų emocine raiška. Vakarų kultūroje vyrams yra priimtina atvirai išlieti tokias emocijas kaip pyktis ar susierzinimas, tačiau nerimo raiška nėra tokia tinkama.

29) *Nes, jeigu čia irgi esu pastebėjus, jeigu žmonės nekalba apie tai, kaip jie jaučiasi, tai jiems užpildyti tą žodžių trūkumą labai padeda keiksmazodžiai, nes kai kurie vyrai nemoka bendrai pasidalinti, kaip jie jaučiasi (...)* (M32)

Informantė pastebi, jog nepaisant to, jog visi žmonės yra linkę vengti rodyti savo emocijas, vyrai šiuo atžvilgiu išsiskiria. Pasak informantės, vyrams išlieti tam tikras emocijas gali padėti necenzūrinė kalba.

Kaip ir anksčiau, neigiamų emocijų raiška necenzūrine kalba tarp įgijusiųjų skirtingą išsilavinimą yra vertinama teigiamai. Tiek aukštąjį, tiek ir vidurinį išsilavinimą turintys respondentai visiškai sutinka, jog beveik visos 6 apklausoje pateiktos neigiamos emocijos gali būti perteikiamos vartojant keiksmazodžius. Abiejose grupėse labiausiai priimtini yra pykčio susierzinimo bei skausmo jausmai. Vis dėlto tarp šių dviejų grupių yra ir tam tikrų skirtumų.

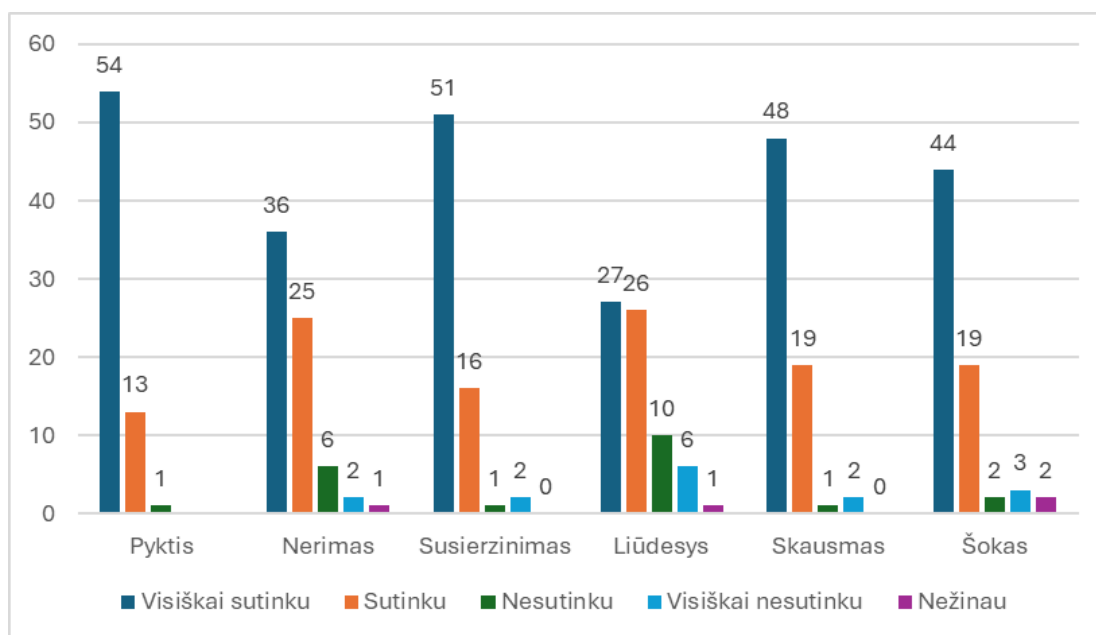
Aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai yra linkę atsargiau vertinti nerimo bei liūdesio perteikimą necenzūrine kalba (8 paveikslas). Palyginus su kitomis emocijomis, vertinant šias dvi, dažniau buvo linkstama sutikti, o ne visiškai sutikti. Taip pat daugiausiai žmonių išreiškė, jog nesutinka su tokia nerimo ir liūdesio raiška.

8 pav. *Neigiamų emocijų raiškos keiksmazodžiais vertinimas tarp aukštąjį išsilavinimą turinčių respondentų (vnt.)*

Vidurinį išsilavinimą turintys respondentai, panašiai kaip ir turintieji aukštąjį, yra linkę visiškai sutikti su visų neigiamų emocijų perteikimu, pasitelkiant necenzūrinę kalbą. Vis dėlto 9 paveiksle galima matyti, jog šios grupės respondentų atsakymai yra labiau pozityvūs. Mažiau

vidurinį išsilavinimą turinčių žmonių, nesutinka su pateiktų emocijų raiška keiksmožodžiais. Visgi ir šioje grupėje išsiskiria nerimas ir liūdesys. Šių būsenų vertinimas yra pastebimai nevienalytiškesnis.

9 pav. Neigiamų emocijų raiškos keiksmožodžiais vertinimas tarp vidurinį išsilavinimą turinčių respondentų (vnt.)

Sudėtinga paaiškinti, kas gali lemti tokius skirtumus. Viena vertus, šiuos duomenis galima lyginti su amžiumi, nes 18–23 metų amžiaus žmonės taip pat turi tik vidurinį išsilavinimą. Kita vertus, verta pagalvoti ir išsilavinimo įtaką ne tik akademiniam, bet ir emociniam intelektui. Song (2023) tyrime teigiama, jog žmonės, turintys aukštesnį išsilavinimą, yra labiau linkę išreikšti emocijas tiek verbaliai, tiek ir kitais metodais. Remiantis šia informacija, galima daryti prielaidą, jog aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys turi ir aukštesnį emocinį intelektą, todėl geba save išreikšti kitais, švelnesniais ir visuomenėje labiau priimtinais būdais, nei necenzūrinė kalba. Taip pat jie gali geriau vertinti savo aplinką bei sąmoningai valdyti kalbinę raišką, todėl nors ir yra linkę sutikti su neigiamų emocijų raiška per keiksmožodžius, pasirinkimas tai daryti labiau priklauso nuo konteksto.

Informantų pasiteiravus apie emocijas, kurias sieja su keiksmožodžiais, pirmiausia pamini neigiamas:

30) (...) Pyktį (...) Kaip *furstration* [susierzinimas] kaip lietuviškai? (2M22)

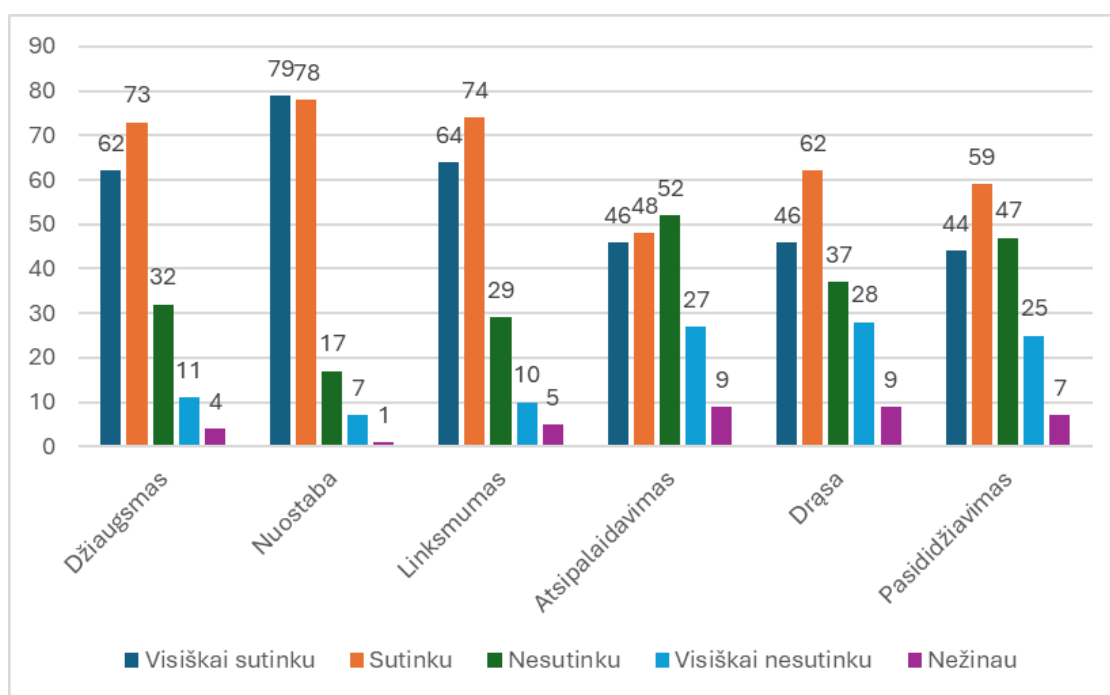
31) Nu tai padeda turbūt, o kai taip nu pykčio metu gal kažkaip. (V24)

32) *Emocijos, ką jauti viduje nu tą akimirką labiau tokia pyktis, agresija ir tiesiog nuostaba. (M32)*

Dažniausiai informantai necenzūrinę kalbą sieja taip pat su pykčiu bei susierzinimu, teigia, jog patiriant šias emocijas keiksmažodžiai padeda susivaldyti ir nusiraminti.

2.2.2.2. Teigiamos emocijos

Respondentai yra linkę necenzūrinę kalbą sieti su teigiamomis emocijomis (10 paveikslas), tačiau jų vertinimas ne toks vienareikšmiškas. Dažnai keiksmažodžiai vartojami nuostabus, patiriant džiaugsmą ir linksmumą.

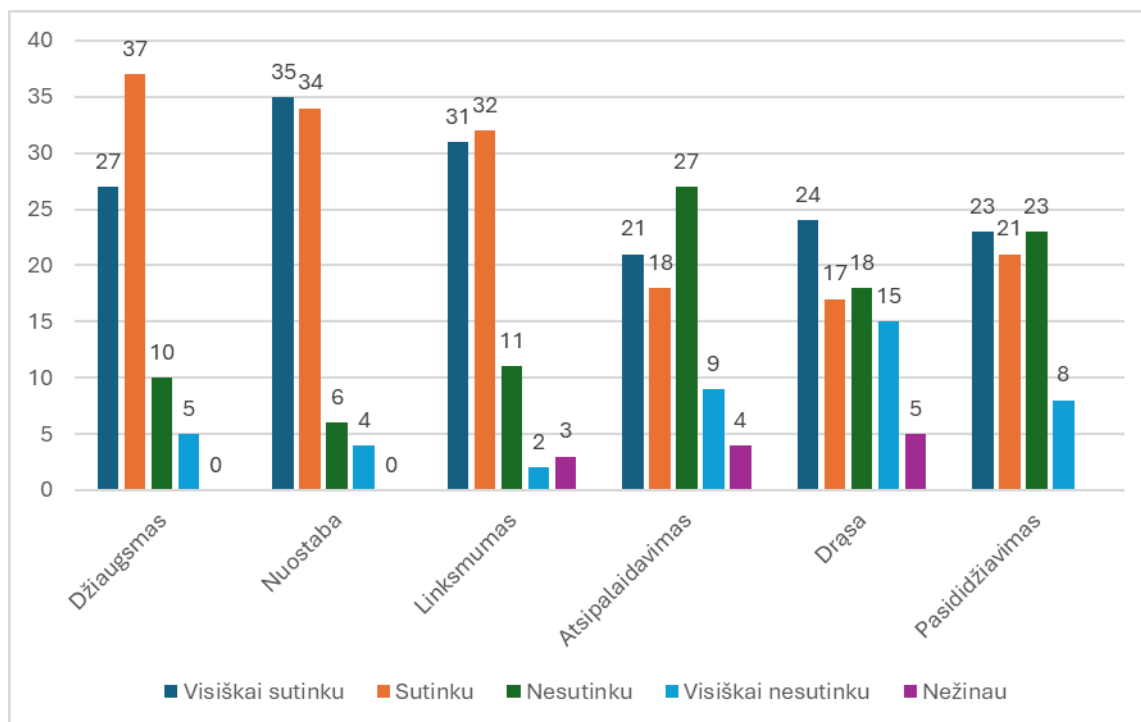

10 pav. *Keiksmažodžių vartojimas teigiamoms emocijoms išreikšti (vnt.)*

Mažiausiai necenzūrinę kalbą siejama su atsipalaidavimu. Pastarieji duomenys gali būti paaiškinti tuo, jog, kaip buvo minėta anksčiau, necenzūrinę kalbą dažniausiai yra vartojama patiriant itin stiprias emocijas, tokias kaip stiprus pyktis ar didelis džiaugsmas. Atsipalaidavimas retai kada būna ekstremalus – pati šio jausmo esmė yra būti emociniame balanse.

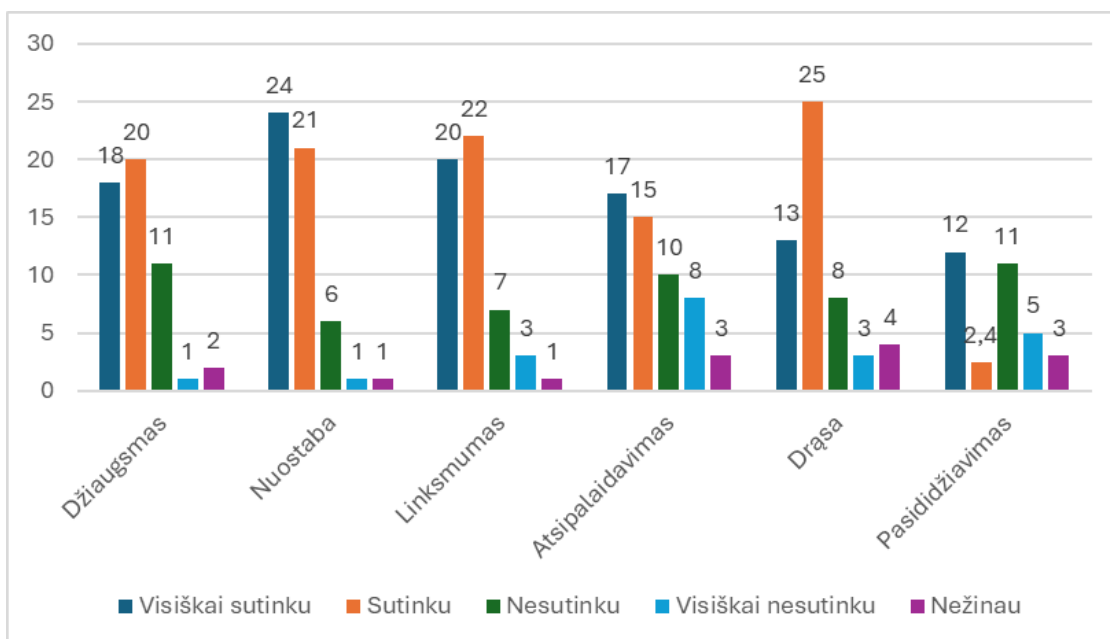
18–23 m. (11 paveikslas) amžiaus grupės respondentai necenzūrinę kalbą dažniausiai vertina kaip labiausiai tinkamą džiaugsmo, nuostabos bei linksmumo (juoko) raiškai. Tuo tarpu

atsipalaidavimo ir pasididžiavimo emocijų išraiškai necenzūrine kalba dažniausiai buvo nepritarta. Įdomu yra tai, jog vertinant pasididžiavimą, vienodas skaičius respondentų nurodė tiek visišką pritarimą, tiek nepritarimą necenzūrinės kalbos tinkamumui šiai emocijai reikšti.

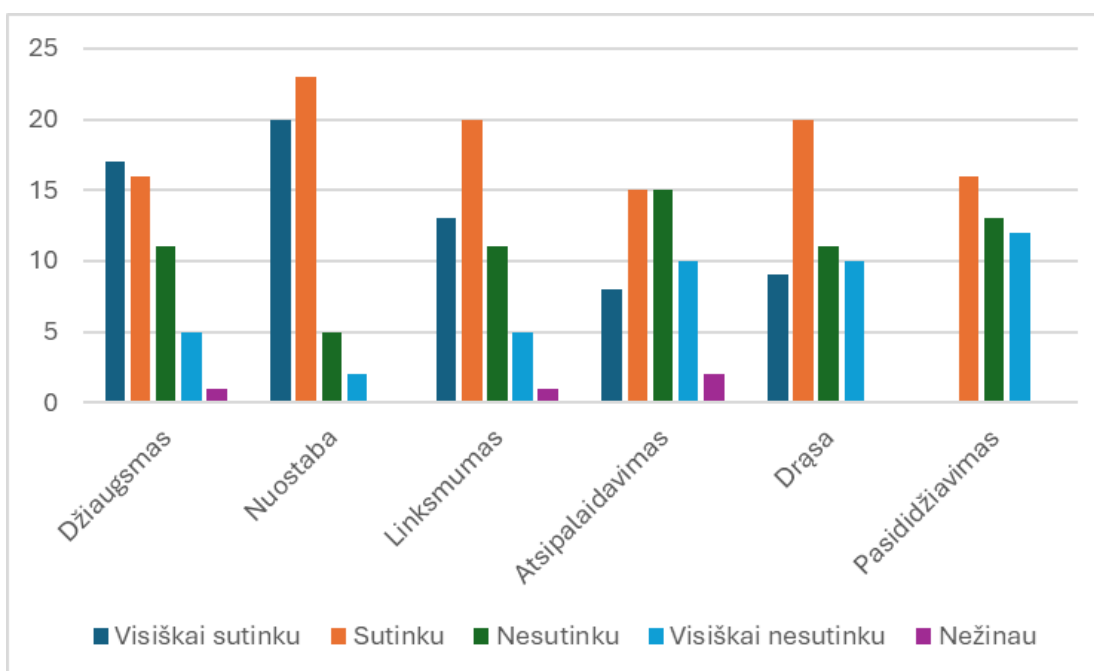
11 pav. *Teigiamų emocijų raiškos keiksmažodžiais vertinimas 18–23 m. amžiaus grupėje*

Kitaip nei jauniausiųjų amžiaus grupėje, 24–29 m. (12 paveikslas) respondentai vertina, jog necenzūrinė kalba yra tinkamiausia nuostabos ir drąsos raiškai. Taip pat šioje grupėje vertinant atsipalaidavimą, dažniausiai visiškai pritarta jo išreiškimui keiksmažodžiais. Tai tarsi paneigia anksčiau minėtą prielaidą, jog atsipalaidavimas dažniau yra neutrali, ir todėl netinkama raiškai keiksmažodžiai, emocija. Galima spėti, jog toks skirtumas atsiranda todėl, jog vyresniame amžiuje, ypač pabaigus mokyklą ir įėjus į darbo rinką, žmonės patiria daugiau įtampos, todėl proporcingai ir jų atsipalaidavimas tampa stipresnis. Kuo stipresnis atsipalaidavimo jausmas, tuo labiau jį galima išreikšti per necenzūrinę kalbą.

12 pav. Teigiamų emocijų raiškos keiksmažodžiais vertinimas 24–29 m. amžiaus grupėje (vnt.)

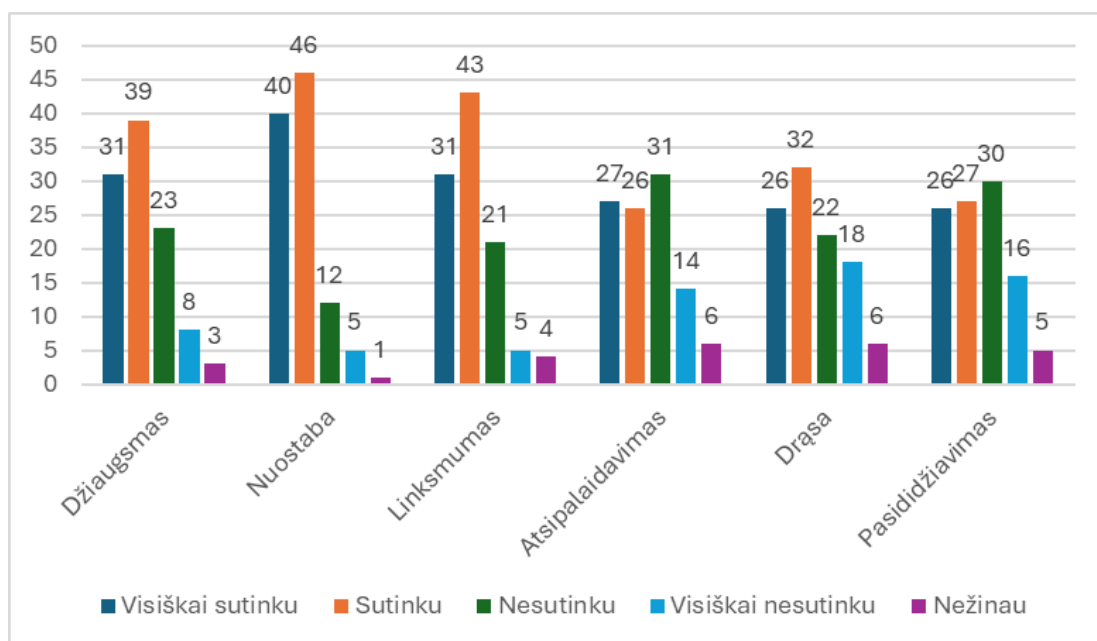
Vyriausiųjų, 30–35 m. respondentų grupėje (13 paveikslas), necenzūrinė kalba yra tinkamiausia nuostabos, linksmumo bei drąsos raiškai. Taip pat verta pastebėti, jog šioje grupėje tik vertinant džiaugsmą, daugiau respondentų atsakė, jog visiškai sutinka, šios emocijos išraiškai keiksmažodžiais. Visose kitose kategorijose dominavo atsakymas „sutinku“.

13 pav. Teigiamų emocijų raiškos keiksmažodžiais vertinimas 30–35 m. amžiaus grupėje (vnt.)

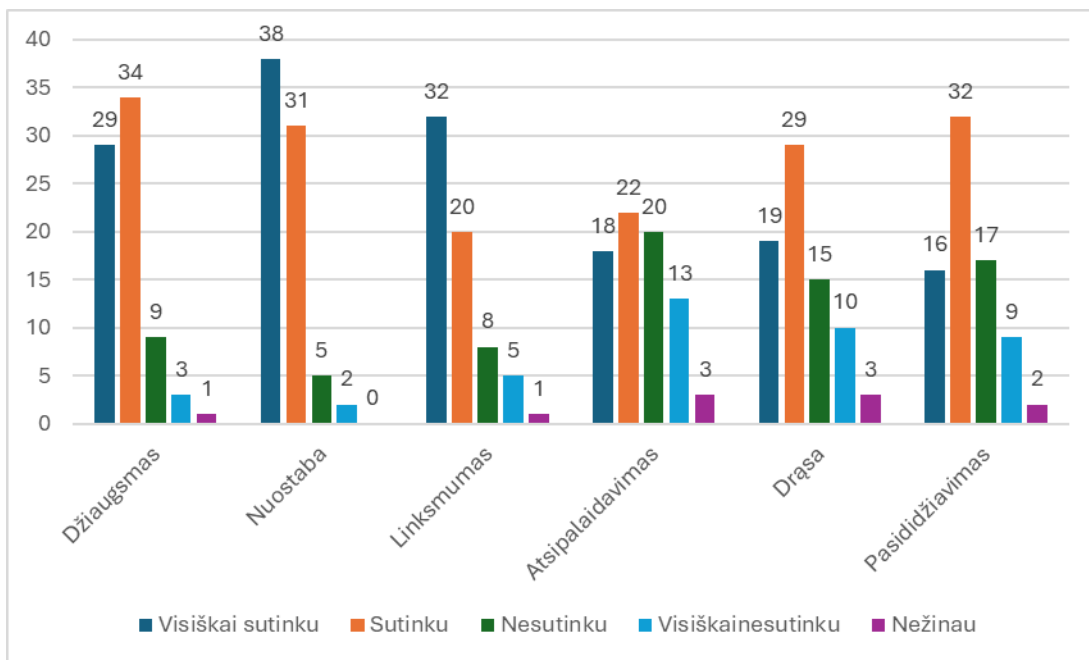
Taip pat šioje amžiaus grupėje verta atkreipti dėmesį į atsipalaidavimo duomenis. Panašiai kaip ir 18–23 m. grupėje buvo vertinamas pasididžiavimas, čia tiek pat respondentų atsakė, sutiko ir nesutiko su šios emocijos raiška keiksmožodžiais. Šie rezultatai dar kartą įrodo, jog atsipalaidavimo emocija yra itin sudėtinga ir nevienareikšmiška, kai apie ją yra kalbama iš necenzūrinės kalbos perspektyvos.

Kaip ir kitur, lyginant teigiamų emocijų raišką necenzūriniu kalba tarp vyrų ir moterų, matomas didesnis nuomonių pasiskirstymas lyginant su neigiamomis emocijomis. Apžvelgiant moterų pateiktus duomenis (14 paveikslas), galima pastebėti, jog jos yra linkusios atsargiau vertinti šių emocijų perteikimą keiksmožodžiais. Labiausiai yra sutinkama su nuostabos, linksmumo bei džiaugsmo raiška keiksmožodžiais. Dažniausiai nesutinkama su pasididžiavimo ir atsipalaidavimo perteikimu, pasitelkiant necenzūrinę leksiką.

14 pav. Teigiamų emocijų raiškos keiksmožodžiais vertinimas tarp moterų (vnt.)

Vyrų pateikti duomenys rodo (15 paveikslas), jog respondentai yra linkę labiau sutikti su teigiamų emocijų raiška keiksmožodžiais, lyginant su moterimis. Labiausiai vyrai yra linkę keiksmožodžiais parodyti nuostabą, bei linksmumą. Taip pat jie dažnai sutinka, jog tokia leksika yra tinkama džiaugsmo bei pasididžiavimo išraiškai. Labiausiai vyrų nuomonės išsiskyrė vertinant atsipalaidavimą – nors didžioji dalis respondentų sutiko, jog šią būseną galima išreikšti per keiksmožodžius, nuomonės pasiskirstė kur kas įvairiau, nei vertinant kitas emocijas.

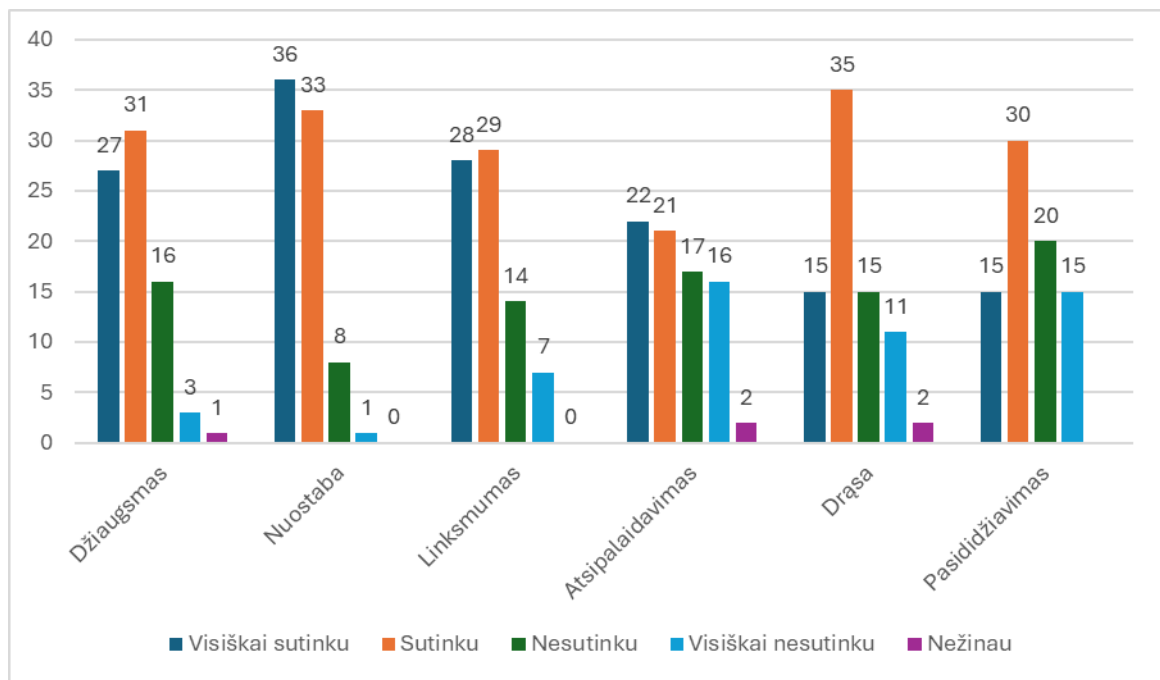

15 pav. Teigiamų emocijų raiškos keiksmažodžiais vertinimas tarp vyrų (vnt.)

Tokius rezultatus taip pat galima sieti su socialiniais emocijų raiškos skirtumais tarp lyčių. Vyrų, nors ir skatinami būti santūri, keiksmažodžius labiau sieja su neigiamomis emocijomis.

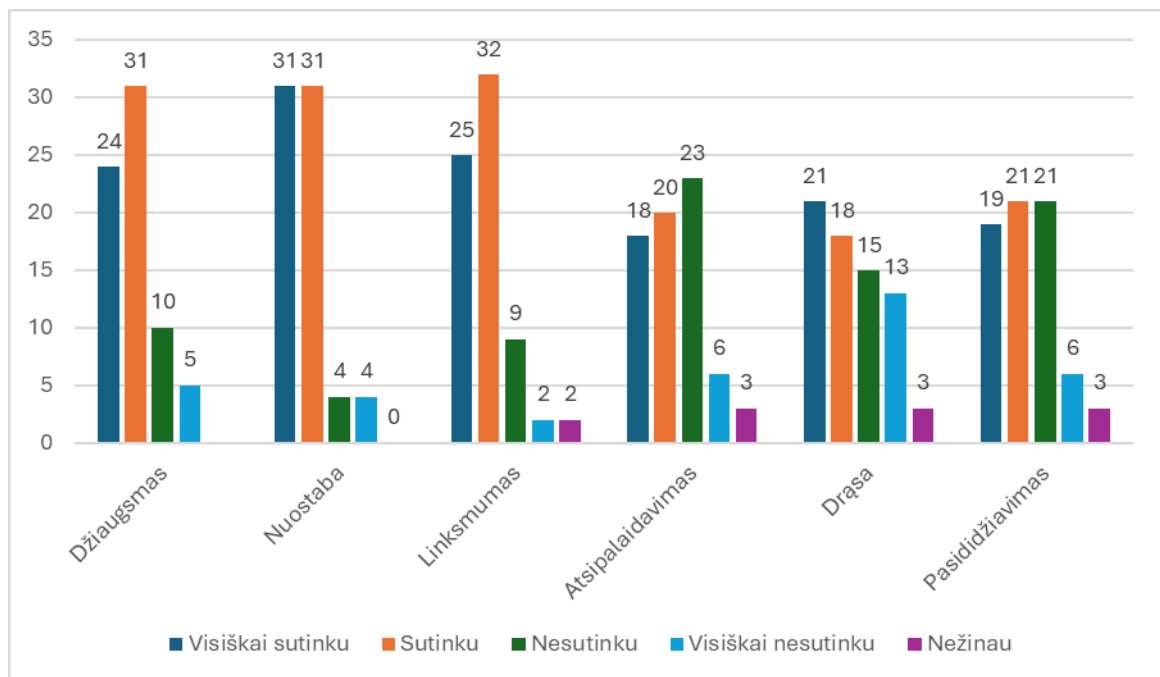
Kalbant apie išsilavinimo įtaką teigiamų emocijų raiškai pasitelkiant necenzūrinę kalbą, taip pat kaip ir kitur pastebimas didelis nuomonių išsiskyrimas. Lyginant aukštąjį ir vidurinį išsilavinimą įgijusių respondentų atsakymus, ryškiai matoma, jog pirmosios grupės nuomonės tarpusavyje išsiskiria labiau nei antrosios. Tam įtakos gali turėti tai, jog aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys turi geresnę kritinę bei analitinę mąstymą ir yra labiau linkę savarankiškai susidaryti savo nuomonę nei turintieji tik vidurinį.

Žvelgiant į aukštąjį išsilavinimą turinčių respondentų pateiktus duomenis (16 paveikslas), galima matyti, teigiamiausiai yra vertinamas nuostabos perteikimas keiksmažodžiais. Taip pat galima pastebėti, jog, nors didžioji dalis respondentų sutinka su drąsos ir pasididžiavimo raiška, požiūris į tai nėra toks radikalus. Tokius rezultatus galima sieti su tuo, jog šios emocijos yra dažniau išreiškiamos neverbaliai. Vis dėlto tokia prielaida yra pagrįsta tik logika ir asmenine nuomone, o ne patikimais duomenimis.

16 pav. Teigiamų emocijų raiškos keiksmažodžiais vertinimas tarp aukštąjį išsilavinimą turinčių respondentų (vnt.)

Analizuojant vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų požiūrį (17 paveikslas) į teigiamų emocijų raišką per necenzūrinę kalbą, galima matyti, jog džiaugsmas, nuostaba bei linksmumas yra dažniausiai vertinami vienareikšmiškai teigiamai. Verta atkreipti dėmesį ir į atsipalaidavimą bei pasididžiavimą. Atsipalaidavimas šios grupės yra vertinamas labiau neigiamai nei teigiamai t.y. necenzūrinė kalba nėra tinkama atsipalaidavimui išreikšti. Panašiai vertinama ir pasididžiavimo raiška – tiek pat respondentų atsakė, jog sutinka ir nesutinka su keiksmažodžių vartojimu siekiant perteikti šią emociją.

17 pav. Teigiamų emocijų raiškos keiksmožodžiais vertinimas tarp vidurinę išsilavinimą turinčių respondentų (vnt.)

Informantai yra linkę necenzūrinę kalbą sieti ir su teigiamomis emocijomis, ypač džiaugsmu ir linksmumu (juoku):

33) Nu sakyčiau, kartais būna ir labai džiaugsmo manęs, kai eina kaip faina ne iš pykčio, tai sakai, o iš džiaugsmo, kad kažkas įvyko, jaučiu, priklauso nuo akimi. (M32)

34) Jeigu tu keikiesi futbolo varžybose ten įmušė tavo komandą gola. Tai tada tu esi labai laimingas ir jauti, kad jauti džiaugiesi (V35)

Taip pat yra manančių, jog necenzūrinė kalba galima išreikšti visą emocijų spektrą:

35) 100% ta prasme tu keiksmožodžiais gali išreikšti visą emocijų spektrą. Pyktis liūdesys, džiaugsmas, neutralumas, netgi irgi gali būti išreikštas tarsi visas emocijas tu gali išreikšti, keiksmožodžiais. (M22)

Šis teiginys iš esmės patvirtina ir apibendrina bendrus abiejų tipų emocijų raiškos keiksmožodžiais duomenis.

Apibendrinant po Nepriklausomybės atkūrimo gimusios kartos atstovai necenzūrinės kalbos vartojimą sieja tiek su neigiamomis, tiek ir su teigiamomis emocijomis. Vis dėlto vertinant teigiamąsias, nuomonės išsiskyrė kiek labiau. Necenzūrinės kalbos vartojimui tam tikroms emocijoms išlieti įtakos turi visi trys šiame tyrime analizuoti sociodemografiniai

veiksniai – amžius, lytis bei išsilavinimas. Tyrimas rodo, jog vyresni tiriamieji (24–29 ir 30–35 m. amžiaus grupės) yra labiau linkę vertinti necenzūrinės kalbos vartojimą neigiamoms emocijoms išreikšti priklausomai nuo situacijos ir konteksto. Tuo tarpu jaunesni respondentai neigiamų emocijų raišką necenzūriniu kalba vertina vienareikšmiškiau. Vyrų, kitaip nei moterų, manoma, jog necenzūriniai išsireiškimai mažiausiai tinkami išreikšti nerimui. Aukštąjį išsilavinimą turintys respondentai yra linkę atsargiau vertinti nerimo bei liūdesio perteikimą necenzūriniu kalba lyginant su įgijusiais vidurinį išsilavinimą. Visos trys amžiaus grupės sutinka, jog necenzūrinė kalba yra tinkama nuostabos išraiškai. Tačiau, 18–23 m. amžiaus grupės respondentai necenzūrinę kalbą yra linkę sieti su džiaugsmu, bei linksmumu, 24–29 m. – drąsa, o 30–35 m. – su linksmumu ir drąsa. Respondentai vyrai yra labiau linkę sutikti su teigiamų emocijų raiška keiksmažodžiais, palyginti su moterimis. Lyginant aukštąjį ir vidurinį išsilavinimą įgijusių respondentų atsakymus, ryškiai matoma, jog pirmosios grupės nuomonės tarpusavyje išsiskiria labiau nei antrosios.

2.2.3. Kitų asmenų vertinimas

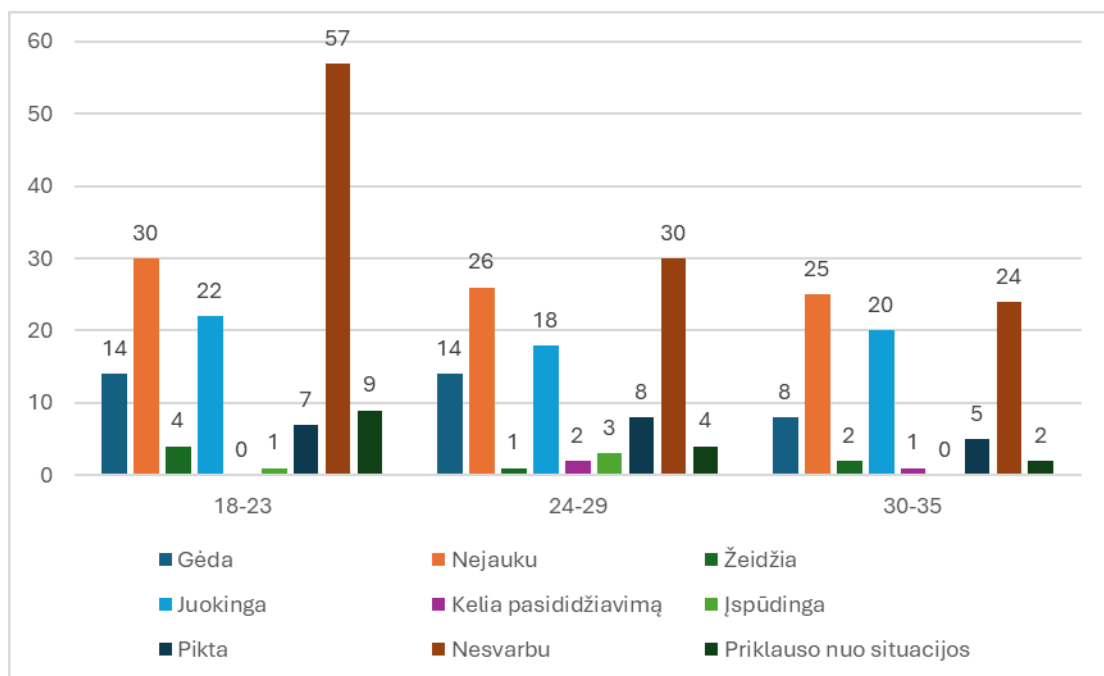
Šiame skyriuje bus aptariama, kaip tyrimo dalyviai vertina aplinkinius, jų keikimosi įpročius, kaip kitų asmenų keikimasis, verčia juos jaustis. Jausmai gali būti apibrėžiami kaip sąmoningas emocijų interpretavimas remiantis asmenine patirtimi ar kultūra (Damasio, A. 1999). Rengiant kiekybinės apklausos klausimyną, interviu gaires ir interpretuojant duomenis buvo remiamasi mandagumo bei tabu ir stigmatos teorijomis. Apklausos metu, šiai temai buvo skirti 4 klausimai: „Kai girdžiu aplinkinius besikeikiant...“ (prašoma įvardinti savo jausmus), „Ar sutinkate, jog šios savybės gali būti priskiriamos daug besikeikiantiems žmonėms?“, „Kaip jaučiatės girdėdami kitus asmenis besikeikiant ne gimtąja kalba?“ ir „Ar tai, kad girdite keikiantis viešą asmenį (pvz., politiką, aktorį ir kt.), turi įtakos jūsų nuomonei apie jį?“.

Apibendrinant bendrus visų respondentų rezultatus, galima matyti, jog dažniausiai respondentai yra abejingi kitų asmenų keikimuisi. Atsakant į pirmąjį bei trečiąjį klausimus, didžioji dalis respondentų (61 proc. ir 71,4 proc. atitinkamai) atsakė, jog jiems nesvarbu, kai aplinkiniai keikiasi, o jausmai nesiskiria girdint necenzūrinę užsienio kalbos leksiką. Kita svarbi išvada yra ta, jog kitų asmenų keikimosi vertinimas, neretai priklauso nuo konteksto ir situacijos. 8,5 proc. respondentų, atsakydami į antrąjį klausimą, patys įrašė, jog jų jausmai, girdint aplinkinius besikeikiant priklauso nuo tokių dalykų kaip aplinka, kalba, konkrečių

žmonių ir santykio su jais bei keikimosi dažnumo. Panaši situacija ir vertinant viešų asmenų keikimąsi. Nors didžioji dalis respondentų atsakė, jog jų nuomonė pasikeičia, 7,1 proc. išreiškė, jog nuomonė priklauso nuo tokių aspektų kaip žinomo asmens veiklos, užimamų pareigų, viešojoje erdvėje kuriamo įvaizdžio ir t.t.

2.2.3.1. Jausmai esant aplinkoje, kurioje vartojama necenzūrinė kalba

Šiame skyriuje bus analizuojami duomenys, susiję su jausmais, kuriuos tiriamieji patiria, girdėdami aplinkinius vartojant necenzūrinę kalbą. Kaip galima matyti iš 18 paveikslo, dažniausiai respondentai yra abejingi, kai aplinkiniai keikiasi.

18 pav. Jausmai girdint aplinkinius besikeikiant ir amžius (vnt.)

Šiuo pažiūriu itin išsiskiria jauniausiųjų grupė, kurie taip pat yra daugiausiai besikeikianti grupė. Jie iš visų amžiaus grupių dažniausiai nurodė, jog jiems yra nesvarbu, kai aplinkiniai keikiasi. Galima daryti prielaidą, jog abejingumas kitų keikimuisi atsiranda todėl, jog tokia leksika bendrai yra įprasta šios amžiaus grupės žmonių gyvenime.

36) *Jie fainai, nes jie nelietuviški, tai biškį. Yra lengviau kalbėti anglų ar ne? Yra lengviau kalbėti užsienio kalba, kaip ir pasakyti (...) Myliu, aš tave myliu yra žymiai man atrod-man asmeniškai yra žymiai sunkiau, negu pasakydavom love you ten kažką nu tipo ei, gal kai*

yra ta gimtoji kalba tai lietuviškai nesikeikia, nes tai kažkaip tada labiau susimąstai, tai daugiau turi reikšmės (2M22)

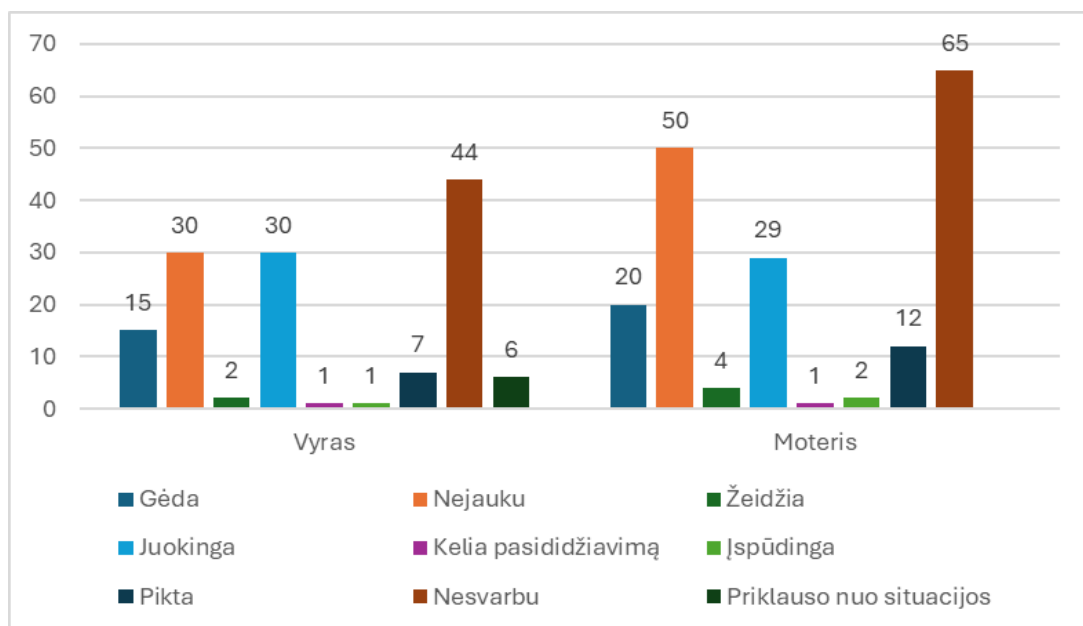
37) Angliškų tai gal ta prasme gal nu jo galbūt norma savo tiesiog. socialinė medija būtent tą anglišką žodį. (M22)

38) Gal visa vartoja anglišką turinį, ne rusišką tai gal taip kažkaip nemokam mes rusų ir dėl to rusiškai kokia youtube ar kažko be abejo, nesuprantam. (V22)

Nuo jauniausiųjų labai skiriasi 30–35 metų amžiaus grupė. Šie respondentai yra beveik tiek pat dažnai jaustis nejaukiai dėl aplinkinių vartojamos necenzūrinės kalbos.

39) Viešojoje erdvėje, kada žmonės vartoja, tai būna arba išgėrę žmonės, kuriems visiškai vienodai yra jų poelgiai ir dažniausiai tokie būna priekabūs, labai agresyvūs. (M32)

Remiantis interviu metu išsakytomis nuomonėmis, toks jausmas kyla dėl keiksmažodžių sąsajos su neigiamomis emocijomis bei psichoaktyvių medžiagų vartojimu.

19 pav. Jausmai, girdint aplinkinius besikeikiant, ir lytis (vnt.)

Vertinant jausmus, girdint aplinkinius besikeikiant, iš skirtingų lyčių perspektyvos, galima matyti (19 paveikslas), jog tiek vyrai tiek moterys dažniausiai yra abejingi. Vis dėlto moterys, dažniau nei vyrai, išsako, jog tokiose situacijose jaučiasi nejaukiai. Tuo tarpu panašus kiekis vyrų įvardino, jog mano, kad aplinkinių vartojama necenzūrinė kalba jiems nerūpi arba yra juokinga. Toks skirtumas tarp dviejų lyčių gali atsirasti todėl, jog moterys, visuomenėje vis

dar neretai vadinamos „silpnąja lytimi“, yra labiau linkusios keiksmazodžių vartojimą sieti su neigiamų emocijų raiška bei agresija. Tai patvirtina ir informantės išsakyta patirtis

40) Labai piktai apie mūsų grafikus (darbo) kovo mėnesio pradėjo šnekėti ir jis [bendradarbis] jau pradėjo keiktis ir aš taip manau, labiau nustebino tai, kad jisai jau taip jauti agresija, kuri jauti, kad jinai yra suvaldyta ir jisai nieko nedarys, bet jo visa povyza ir visas tas naujo, jo įvaizdis nu išvaizda. Aš realiai išsigandau, aš sėdėjau, per atstumą ir žinau, kad nieko nebus, bet man visiem buvo žiauriai nejauku, kad vat žmogus suaugęs taip. (M32)

Vis dėlto taip pat atsiranda moterų, kurios, būdamos besikeikiančiųjų aplinkoje, reaguoja atvirkščiai – atsipalaiduoja, jaučiasi labiau pritampančios. Gali būti, jog tokiems radikaliems skirtumams įtakos turi jaunas amžius bei gyvenimiškos patirties trūkumas.

41) Ooo aš atsipalaiduojau, tada aš kažkaip pajaučiau, kad tas žmogus irgi, kad aš irgi galiu keiktis. (...) Bet jeigu kitas žmogus nusikeikia ir nu ta prasme, tai būna pirmas keiksmazodis toks numestas. Tai man atrodo, kad o galiu aš irgi tai daryti. Na, aš tiesiog spėju ir tas bendravimas gaunasi daug artimesnis. (M22)

Kalbant apie vyrus, jie, regis, yra labiau linkę reaguoti, vertinant kiekvieną konkrečią situaciją bei jos kontekstą atskirai, labiau pateisina necenzūrinės kalbos vartojimą:

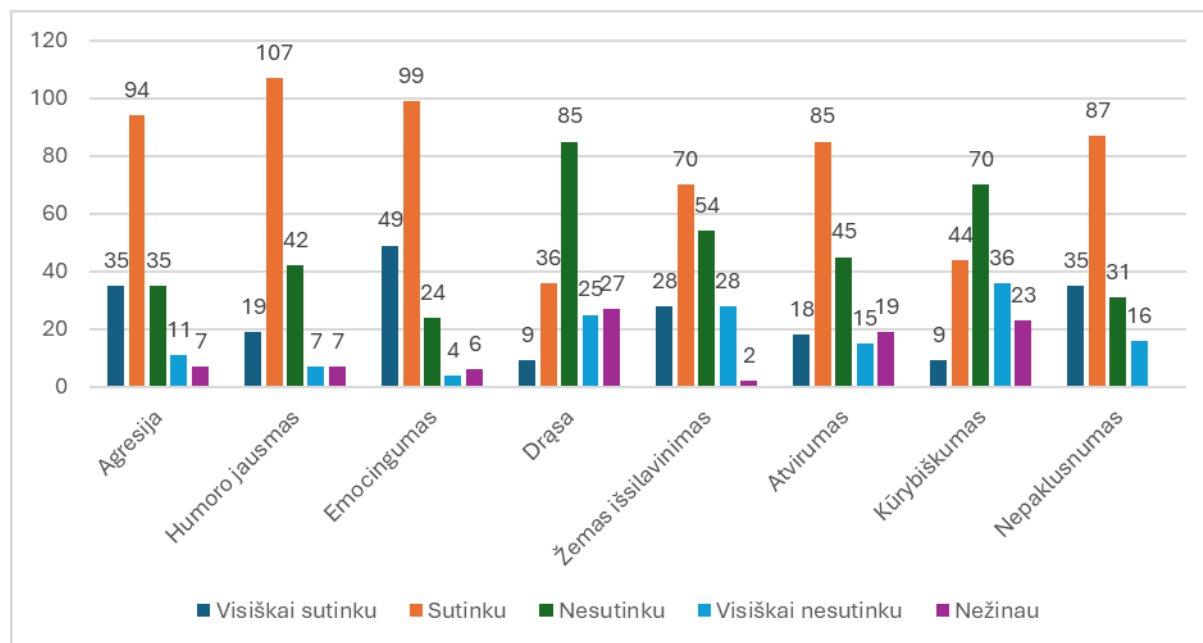
42) Viskas priklauso nuo labai aplinkybių, nes jeigu žmogus tai (keiksmazodžius) naudoja kaip tiesiog savo kalbos dalį, nu tu matai, kad kažkas yra ne taip, o jeigu tai yra tam tikras kontekstas, kurį tu supranti, tai tada čia kaip nežinau, kokie ten stand up 'eriai (angl. komikai). (V35)

43) Dažniausiai būna konflikto atveju, tai tada gaunasi, kad toks. Dar labiau nemalonu tipo būna. Bet jei ten tarkim nu va, kad ir pasakoja kažką tiesiog tarkim ne konflikto atveju tai aš žinau, tada dažniausiai juokinga jau būna ir taip, nieko, tokio. (V24)

Kaip galima pastebėti iš informantų atsakymų, viena iš aplinkybių, nuo kurių gali priklausyti keikimosi vertinimas yra situacija – konfliktinė ar draugiška aplinka. Keiksmazodžių vartojimas konfliktinėse situacijose paaštrina emocijas, tačiau draugiškoje aplinkoje didelės įtakos emocijoms keiksmazodžiai tarsi nedaro. Priklausomai nuo asmens – keikimasis draugiškoje aplinkoje net gali būti nereikalinga kalbos „šiukšle. Plačiau apie keikimosi vertinimą tam tikrose aplinkose bus kalbama skyriuje „Necenzūrinės kalbos vartojimas ir aplinka“.

2.2.3.2. Necenzūrinę kalbą vartojančiųjų savybės

Šioje dalyje bus aptariama, kokias savybes dažniausiai tyrimo dalyviai priskiria besikeikiantiems žmonėms.

20 pav. Savybės priskiriamos besikeikiantiems asmenims (vnt.)

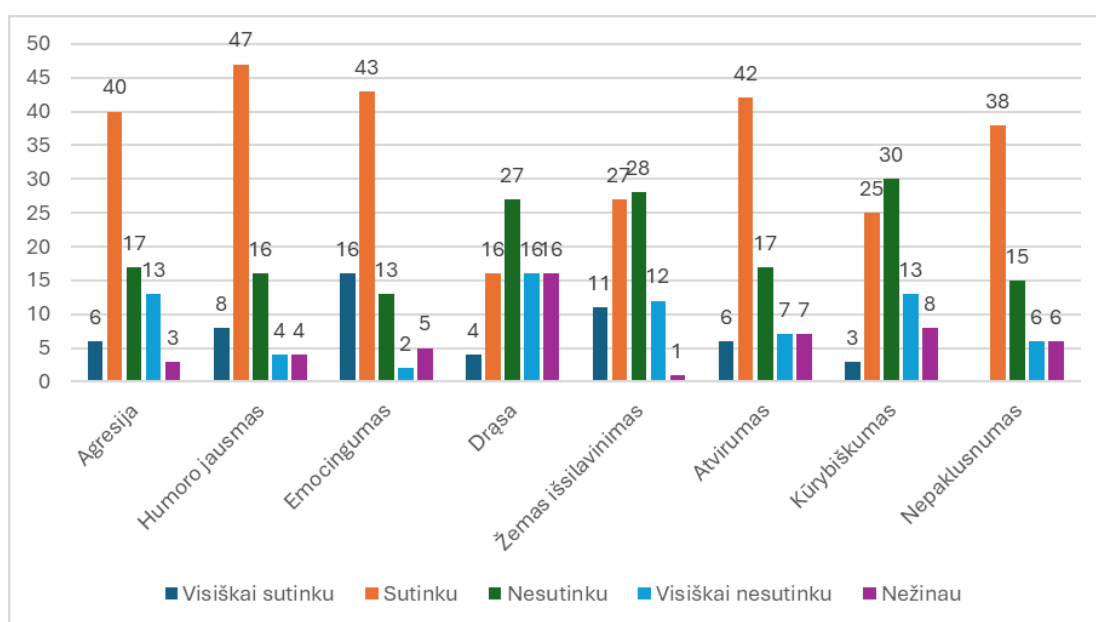
Bendri visų tiriamųjų duomenys (20 paveikslas) rodo, jog keikimasis yra dažniausiai siejamas su emocingumu, agresija bei humoro jausmu. Mažiausiai necenzūrinės kalbos vartojimas yra siejamas su drąsa, kūrybiškumu, bei žemu intelektu. Pastarasis vertinimas, kiek stebina, nes visuomenėje dažnai girdima nuomonė, jog besikeikiantis asmuo yra neišprusęs. Ją patvirtina ir DeFrank ir Kahlbaugh (2018) tyrimas, kuriame teigiama, jog necenzūrinės kalbos vartojimas yra sietinas su žemesniu kompetencijos bei išsilavinimo vertinimu. Tokie šio tyrimo duomenys rodo ryškų teigiamą pokytį keiksmažodžių vartojimo vertinimui mūsų visuomenėje.

Kaip galima matyti iš 21 paveikslo, 18–23 m. amžiaus grupė dažniausiai besikeikiančiuosius laiko turinčiais gerą humoro jausmą, emocingais bei atvirais. Iš tos pačios diagramos galima pastebėti, jog jauniausieji respondentai yra dažniau linkę besikeikiantiems asmenims priskirti pozityvesnes savybes, išskyrus drąsą bei kūrybiškumą, kurios dažniausiai buvo vertinamos kaip nebūdingos. Taip pat verta atkreipti dėmesį į tai, jog tarp žemo išsilavinimo priskyrimo ir nepriskyrimo skirtumas yra itin minimalus – 38 respondentai sutinka, jog ši savybė yra būdinga besikeikiantiems žmonėms, 40 – nesutinka ir tik vienas nėra

tikras. Tai žymi jauniausios kartos atsitraukimo nuo tradicinio požiūrio į necenzūrinės kalbos vartojimą pradžią. Kaip ir bendruose visų tiriamųjų rezultatuose, 18–23 m. respondentai keiksmažodžių vartojimą yra mažiausiai linkę sieti su drąsa bei kūrybiškumu. Vis dėlto atotrūkis tarp pasirinkusiųjų atsakymo variantus „sutinku“ ir „nesutinku“ taip pat nėra didelis.

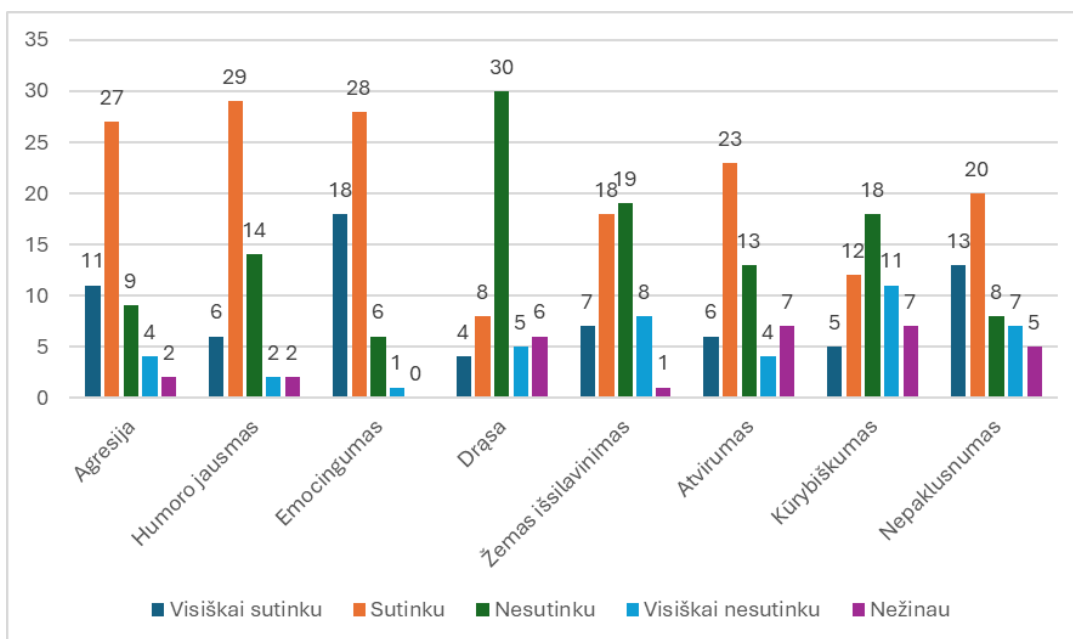
44) *Dėl to dabar viskas internete vyksta anglų kalba. Komunikacija, visi žaidimai tarsi, jeigu paaugliai viskas, kas vyksta anglų kalba, todėl tas keikamas atėjo irgi ir beja jis labai skambus. Kažkaip mes su lietuvių kalba, sunkiai su skambesiu keiksmažodžiai.* (M22)

Kaip galima matyti iš informantės pasisakymo, tam įtakos gali turėti socialiniai tinklai bei tam tikrose subkultūrose būdingas neįprastas anglišų keiksmažodžių vartojimas.

21 pav. Savybės, priskiriamos besikeikiantiems asmenims, 18–23 m. amžiaus grupėje (vnt.)

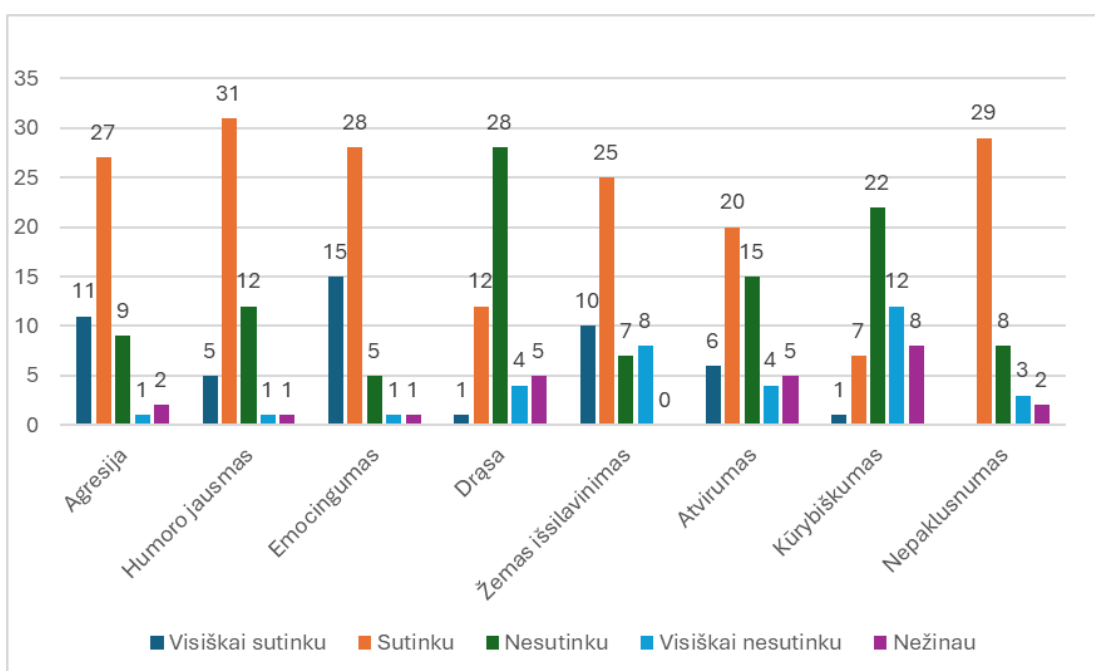
24–29 m. amžiaus grupėje necenzūrinės kalbos vartojimas dažniausiai siejamas su emocingumu, humoro jausmu bei agresija (22 paveikslas). Lyginant su anksčiau aptarta amžiaus grupe, ši yra labiau linkusi keikimąsi sieti su neigiamomis emocijomis, ypač agresija.

22 pav. Savybės, priskiriamos besikeikiantiems asmenims, 24–29 m. amžiaus grupėje (vnt.)

Taip pat galima matyti, jog itin didelis kiekis šios amžiaus grupės respondentų nesutinka, jog drąsa yra būdinga necenzūrinę kalbą vartojantiems asmenims. Galima daryti prielaidą, jog kadangi keikimasis yra toks dažnas ir įprastas reiškinys, keiksmazodžių vartojimui išreiškiant savo emocijas nereikia drąsos.

Žiūrint į 23 paveikslą, galima matyti, jog 30–35 m. amžiaus grupė necenzūrinės kalbos vartojimą dažniausiai sieja su humoro jausmu, emocingumu bei agresija.

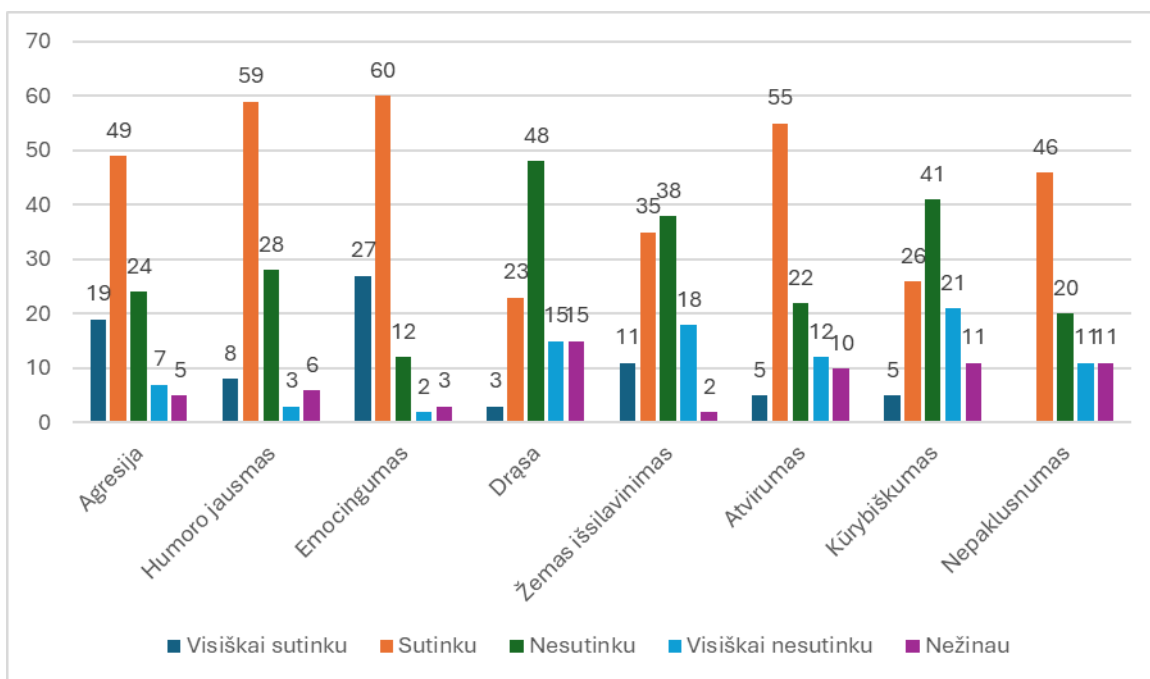
23 pav. Savybės, priskiriamos besikeikiantiems asmenims, 30–35 m. amžiaus grupėje (vnt.)

Taip pat pakankamai dažnai sutinkama, jog keikimasis gali būdingas nepaklusniems asmenims. Taip pat verta pastebėti, jog skirtingai nei 18–23 m. amžiaus grupėje, šioje pakankamai dažnai respondentai keikimasi sieja su žemu išsilavinimu, nors iš visų savybių, ji nėra laikoma pačia būdingiausia. Tai rodo atotrūkį tarp šių dviejų amžiaus grupių. Tam įtakos gali turėti jau anksčiau minėtos priežastys – jauniausiosios grupės aktyvus įsiliejimas į anglosaksišką kultūrą per internetą bei kitas medijos formas, bei vyriausiųjų grupės artimesnė sąsaja su tradicinėmis vertybėmis, kurios vis dar buvo gajos jų vaikystės ir paauglystės laikais. Kaip ir kitose amžiaus grupėse, šioje mažiausiai būdingomis savybėmis yra laikomos drąsa bei kūrybiškumas.

45) Man labiausiai patinka valstybinis tautos frontas tai aš ten keiksmazodžių socialinei medijoj matau ten tų visokių, tik tokų tai labai kažkokių nežiūriu, bet jeigu yra tai nu, dažniausiai tai yra pastiprinimas, kažkokios emocijos. Tas dalykas, bet ne- aš nemanau, kad kažkokia ten labai didelę įtaką turi (...) (M35)

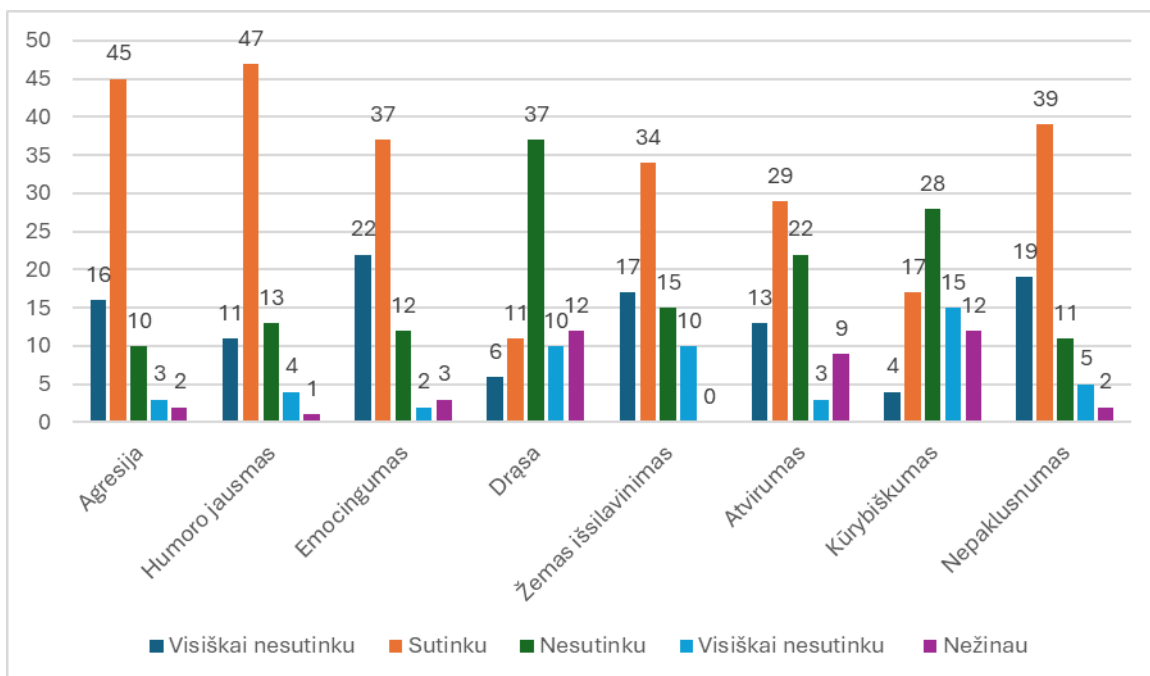
Ši ypatybė gali būti sietina su mažesniu 30–35 m. amžiaus grupės įsitraukimu socialiniuose tinkluose, kuriuos pastarieji dažniau naudoja domėdamiesi naujienoms (kuriose necenzūrinė kalba dažniausiai nevartojama).

Kaip galima matyti iš 24 paveikslų, moterys necenzūrinės kalbos vartojimą dažniausiai sieja su emociingumu, humoro jausmu bei atvirumu. Tai pastebimai skiriasi nuo jausmų, kuriuos moterys jaučia būdamos aplink besikeikiančius asmenis – respondentės įvardino, jog dažnai tokiose situacijose jaučiasi nejaukiai. Peršasi išvada, jog moterys dažniausiai keiksmazodžius laiko trumpalaikio pykčio išraišką, bet yra rečiau linkusios besikeikiantiems asmenims priskirti agresiją, kaip charakterio savybę. Kaip ir kitur, moterys yra mažiausiai linkusios necenzūrinės kalbos vartojimą sieti su drąsa bei kūrybiškumu. Taip pat jos rečiau mano, jog besikeikiantys asmenys turi žemą išsilavinimą, nors skirtumas tarp atsakymų „sutinku“ ir „nesutinku“ nėra labai žymus.

24 pav. Moterų priskiriamos savybės besikeikiantiems asmenims (vnt.)

Žvelgiant į 25 paveikslą galime matyti, jog vyrai, dažniau nei moterys yra linkę besikeikiantiems asmenims priskirti agresyvumo savybę. Galima daryti prielaidą, jog vyrai dažniausiai keiksmožiais pyktį išreiškia tarp kitų vyrų.

25 pav. Vyrų priskiriamos savybės besikeikiantiems asmenims

Tai iš dalies patvirtina Coats (2021) tyrimas, kuriame teigiama, jog tiek vyrai, tiek moterys yra labiau linkę keiktis būdami tarp tos pačios lyties atstovų, o vyrai dažniau vartoja

agresyvias keiksmazodžių formas. Taip pat vyrai, dažniau nei moterys keikimasi sieja su žemu išsilavinimu. Tai gali nulemti ir tradiciškas necenzūrinės kalbos vartojimas, būdingas vyrams. Visgi, vyrai taip pat necenzūrinę kalbą rečiausiai sieja su drąsa. Tai reiškia, jog tiek vyrams, tiek moterims būdingas toks pat požiūris susiję su drąsa išreiškiant emocijas vartojant keiksmazodžius ir gebant jas išreikšti labiau visuotinėje priimtinais būdais.

Apibendrinant, dažniausiai respondentai yra abejingi kitų asmenų keikimuisi, o kitų asmenų keikimosi vertinimas, neretai priklauso nuo konteksto ir situacijos. Taip pat didžioji dalis respondentų atsakė, jog jų nuomonė pasikeičia, priklausomai nuo tokių aspektų kaip žinomo asmens veiklos, užimamų pareigų bei viešojoje erdvėje kuriamo įvaizdžio. Keikimasis yra dažniausiai siejamas su emocijumu, agresija bei humoro jausmu. Mažiausiai necenzūrinės kalbos vartojimas yra siejamas su drąsa, kūrybiškumu, bei žemu intelektu. Lyginant tris amžiaus grupes, 18–23 m. respondentai dažniausiai nurodė, jog jiems yra nesvarbu, kai aplinkiniai keikiasi. Kadangi, tai yra ir dažniausiai besikeikianti amžiaus grupė, galima teigti, jog abejingumas kitų keikimuisi atsiranda todėl, jog tokia leksika bendrai yra įprasta šios amžiaus grupės žmonių gyvenime. Priešingai 18–23 m. amžiaus grupei, 30–35 m. respondentai beveik taip pat dažnai jaučiasi nejaukiai, kaip ir abejingai dėl aplinkinių vartojamos necenzūrinės kalbos. 18–23 m. amžiaus grupė dažniausiai besikeikiančiuosius laiko turinčiais gerą humoro jausmą, emocijais bei atvirais. Jauniausieji respondentai yra dažniau linkę besikeikiantiems asmenims priskirti pozityvesnes savybes, išskyrus drąsą bei kūrybiškumą, kurios dažniausiai buvo vertinamos kaip nebūdingos. Moterys, dažniau nei vyrai, išsako, jog, girdėdami aplinkinius besikeikiant, jaučiasi nejaukiai. Vis dėlto necenzūrinės kalbos vartojimą jos dažniausiai sieja su emocijumu, humoro jausmu bei atvirumu. Tuo tarpu panašus kiekis vyrų įvardino, jog mano, kad aplinkinių vartojama necenzūrinė kalba jiems nerūpi arba yra juokinga. Taip pat vyrai, dažniau nei moterys, yra linkę besikeikiantiems asmenims priskirti agresyvumo savybę.

IŠVADOS

Šiuo darbu siekta išanalizuoti, kaip ir kokią necenzūrinę leksiką vartoja Lietuvos jaunimas ir kokios yra jo nuostatos necenzūrinės kalbos atžvilgiu. Analizei atlikti buvo iškeltos šios hipotezės:

1. Nepriklausomybės atkūrimo gimę lietuviai yra linkę vartoti ir teigiamai vertinti necenzūrinę kalbą.
2. Po Nepriklausomybės atkūrimo gimę lietuviai dažniau vartoja keiksmažodžius ne gimtąja kalba kaip streso ir kitų emocijų išraiškos priemonę.
3. Po Nepriklausomybės atkūrimo gimę lietuviai yra linkę būti abejingi necenzūrinės kalbos vartojimui, kai ją vartoja kiti aplinkoje esantys asmenys.

Atlikus tyrimą ir išanalizavus kiekybinius bei kokybinius duomenis, galima apibendrinti rezultatus ir daryti šias išvadas:

1. Po Nepriklausomybės atkūrimo gimusi lietuvių karta yra linkus dažnai vartoti necenzūrinę kalbą. Analizė parodė, jog necenzūrinės kalbos vartojimui įtakos nedaro išsilavinimas. Taip pat pastebėta, jog tarp trijų skirtingų amžiaus grupių – 18–23 m., 24–29 m. ir 30–35 m. – reikšmingų skirtumų šiuo klausimu nėra. Vis dėlto keikimosi dažnumui įtakos turi lyties aspektas. Nors tiek vyrai, tiek moterys dažniausiai įvardina, jog keikiasi dažnai, moterys yra labiau linkusios teigti, jog keikiasi tik kartais arba retai.
2. Dažniausiai keikiamasi yra užsienio kalbomis, o iš jų populiariausios yra slavų kalbos. Tyrimo dalyviai dažniausiai vartoja rusiškus keiksmažodžius. Kokybiniai interviu parodė, jog tai dažniausiai yra siejama su istorinėmis aplinkybėmis (t.y ilgamete Sovietų Sąjungos okupacija ir tuo metu vykdytos politikos įtaka kalbai). Informantai angliškų keiksmažodžių vartojimą sieja su interneto kultūra bei didele anglų kalbos įvestimi.
3. Po Nepriklausomybės atkūrimo gimusios kartos atstovai yra linkę necenzūrinės kalbos vartojimą sieti tiek su neigiamomis, tiek ir su teigiamomis emocijomis. Vertinant neigiamų emocijų raišką keiksmažodžiais, beveik visi tiriamieji sutiko, jog necenzūrinė kalba yra tam tinkama, ypač kalbant apie pyktį bei susierzinimą. Tačiau, kalbant apie teigiamas emocijas nuomonės nebuvo tokios vienareikšmiškos – atsirado daugiau tiriamųjų, kurie nesutinka su šių emocijų perteikimu keiksmažodžiais. Tyrimas taip pat nustatė, jog necenzūrinės kalbos vartojimui tam tikroms emocijoms išlieti įtakos turi visi trys šiame tyrime analizuoti sociodemografiniai veiksniai – amžius, lytis bei išsilavinimas.

4. Dažniausiai Lietuvos jaunimas yra abejingas kitų asmenų keikimuisi, o šio reiškinio vertinimas, neretai priklauso nuo konteksto ir situacijos. Taip pat didžioji dalis respondentų atsakė, jog jų nuomonė pasikeičia, priklausomai nuo tokių aspektų kaip žinomo asmens veiklos, užimamų pareigų bei viešojoje erdvėje kuriamo įvaizdžio. Keikimasis yra dažniausiai siejamas su emocijumu, agresija bei humoro jausmu.

5. Remiantis tyrimo rezultatais, galima teigti, kad po Nepriklausomybės atkūrimo gimę lietuviai – ypač 18–23 metų amžiaus grupė – dažniau keikiasi ir pozityviau vertina necenzūrinės kalbos vartojimą. Šios amžiaus grupės atstovai keikimasi dažniausiai sieja su teigiamomis asmeninėmis savybėmis, tokiomis kaip humoro jausmas, emocijumas ar atvirumas, ir yra mažiau linkę sieti necenzūrinę kalbą su žemu intelektu ar netinkamumu. Ši tendencija atitinka Dewaele (2016) tyrimo išvadą, jog jaunesnės kartos dažniau priima ir teigiamai vertina necenzūrinę leksiką kaip natūralų šiuolaikinės kalbinės raiškos elementą. Taigi, galima teigti, jog pirmoji hipotezė pasitvirtino.

6. Tyrimas parodė, kad respondentai dažniausiai keikiasi užsienio kalbomis, ypač rusų ir anglų. Slavų kalbų (ypač rusų) vartojimas siejamas su istorinėmis ir kultūrinėmis priežastimis, o anglų kalbos keiksmažodžių vartojimas – su šiuolaikine interneto kultūra bei globalizacijos įtaka. Šie duomenys atliepia Costa et al. (2014) tyrimą, kuriame teigiama, jog žmonės dažniau naudoja necenzūrinę leksiką ne gimtąja kalba. Vis dėlto, Cosa et al. (2014) teigia, jog taip atsitinka todėl, nes užsienio kalba ištarti keiksmažodžiai dažnai yra mažiau emociniai „ikraunami“, todėl leidžia naudotojui išreikšti nepasitenkinimą ar stresą, išvengiant vidinio ar socialinio diskomforto. Šis tyrimas parodė, jog po užsienio kalba keikiamas dėl istorinių aplinkybių nulemtų įpročių bei tokių kalbinių savybių kaip keiksmažodžių trumpumas ar atviri skiemenys. Remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, jog antroji hipotezė pasitvirtino tik iš dalies – Lietuvos jaunimas yra linkęs dažniau vartoti keiksmažodžius užsienio kalba, tačiau tai yra labiau susiję ne su jų mažesniu emociniu krūviu (lyginant su gimtosios kalbos keiksmažodžiais), o su istorinėmis aplinkybėmis, patogumu ir lingvistinėmis savybėmis.

7. Tyrimo rezultatai rodo, jog didžioji dalis respondentų (ypač 18–23 m. amžiaus grupė) yra abejingi aplinkinių keikimuisi. Net 61 proc. respondentų atsakė, kad jiems nesvarbu, kai kiti keikiasi, o 71,4 proc. nurodė, kad jų reakcija nesiskiria, kai yra keikiamasi užsienio kalba. Toks abejingumas gali būti aiškinamas Goffman'o (1959, 1963) tyrimu, kuriame teigiama, kad žmonės dažnai prisitaiko prie socialinio konteksto, vengdami vertinimų, kurie galėtų iššaukti konfrontaciją. Taip pat Dynel (2012) ir Jay & Janschewitz (2008) pažymi, jog keiksmažodžių vartojimas socialinėse situacijose neretai laikomas priimtiniu arba

neutralizuojamas humoro ar emocinio išsikrovimo kontekste. Šie teiginiai patvirtinami tyrimo duomenimis: net 8,5 proc. respondentų savarankiškai įvardijo, jog jų požiūris į keikimąsi priklauso nuo santykio su asmeniu, situacijos, aplinkos ir vartojimo dažnumo. Taigi, respondentai išlaiko vertinimo lankstumą, atsižvelgdami į socialinį kontekstą, kalbėtojo vaidmenį ir jo kuriamą įvaizdį. Taigi, galima daryti išvadą, jog trečioji hipotezė pasitvirtino.

Svarbu pabrėžti, jog šios išvados nėra nekvestionuotinos. Dėl pasirinktų metodų buvo išsiaiškintos tik atvirosios nuostatos ir jų sąsaja su deklaruojamu kalbiniu elgesiu. Tyrimą būtų galima išplėsti integruojant regresinį kiekybinių tyrimų metodą, kuris galėtų tiksliau parodyti koreliacijas tarp skirtingų priklausomų bei nepriklausomų kintamųjų. Tiriant, kaip po Nepriklausomybės atkūrimo gimusi lietuvių karta vartoja keiksmažodžius bei kokios yra jų nuostatos šiuo klausimu, buvo pastebėta, kad būtų naudinga tęsti tyrimus išplečiant amžiaus ribas ir apimant iki 1990 m. gimusius lietuvius. Taip pat į tyrimą galima įtraukti daugiau sociodemografinių veiksnių, tokių kaip gyvenamoji vieta, šeimyninė bei ekonominė padėtis ir kt. Tyrimo rezultatai gali būti naudingi formuojant kalbos etiketo, medijų raštingumo ir komunikacijos, nukreiptos į jaunimą, strategijas. Taip pat šis tyrimas yra naudingas ir iš psichologinės perspektyvos – jis leidžia plačiau tyrinėti kalbinę emocijų raišką.

LITERATŪRA

1. Allan, K., & Burridge, K. (2006). *Forbidden words: Taboo and the censoring of language*. Cambridge University Press.
2. Austin, J. L. (2020). *How to do things with words*. Barakaldo Books.
3. Bergen, B. K. (2016). *What the F: What Swearing Reveals about Our Language, Our Brains, and Ourselves*. Basic Books.
4. Blamire, E., Laturus, R., ir Perez-Leon, A. (2013). *Profanity across gender and age*. Sojourners: Undergraduate. Journal of Sociology, 5, 32–49.
5. Bowers, J. S., & Pleydell-Pearce, C. W. (2011). *Swearing, euphemisms, and linguistic relativity*. PLoS ONE, 6(7), e22341. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0022341>
6. Brazienė, R., Okunevičiūtė-Neveauskienė, L., Pocius, A., Krauledaitė, J., Vyšniauskienė, S. (2024) *Jaunimo gyvenimiškų galimybių diferenciacijos socioekonominiai veiksniai Lietuvoje*. Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas. Vilnius, 281 p.
7. Brown, P., and Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press.
8. Celik, P., Storme, M., & Myszkowski, N. (2016). *Anger and sadness as adaptive emotion expression strategies in response to negative competence and warmth evaluations*. British Journal of Social Psychology, 55(4), 792–810. <https://doi.org/10.1111/bjso.12149>
9. Coats, S. (2021). 'Bad language' in the Nordics: Profanity and gender in a social media corpus. Acta Linguistica Hafniensia, 53(1), 22–57. <https://doi.org/10.1080/03740463.2021.1871218>
10. Costa, A., Foucart, A., Hayakawa, S., Aparici, M., Apesteguia, J., Heafner, J., & Keysar, B. (2014). *Your morals depend on language*. PLoS ONE, 9(4), e94842. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0094842>
11. Culpeper, J. (2011). *Impoliteness: Using Language to Cause Offence*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511975752>
12. Damasio, A. (1999) *The feeling of what happens: Body and emotion in the making of consciousness*. Harcourt College Publishers
13. DeFrank, M., & Kahlbaugh, P. (2018). *Language choice matters: when profanity affects how people are judged*. Journal of Language and Social Psychology, 38(1), 126–141. <https://doi.org/10.1177/0261927x18758143>

14. Dewaele, J. (2016). *Thirty shades of offensiveness: L1 and L2 English users' understanding, perception, and self-reported use of negative emotion-laden words*. *Journal of Pragmatics*, 94, 112–127. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2016.01.009>
15. Dynel, M. (2012). Swearing methodologically: *The (im)politeness of expletives in anonymous commentaries on YouTube*. *Journal of English Studies*, 10, 25–50. <https://doi.org/10.18172/jes.179>
16. Dunwoodie, K., Macaulay, L., & Newman, A. (2022). *Qualitative interviewing in the field of work and organisational psychology: Benefits, challenges and guidelines for researchers and reviewers*. *Applied Psychology*, 72(2), 863–889. <https://doi.org/10.1111/apps.12414>
17. Ekman, P. (1992). *An argument for basic emotions*. *Cognition & Emotion*, 6(3–4), 169–200. <https://doi.org/10.1080/02699939208411068>
18. Fägersten, K. B. (2012). *Who's Swearing Now? The Social Aspects of Conversational Swearing*. Cambridge University Press.
19. Gauthier, M., & Guille, A. (2017). Gender and age differences in swearing: A corpus study of Twitter. In E. B. Stapleton (Ed.), *Advances in swearing research: New languages and new contexts* (pp. 137–157). John Benjamins Publishing, 137–157.
20. Girčienė, J., Tamaševičius, G. J. (2012). *Five Decades of Television: from Language Homophony to Polyphony*. *Lituanus*. The Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Sciences 58 (2), 2012, 31–43.
21. Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. University of Edinburgh Social Sciences Research Centre.
22. Goffman, E. (1963). *Behavior in public places: Notes on the social organization of gatherings*. Free Press.
23. Hansen, S. J., McMahon, K. L., & De Zubicaray, G. I. (2019). *The neurobiology of taboo language processing: fMRI evidence during spoken word production*. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 14(3), 271–279. <https://doi.org/10.1093/scan/nsz009>
24. Holgate, E., Cachola, I., Preotiu-Pietro, D., & Li, J. J. (2018). *Why swear? Analyzing and inferring the intentions of vulgar expressions*. *Proceedings of the 2021 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*, 4405–4414. <https://doi.org/10.18653/v1/d18-1471>
25. Hoogstad, M (2020). *The Perception of Profanity Amongst Dutch Adolescents in Different Environments, Sociodemographic Settings, and from Different Socioeconomic Statuses*.

Student	Repository.	Leiden	University
- <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/handle/1887/136718>
26. Hughes, G. (2006). *An encyclopedia of swearing: The social history of oaths, profanity, foul language, and ethnic slurs in the English-speaking world*. M.E. Sharpe.
 27. IX-1871 Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas. (n.d.). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.223790/asr>
 28. Jay, K. L., & Jay, T. B. (2015). *Taboo word fluency and knowledge of slurs and general pejoratives: deconstructing the poverty-of-vocabulary myth*. *Language Sciences*, 52, 251–259. <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2014.12.003>
 29. Jay, T. (1999). *Why we curse: A neuro-psycho-social theory of speech*. John Benjamins Publishing.
 30. Jay, T. (2009). *The utility and ubiquity of taboo words. Perspectives on Psychological Science*, 4(2), 153–161. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2009.01115.x>
 31. Jay, T., & Janschewitz, K. (2008). *The pragmatics of swearing*. *Journal of Politeness Research*, 4(2), 267–288. <https://doi.org/10.1515/jplr.2008.013>
 32. Laboreiro, G., & Oliveira, E. (2014). What we can learn from looking at profanity. In *Lecture notes in computer science* (pp. 108–113). Springer., 108–113. https://doi.org/10.1007/978-3-319-09761-9_11
 33. Lafreniere, K. C., Moore, S. G., & Fisher, R. J. (2022). *The Power of Profanity: The meaning and impact of swear words in word of mouth*. *Journal of Marketing Research*, 59(5), 908–925. <https://doi.org/10.1177/00222437221078606>
 34. Leonavičius, R. (2014). *Keiksmazodžių vartojimo paplitimo ypatumai tarp studentų*. *Sveikatos Mmokslai*, 24(1), 19–24. <https://doi.org/10.5200/sm-hs.2014.003>
 35. Matović, N., & Ovesni, K. (2021). *Interaction of quantitative and qualitative methodology in mixed methods research: integration and/or combination*. *International Journal of Social Research Methodology*, 26(1), 51–65. <https://doi.org/10.1080/13645579.2021.1964857>
 36. Maulidiatsani, R. A. (2015). *The portrait of swearwords and the social background of the characters in the breakfast club movie*. [ejournal.unesa.ac.id. https://ejournal.unesa.ac.id/index.php/language-horizon/article/view/11729](https://ejournal.unesa.ac.id/index.php/language-horizon/article/view/11729)
 37. Mikhailin, V. (2004). *Russian Army Mat as a Code System Controlling Behaviour in the Russian army*. *The Journal of Power Institutions in Post-soviet Societies*, Issue 1. <https://doi.org/10.4000/pipss.93>

38. Minx, J. (2017). *Generational Differences in Situational Swearing by Canadian University Students*, Faculty and Staff [Bakalauro darbas, Dalhousie Universitetas] DalSpace Institutional Repository
39. Pavlenko, A. (2008). *Emotion and emotion-laden words in the bilingual lexicon*. *Bilingualism: Language and Cognition*, 11 (2), 147–164. doi:10.1017/S1366728908003283
40. Pinker, S. (2008). *The stuff of thought: Language as a window into human nature*. Penguin Books.
41. Puerta, L. G. (2023). *A review of Evolving Paradigms in Youth Studies*. *Societies*, 13(6), 136. <https://doi.org/10.3390/soc13060136>
42. Quinney, L., Dwyer, T., & Chapman, Y. (2016). *Who, where, and how of interviewing peers*. *SAGE Open*, 6(3). <https://doi.org/10.1177/2158244016659688>
43. Read, A. W. (2004). *The geolinguistics of verbal taboo*. Etc: A Review of General Semantics, 61(4), 444–455. <https://www.jstor.org/stable/42580007>
44. Ruzaitė, J. (2021). *How Do Haters Hate? Verbal Aggression in Lithuanian Online Comments*. In: Chiluwa, I. (eds) *Discourse and Conflict*. Palgrave Macmillan, Cham, 115–145. https://doi.org/10.1007/978-3-030-76485-2_5
45. Ruzaitė, J. (2018). *In search of hate speech in Lithuanian public discourse: A corpus-assisted analysis of online comments*.
46. Searle, J. (1979). *Expression and Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.
47. Searle, J. (2010). *Making the Social World*. Oxford University Press.
48. Song, Y. (2023). *The influence of parental education level on family emotional expression*. *Journal of Education Humanities and Social Sciences*, 12, 185–194. <https://doi.org/10.54097/ehss.v12i.7623>
49. Stephens, R., & Robertson, O. (2020). *Swearing as a response to pain: Assessing hypoalgesic effects of novel "swear" words*. *Frontiers in Psychology*, 11, 723. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00723>
50. Sulpizio, S., Günther, F., Badan, L., Basclain, B., Brysbaert, M., Chan, Y. L., Ciaccio, L. A., Dudschig, C., Duñabeitia, J. A., Fasoli, F., Ferrand, L., Đurđević, D. F., Guerra, E., Hollis, G., Job, R., Jorinkogoud, K., Kahraman, H., Kgolo-Lotshwao, N., Kinoshita, S., . . . Marelli, M. (2024). *Taboo language across the globe: A multi-lab study*. *Behavior Research Methods*, 56(4), 3794–3813. <https://doi.org/10.3758/s13428-024-02376-6>
51. Thy, M. J. T. B., Asano, M., & Finlayson, M. (2015). *Combining qualitative and quantitative data collection and analysis methods in understanding multiple sclerosis*

- fatigue management*. International Journal of Qualitative Methods, 14(2), 53–68.
<https://doi.org/10.1177/160940691501400206>
52. Vingerhoets, A., Bylsma, L. M., & De Vlam, C. (2013). *Swearing: A biopsychosocial perspective*. ResearchGate.
https://www.researchgate.net/publication/259780626_Swearing_A_Biopsychosocial_Perspective
53. Vyšniauskienė, I. (2012) *Polilingvali Vilniaus jaunimo raiška: socialinės tapatybės paieškos*. Kalbotyra 64 (3) 140–157. <https://www.zurnalai.vu.lt/kalbotyra/article/view/7665/5542>

“ ”

SANTRAUKA

Necenzūrinė kalba – tai didelį emocinį poveikį turintys žodžiai bei pasakymai kartu su juos supančiu kontekstu, kurie semantiškai yra glaudžiai susiję su tokiomis tabu temomis kaip religija, kūno dalys, išskyros bei funkcijos, ligos, seksualumas ir t.t. Darbe siekiama išanalizuoti, kaip ir kokią necenzūrinę leksiką vartoja po Nepriklausomybės atkūrimo gimusi lietuvių karta ir kokios yra jai priklausančių asmenų nuostatos necenzūrinės kalbos klausimu. Darbe buvo taikomas mišrusis tyrimo metodas – buvo atlikta kiekybinė apklausa bei kokybinė, pusiau struktūruoti, giluminiai interviu. Apklausoje dalyvavo 183 respondentai, o interviu buvo surinkta iš 9 informantų. Tyrime buvo taikoma dažninė kiekybinė analizė bei turinio analizės metodas. Šie tyrimo metodai buvo pasirinkti siekiant aiškiai ir paprastai atskleisti bendras tendencijas bei pagrindines atsakymų kryptis, kurios galėtų būti naudingos tolesniam kokybiniam tyrimui ar interpretacijoms.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog Lietuvos jaunimas yra linkęs teigti, jog keikiasi dažnai. Dažniausiai keikiamasi yra užsienio kalbomis, o iš jų populiariausios yra slavų kalbos. Necenzūrinės kalbos vartojimą tiriamieji sieja tiek su neigiamomis, tiek ir su teigiamomis emocijomis. Vis dėlto vertinant teigiamąsias, nuomonės išsiskyrė kiek labiau. Dažniausiai respondentai yra abejingi kitų asmenų keikimuisi, o jų vertinimas, neretai priklauso nuo konteksto ir situacijos.

Profanity: Usage and Attitudes Among Lithuanian Youth

SUMMARY

Profanity can be defined as words and phrases that have a strong emotional impact, together with their surrounding context, and that are semantically closely linked to taboo topics such as religion, body parts, excretions and functions, diseases, sexuality, etc. The aim of this paper is to analyse how and what kind of uncensored lexis is used by the young Lithuanians, and what are their attitudes towards profane language. This research uses a mixed-methods approach – a quantitative survey and qualitative, semi-structured, in-depth interviews. 183

respondents took part in the survey and interviews were collected from 9 informants. The study used frequentist quantitative analysis and content analysis method.

The results of the study revealed that young people in Lithuania tend to say that they swear often. The most frequent swearing is in foreign languages, with Slavic languages being the most popular. The use of non-censorious language is associated with both negative and positive emotions. However, when it comes to positive emotions, opinions are slightly more divided. Most often, respondents are indifferent to swearing at others, and their assessment often depends on the context and situation.

PRIEDAS

Tyrimo įrankiai

Kiekybinė apklausa - <https://forms.gle/ayrHrAUqe8BZeNbt7>

Kokybinio interviu gairės:

- I. Demografija
 1. Lytis
 2. Išsilavinimas
 3. Gyvenamoji vieta
 4. Gimtinė
 5. Amžius
 6. Kokiomis kalbomis kalbate?

- II. Necenzūrinė kalba
 1. Kaip apibrėžtumėte, kas yra keiksmažodžiai?
 2. Kaip manote, kodėl žmonės keikiasi?
 3. Kaip dažnai jūsų aplinkoje vartojami keiksmažodžiai?
 4. Kokioje aplinkoje patebite vartojamus keiksmažodžius? Kaip manote, kodėl šiose aplikose jie yra papliti labiau nei kitose?
 5. Kokios kalbos keiksmažodžius dažniausiai girdite? Kaip manote, kas tam daro įtaką?
 6. Kaip vertinate keiksmažodžių vartojimą lietuvių kalboje? Ar tai jums atrodo natūralu, ar vis dar labiau tabu?
 7. Kaip manote ar socialiniai tinklai bei žiniasklaida turi įtakos keiksmažodžių vartojimui? Kodėl? (jei taip) Kokių?

- III. Asmeninės nuostatos
 1. Kaip dažnai keikiatės pats/ pati?
 2. Kokiose situacijose dažniausiai keikiatės?/ Kokiose situacijose yra priimtina keiktis? Kodėl? (jei situacijų yra) Kokiose?
 3. Ar manote, kad keiksmažodžiai yra natūrali jūsų saviraiškos dalis, ar stengiatės jų vengti? Kodėl?

4. Ar kada nors gailėjotės, kad nusikeikėte? Jei taip, tai kokiose situacijose?
5. Ar kalbėdami su artimais draugais, šeima, vaikais, pažįstamais ar nepažįstamaisiais vartojate keiksmažodžius kitaip? Kodėl?
6. Ar kada nors jautėte spaudimą vartoti (arba nevartoti) keiksmažodžius socialinėse situacijose? Ar galite apibūdinti tokį atvejį?
7. Kokių kalbų keiksmažodžius vartojate? Kodėl būtent šios kalbos?
8. Ar jūsų keikimosi įpročiai keitėsi bėgant laikui? (jei taip) kaip? Kodėl?
9. Ar jūsų požiūriui į keiksmažodžius turėjo įtakos šeima, mokykla ar žiniasklaida? Jei taip, kokios? Jei ne, kodėl?

IV. Kitų asmenų keikimosi vertinimas

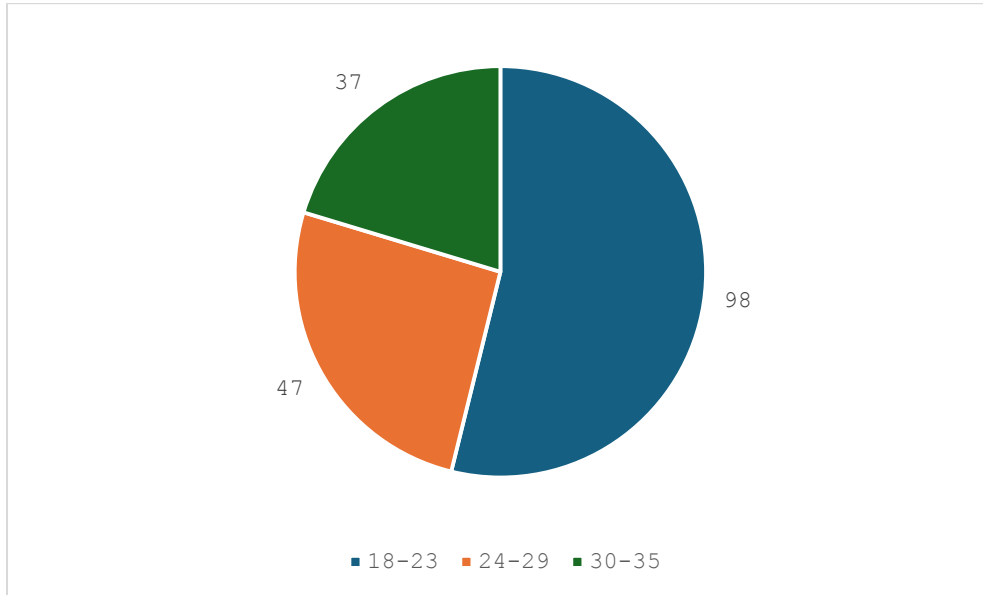
1. Ar esate kada nors girdėję, kaip kas nors keikiasi oficialiose situacijose (pvz., universitete, darbe, formaliuose susitikimuose)? Kaip į tai reagavote? Kaip jautėtės?
2. Kaip manote, kodėl žmonės vengia keiktis oficialioje aplinkoje? O gal nevengia? Kodėl?
3. Ar pastebite kokių nors skirtumų tarp keiksmažodžių vartojimo oficialiose ir neoficialiose aplinkose? Kokie jie?
4. Kaip jaučiatės, kai artimas draugas ar šeimos narys keikiasi? Ar jūsų jausmai skiriasi priklausomai nuo to, kas keikiasi?
5. Ar tai, kad girdite keikiantis viešą asmenį (pvz., politiką, aktorį ir pan.), turi įtakos jūsų nuomonei apie jį? Kodėl?
6. Ar galite apibūdinti situaciją, kai kieno nors keiksmažodis jus nustebino arba paveikė? Kas toje situacijoje išsiskyrė?
7. Kokią nuomonę susidarote apie žmogų, kuris dažnai keikiasi? Kodėl?
8. Ar manote, kad tai, jog kas nors vartoja keiksmažodžius, turi įtakos tam, kiek jį gerbiate ar juo pasitikite? Kodėl?

V. Emocinis poveikis

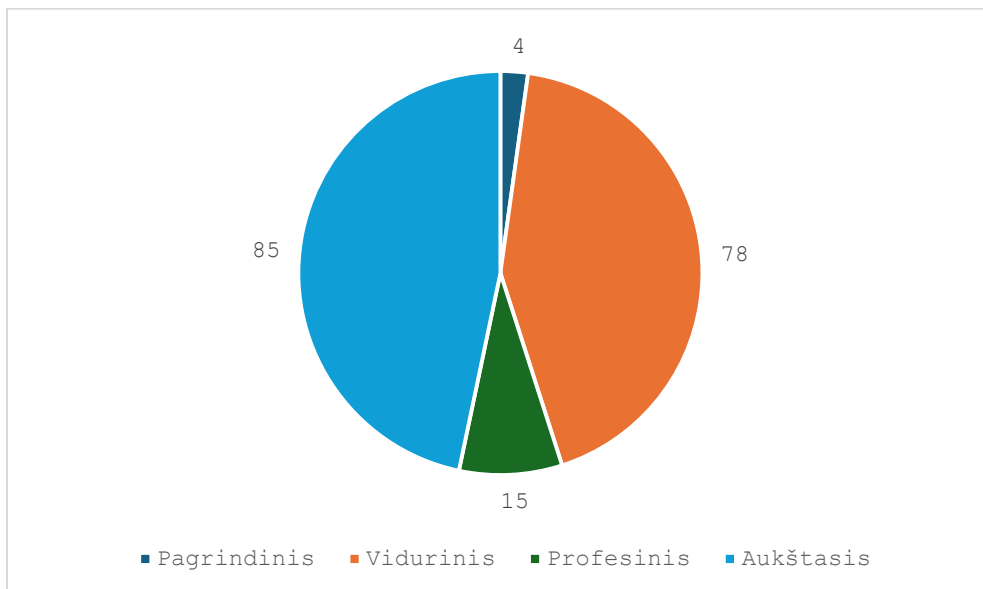
1. Kaip manote, ar keiksmažodžiai padeda išlieti emocijas? Kodėl? (jei taip) Kokias?
2. Kaip manote, ar skirtingų kalbų keiksmažodžiai gali skirtingai paveikti emocijas? (jei taip) Kaip? Kodėl?

3. Ar pastebite, kad lengviau vartoti keiksmazodžius kita nei gimtąja kalba? Kodėl taip manote?

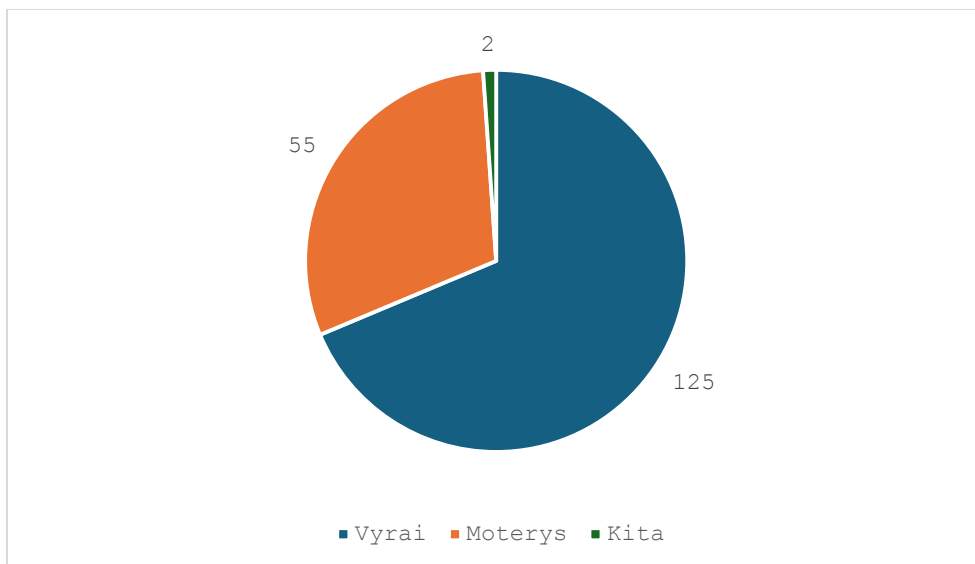
4. Ar manote, kad keiksmazodžiai kita kalba yra mažiau įžeidžiantys ar stiprūs nei lietuviški? Kodėl?

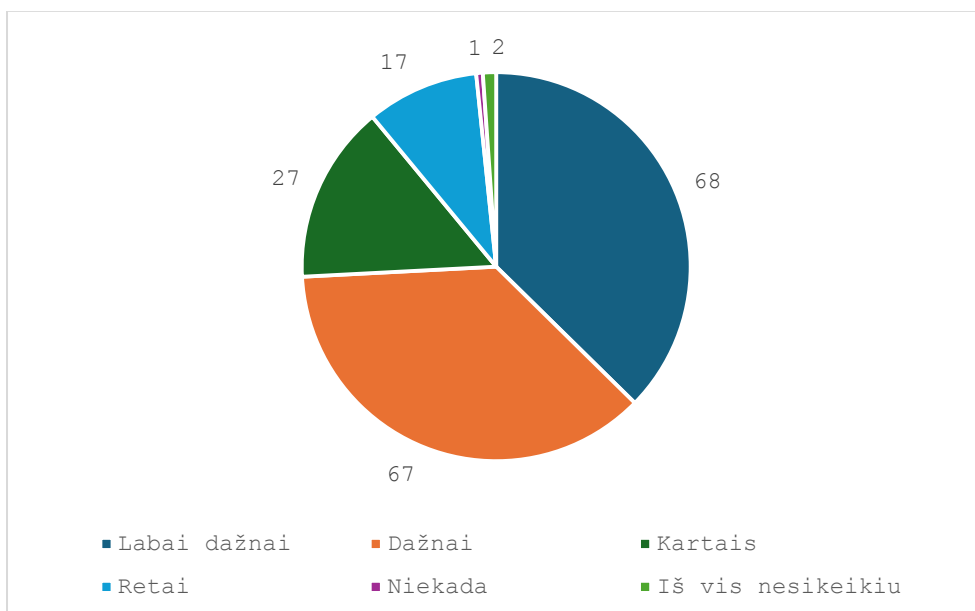
2 priedas. Respondentų amžius (vnt.)

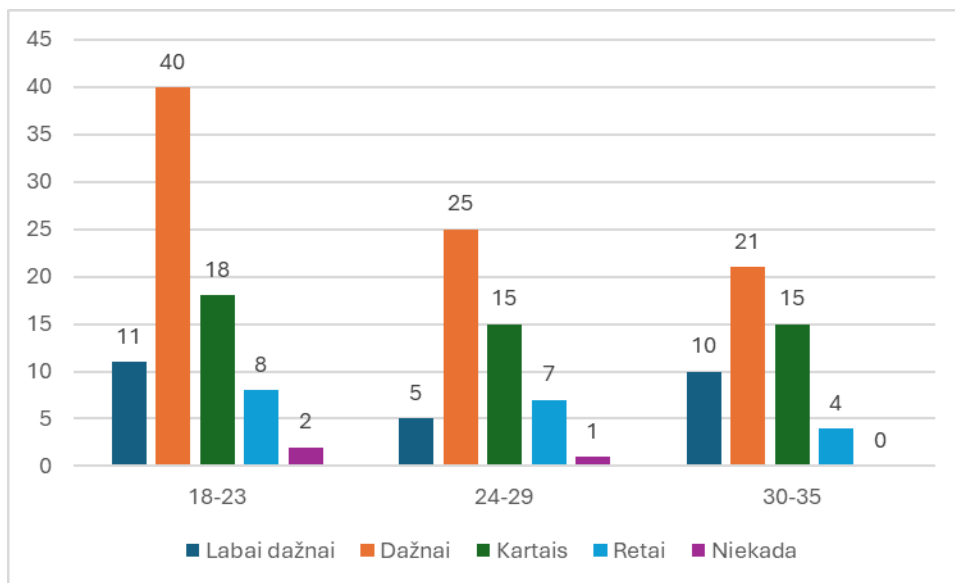
3 priedas. Respondentų išsilavinimas (vnt.)

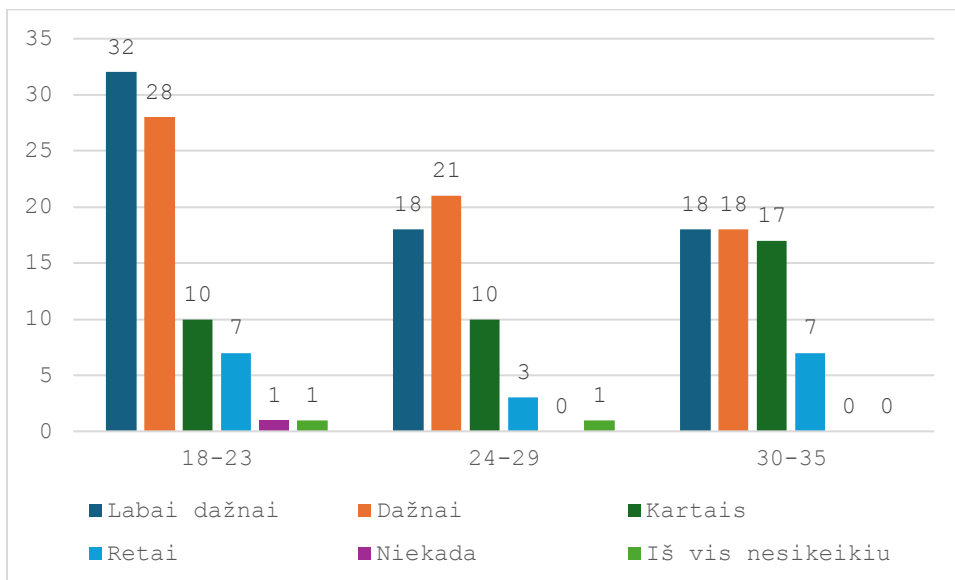
4 priedas. Respondentų lytis (vnt.)

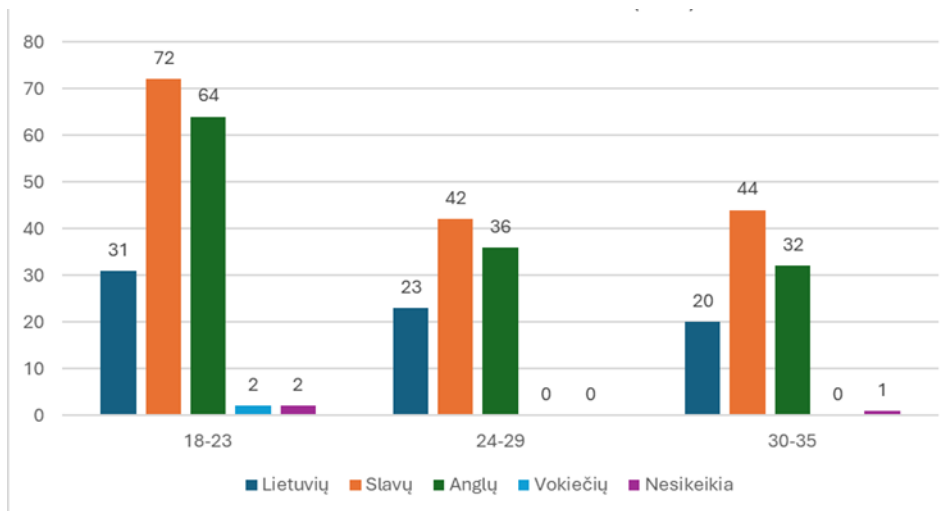
5 priedas. Keikimosi užsienio kalba dažnumas (vnt.)

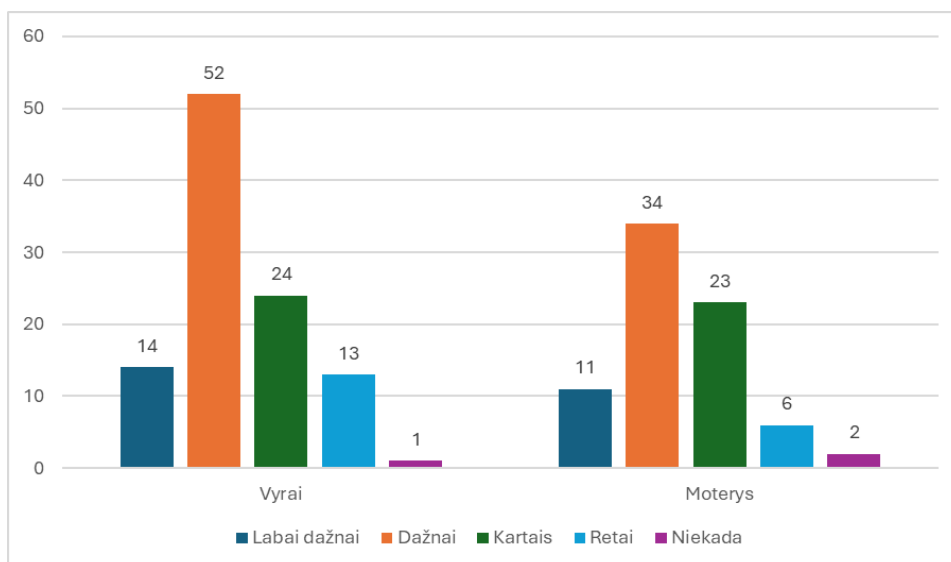
6 priedas. Keikimosi dažnis ir amžius (vnt.)

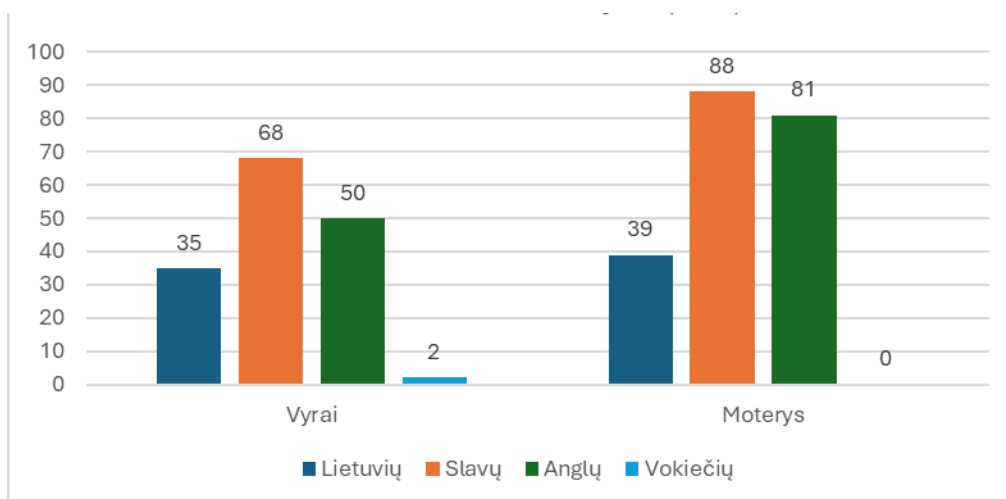
7 priedas. Keikimosi užsienio kalba dažnis ir amžius (vnt.)

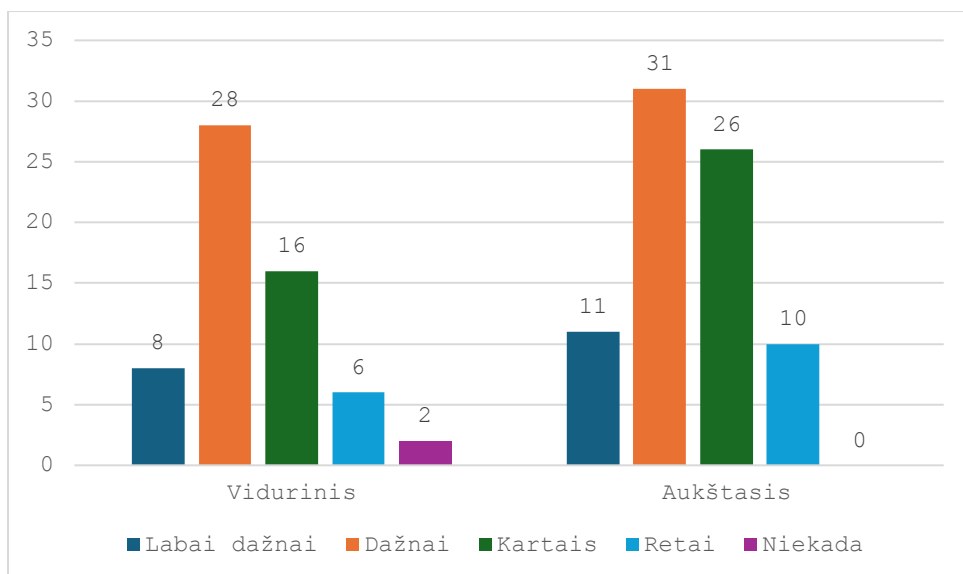
8 priedas. *Keikimosi kalbos ir amžius (vnt.)*

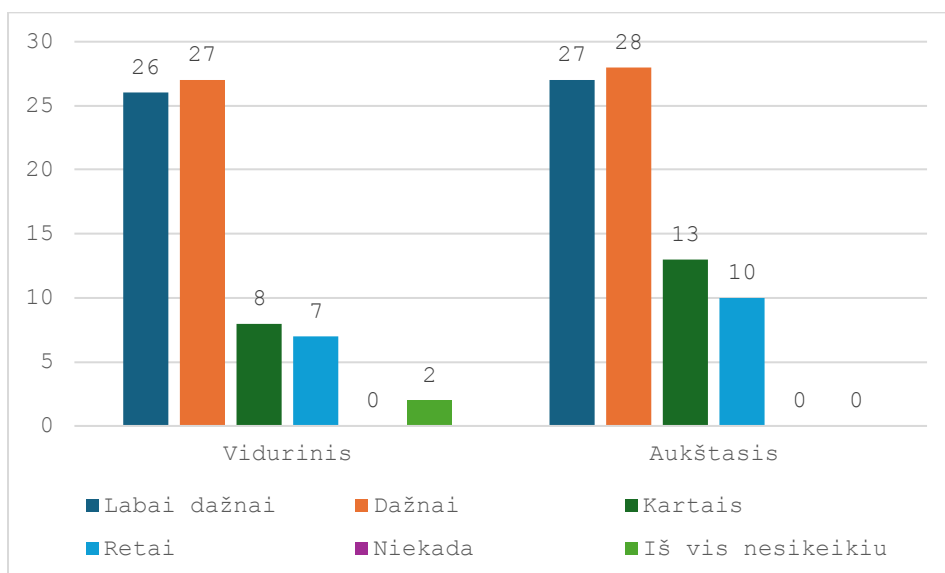
9 priedas. *Keikimosi dažnumas ir lytis (vnt.)*

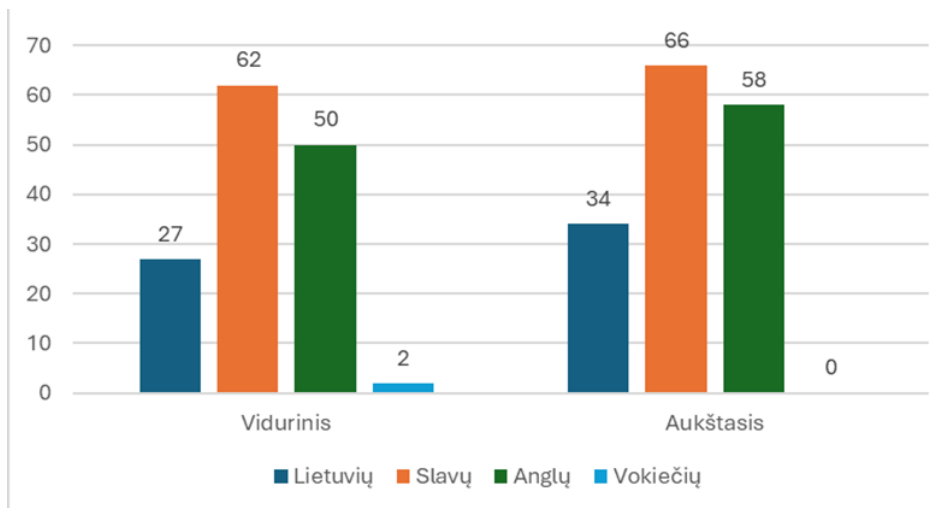
10 priedas. *Keikimosi kalbos ir lytis (vnt.)*

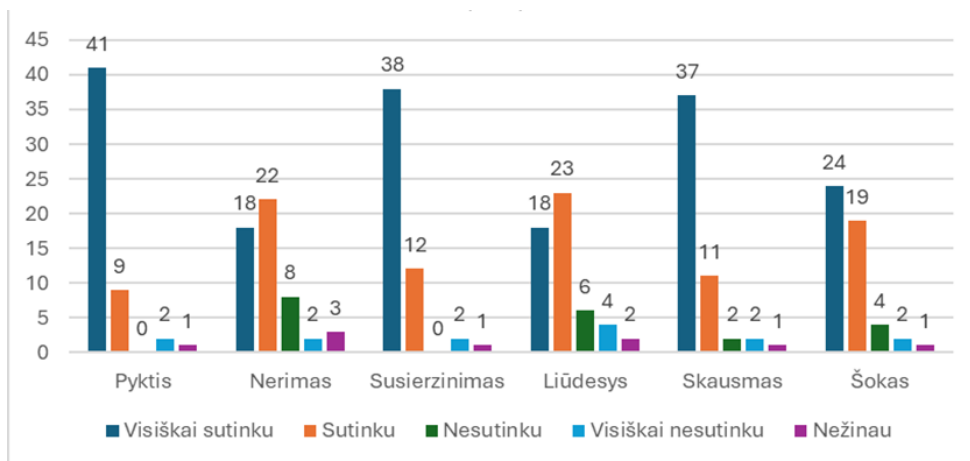
11 priedas. *Keikimosi dažnis ir išsilavinimas (vnt.)*

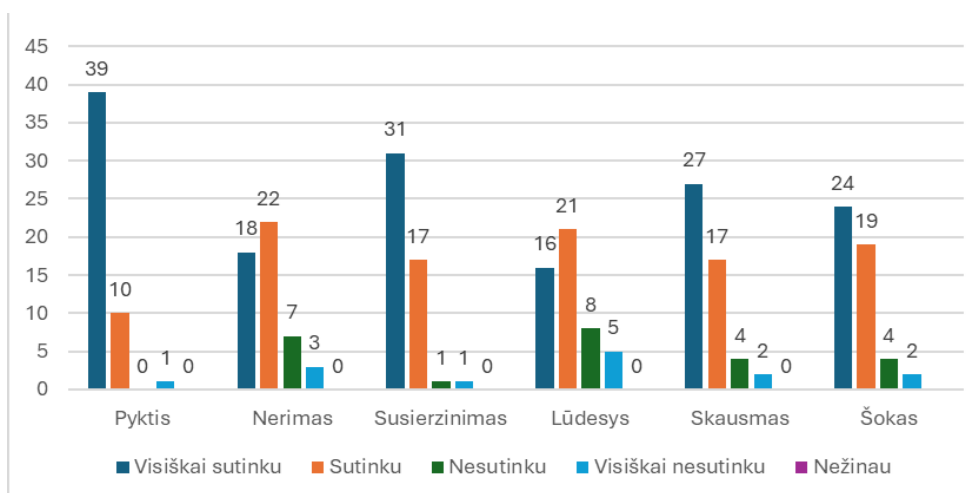
12 priedas. *Keikimosi užsienio kalba dažnis ir išsilavinimas (vnt.)*

13 priedas. *Keikimosi kalbos ir išsilavinimas (vnt.)*

14 priedas. *Neigiamų emocijų raiškos keiksmažodžiais vertinimas 24–29 m. amžiaus grupėje (vnt.)*

15 priedas. *Neigiamų emocijų raiškos keiksmažodžiais vertinimas 30–35 m. amžiaus grupėje (vnt.)*